D. CHRISTIANI GOTTLIEB LUDWIG

ORD. MED. IN ACAD. LIPS. DECANI

INSTITUTIONES THERAPIÆ GENERALIS

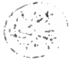
PRÆLECTIONIBUS ACADEMICIS ACCOMMODATÆ.

EDITIO NOVISSIMA.

COLONIÆ ALLOBROGUM,

Sumptibus PIESTRE & DELAMOLLIERE.

1785.

COMMILITONIBUS
HUMANISSIMIS.
S.

ALteram inſtitutionum medicinæ clinicæ editionem, quam 1769 bibliopola ſine ulla mea opera curavit, ſic, ut erat immutatam prodiiſſe maxime doleo. Etſi enim multis poteram oſtendere, quare intactum opus reliquiſſem: Vos tamen monitis & emendationibus non inutilibus privatos video, quas in prælectionibus ſæpe quidem adſperſi, tamen, ſi libello ipſi inſertæ eſſent, utilius ſine dubio a Vobis legi tractarique potuiſſet.

Cum igitur, monente bibliopola, nova Therapiæ generalis editio curanda eſſet, operam dedi, ut Vobis hunc libellum correctiorem traderem. Equidem ordinem univerſum parum mutavi; in ſingulis tamen doctrinis id egi, ut, nonnullis rebus omiſſis,

aliæ

aliæ magis ſelectæ, a recentioribus inventæ, & uſu probatæ insererentur. Præcipue autem eo reſpexi, ut ordinem & nexum rerum propoſitarum paſſim emendarem, & ubique eo dicendi genere uterer, quod lectioni & repetitioni magis accommodatum eſſet?

Benevole igitur excipite hoc ultimum fortaſſe meæ erga Vos voluntatis pignus, quam ut hactenus ſatis teſtatam me Vobis feciſſe arbitror, ita donec vivam, non deponam; ſed cum vires meas diuturno morbo fractas ſentiam, vel optimam voluntatem deſtituit eventus, incipiuntque animo hæ occupationes leviores videri, a quibus ſe ad altiora & duratura avocari intelligit. Reliqua ergo vitæ pars divinæ voluntati, quæ hactenus omnia mea gubernavit, permittenda eſt, cui ſive placuerit, me diutius Vobis intereſſe, ſive me alia felicitate dignum judicaverit, eam, ut vult religio noſtra, pie & tranquille venerabor, atque quovis modo ſapienter mecum actum, meque beatum exiſtimabo. Valete. Dabam Lipſiæ menſe Octobri A. O. R. MDCCLXXI.

THE

THERAPIÆ GENERALIS

PROLEGOMENA.

§. 1.

MEdicus morbum cum caussis & symptomatibus disquirens, ex signis inde deductis & recte ordinatis, mutationem quandam in solidis & fluidis partibus, vel in earum mutua actione deprehendit, quæ functiones quasdam sani corporis aut turbat aut tollit, ideoque de remediis labem hanc corrigentibus, sollicitus est.

§. 2.

In quo recte efficiendo præcepta therapiæ generalis sequitur & vel incommoda vitae ex illa labe oriunda, mitigare, vel functionum integritatem restituere suscipit. Therapia enim methodum medendi, seu rationem, qua corpus ægrum ad sanitatem revocatur, explicat. *Meth. doct. med.* §. 161.

§. 3.

Hæc autem disciplina medica non solum physiologiam & pathologiam præmitti, sed & remedia ex alimentis, medicamentis & auxiliis chirurgicis deprompta, jam nota esse postulat.

§. 4.

Dum vero medicus has res inter se comparat, ad conclusiones ducitur, quæ indicationem medicam, sive rationem applicandi remedia ad corpus ægrotum definiunt. Hæc fundamenta therapiæ generalis prima parte traduntur.

§. 5.

Remedia vero vivo corpori adhibenda, sunt; quod quidem, quo magis viribus pollet & in universalibus potissimum actionibus vigorem ostendit, eo melius effectus remediorum suscipit. Hinc pars secunda de conservandis vitæ viribus, sive de indicatione vitali exponit.

§. 6.

Et externæ corpori applicatæ & internæ in eo genitæ caussæ *Pathol.* §. 97. morbum faciunt & persistentes exasperant, de iis igitur removendis sollicitus sit medicus, antequam morbo ipsi mederi suscipiat. Traditur hæc caussalis indicatio parte tertia.

§. 7.

Morbus vero seu dispositio, corporis actiones lædens, in solidis & fluidis partibus vel in mutua harum

harum actione observata *Pathol.* §. 10. & cum caussa proxima morbi conveniens *Pathol.* §. 181. tandem corrigenda est, quae indicatio curatoria parte quarta fusius declaratur.

§. 8.

Cum autem symptomata sive effectus morbi & caussae, *Pathol.* §. 194. quae, morbo sublato, quoque tolluntur, interdum vehementius urgeant & vires vitae fragant, eo respiciendum est, ut haec abigantur vel sopiantur, cujus symptomaticae indicationis ratio exemplis quibusdam parte quinta illustrabitur.

§. 9.

Therapiae generalis tractandae ordinem, quem alio loco *Method. doct. med.* §. 161. *seqq.* breviter indicavimus & nunc accuratius explicaturi sumus, sequenti tabula adumbravimus.

Pars I. Fundamenta therapiae generalis.
Cap. I. Praesupponenda in therapia generali.
II. Indicationis medicae formandae ratio.

Pars II. Indicatio vitalis.
Cap. I. Conservatio virium per alimenta.
Sect. 1. nutrientia.
2. roborantia.
Cap. II. Incitatio virium per medicamenta.
Sect. 1. analeptica.
2. stimulantia.

Cap. VI. Evacuatio feri.

Sect. 1. per fudorifera.

2. per diuretica.

3. per fialagoga.

4. per errhina.

5. per veficatoria cet.

Pars V. Indicatio fymptomatica.

Cap. I. Dolorum lenimen.

II. Excretionum moderamen.

PARS I.
FUNDAMENTA THERAPIÆ GENERALIS.

§. 10.

Therapia generalis ut tertia pars medicinæ *Method. doct. med.* §. 84. & 161 omnem cognitionem physicam corporis humani sani & ægroti, in caussis, symptomatibus & signis declaratam, colligit & ad ultimum medendi finem refert.

§. 11.

Quomodo igitur res in disciplinis antecedentibus observando & experiundo inventæ & ratione confirmatæ seligantur, & utiles & certæ, neglectis subtilius tantum disputatis & minus certis, ad therapiæ præcepta applicentur, primo capite indicatur.

§. 12.

Propositiones vero, ex illis disciplinis petitæ, fundamentum sunt conclusionis, qua cognoscitur, quid in ægroto & quomodo illud mutandum sit, quæ est vera ratio syllogismi practici.

§. 13.

In altero itaque capite ostendendum est, quomodo medici, aliis vocabulis utentes, ex dispo-

sitione

ſitione ægri indicantia ad formandam indicationem, ceu concluſionem, ordinent & indicata, ceu auxilia, contraindicantibus & coindicantibus ſimul perpenſis, ad medendi finem conferant.

CAPUT I.

PRÆSUPPONENDA IN THERAPIA GENERALI.

§. 14.

Subſidiis univerſis ſcientiarum literariis, hiſtoricis, philoſophicis præcipue mathematico phiſicis inſtructus tiro medicus *Meth. doct. med.* §. 93. *ſeqq.* cognitionem corporum naturalium univerſam, anatomes & chimiæ auxilio illuſtratam, acquirere tentat &, uti ex iis medicamenta ſeligit earumque actionem declarat, ſic ſimili modo ad alimenta & venena attendit. *Meth. doct. med.* §. 118. *ſeqq.*

§. 15.

Quemadmodum vero his omnibus perſpectis, in phyſiologia & pathologia juvatur, *Meth. doct. med.* §. 134. *ſeqq.* ſic etiam in therapia. Verum cum multi arbitrentur, in hac ſola, reliquis omiſſis, omnem medendi rationem quærendam eſſe, ſubſidia hæc, quæ ad therapiam omnem faciunt, denuo commendabimus.

§. 16.

Etſi medicus in medicina facienda ad prima cognitionis principia non ſemper recurrere poteſt, ſed concluſionibus, ex iis petitis, in medendo utitur; tamen, niſi hæc juſto ordine pertractaverit, nec concluſionum vim percipere, nec iis ſuo loco uti nec in dubiis rerum eventibus; ad vera artis medicæ initia regredi poteſt.

§. 17.

In therapia igitur generali docenda & diſcenda, eo elaborandum eſt, ut concluſiones ex diſciplinis præmiſſis ordine deducantur, certæ minus certis & hypotheticis præferantur, hæ non niſi tentaminibus caute inſtitutis illuſtrentur, quo norma tradatur, ad quam in medela morborum medicus certas indicationes ſequi poſſit.

§. 18.

Phyſiologiam e phyſicis, anatomicis & chemicis accurate intellectam medicus ſemper ob oculos habeat. Qui enim ſanitatem conſiliis ſuis conſervat, is eamdem labefactatam per remedia artis reſtituere tentat, vitam itaque & ſanitatem in ægro ſuperſtitem dijudicat, & viribus vitæ ad medendum recte utitur.

§. 19.

Pathologia vero indolem morbi geniti, varia ratione progredientis & ad finem tendentis, per cauſſas & ſymptomata declarat quæ recte ordinanda & inter ſe comparanda ſunt, quo ſigna anamne-

anamnestica, diagnostica & prognostica inde petantur, quibus indicationum medicarum ratio recte definietur.

§. 20.

Sed & remedia corporis ægri mutandi cognita habeat medicus, perspectaque corporum naturalium natura, ex iis præcipue; quæ ad materiam medicam pertinent, seligat, vires, experiundo notas, examine chemico magis definiat & ita simplicium medicamentorum usum & bonitatis notas sibi cognitas reddat.

§. 21.

Simplicia autem medicamenta non semper eo habitu, quo a natura exhibentur ægro propinari & applicari possunt, sed præparatione pharmaceutica eorum vires colligantur, conserventur, augeantur ac temperentur &, si singula fini præfixo non satisfaciunt, aliis sic misceantur, ut medicus pharmacopæum observet, moneat & utiliter laborare discat.

§. 22.

Cum autem in indicatis auxiliis varia ex arte chirurgica petenda sint, apparatus chirurgicus, inprimis instrumentorum præcipuorum forma & ratio ea applicandi, hoc loco summatim indicari debent, donec operationum ratio in institutionibus chirurgicis plenius declaretur.

§. 23.

Cum autem ad therapiam accedens tiro non omnes necessarias doctrinas jam perspectas habe-

re possit, id tantum serio agat, ut ordinem & nexum disciplinarum & rerum, in iis propositarum, intelligat, quo libros, qui doctrinas illas tradunt & accuratius definiunt, facilius legere possit.

CAPUT II.

INDICATIONIS MEDICÆ FORMANDÆ RATIO.

§. 24.

OBservando itaque & experiundo inventæ res, ex disciplinis variis medicis petitæ, sunt præmissæ propositiones, quas attente examinet medicus, qui inde conclusiones therapeuticas elicere suscipit, quibus conclusionibus tandem evincitur, quid in ægro & quomodo mutandum sit.

§. 25.

Omnes igitur mutationes, quas medicus in homine ægro, cum sano comparato invenit, sunt indicantia, ex quibus conclusiones universales seu indicationes format &, indicatis postea remediis recte expensis, hoc est, per contraindicantia & coindicantia confirmatis, singulares tandem in quolibet ægro indicationes definiat.

§. 26.

Indicantia quidem sunt phænomena, quæ in ægro se offerunt, non vero tantum caussæ & effec-

tus.

tus morbi ut signa considerata, sed sanitatis vires, ante ingressum morbi vigentes & in ejus progressu superstites, comparandæ sunt, quo vires vitæ & morbus recte æstimentur.

§. 27.

Symptomata nimirum omnia *Pathol.* §. 191 *seqq.* ex functionibus, inprimis vitalibus, ita dijudicanda sunt, ut sanarum augmentum & vim in materia morbi evolvenda & mutanda cum languidis & prorsus depressis, ex morbi indole, in solidis & fluidis hærente, definiat & ita signa sanitatis & morbi intelligat & inter se comparet.

§. 28.

Ex his enim, quæ in ægro eveniunt & subinde mutantur, medicus demum cognoscit, quid corrigendum mutandumque sit, ut omnes actiones pari modo suscipi possint. Judicium hoc medici ex actionum augmento, constantia & languore ductum, eum ideo ad indicationem ducit, qua definit, quid in ægro non solum in universum, sed pro variis mutationibus, in eo observatis, curandum sit.

§. 29.

Etsi vero universalis indicatio præcipit, functiones, a sanitate pendentes, conservare, eas vero, quæ a morbo supprimuntur, restituere, tamen cum series caussarum & effectuum in sanitate superstite & morbo aucto dijudicanda, varia in ægro attendere & mutare jubeat, indicatio in partes distribuenda est.

§. 30.

Quemadmodum igitur §. 5. seqq. Et in *Meth. doct. med* §. 16 . *seqq.* ostendimus, indicationem vitalem, caussalem, curatoriam & symptomaticam primarias esse, sic porro singulæ ad normam capitum, in tabula exhibitam §. 9. ordinandæ sunt, quo medicus in facienda medicina aut unam & alteram, aut aliquas simul attendat & seligat.

§. 31.

Hoc modo medicus cognoscit & definit, quid in ægro agendum sit. Sed ei jam cognita sunt varia remedia, quarum efficacia effectus novi & salutares in corpore excitantur. Remedia hæc ex naturali indole, præparatione & compositione recte dijudicata & ad corporis mutationem in sanitatem idonea inventa indicata appellantur.

§. 32.

In his seligendis medicus iterum attendit ad diætæ regimen secundum ordinem sex rerum non naturalium; ad medicamenta, quæ solidas & fluidas partes non solum corrigunt, sed etiam motum eorum reciprocum augent, minuunt & moderantur; ad auxilia chirurgica sive instrumenta, quibus operationes externæ efficiuntur. Indicata igitur ex triplici fonte, diætetico, pharmaceutico & chirurgico petuntur.

§. 33.

Quoniam vero, in morbis plerumque compositis indicantia plurima ad indicationes varias ducunt,

cunt, & indicatorum etiam summa varietas est, sæpe accidit, ut indicationem recte excogitatam & indicata apte adhibita contrarii sequantur effectus, qui caute observati nobis contraindicantia dicuntur, hæc enim vel indicationi vel indicato vel utroque repugnant.

§. 34.

In horum repetito examine indicantia denuo attendenda sunt, & si alia & nova deprehendantur, quæ indicationem factam & indicatum electum confirmant, hæc coindicantia dicuntur, quæ non obstantibus contraindicantibus consilium & auxilium medici vel confirmant, vel tantum cum aliqua limitatione admittunt.

§. 35.

Si vero indicantia, denuo perpensa, indicationem fallacem & indicatum noxium declarant, correpugnantia dicuntur, quæ contraindicantia ulterius confirmant & medico novas indicationes formare novaque remedia seligere suadent.

§. 36.

Quoniam vero hoc repetitum affectionis morbosæ & remediorum agentium examen difficile est, nec nisi crebro usu in potestatem medicorum venire potest, quædam communia axiomata inventa sunt, ad quorum normam & juniores & jam exercitati medici, indicationem & indicata corrigere possunt,

§. 37.

§. 37.

Sunt autem hæc axiomata præcipua:

1. Cum duæ indicationes urgent & simul iis satisfieri nequit, sequenda est primaria.

2. Cum indicatio vitalis simul cum aliis urget, ad illam semper attendendum est, quoniam, ea neglecta, remedia frustra adhibentur.

3. Si indicatio obscura & dubia fuerit, e ratione morborum similium eruatur; indicata autem & electa hac ratione remedia, caute tentanda sunt.

4. Si tentata nocuerint, contraindicantia sunt, ideoque rejicienda.

5. Si tentata prosint, indicationem dubiam confirmant atque continuanda sunt.

6. Cum in obscura & dubia indicatione indicata vitæ periculum non inferunt, omnino tentanda sunt; sed, periculo ex iis vitæ imminente, nihil temere urgendum, melius enim sinere mori, quam occidere.

7. In summis & urgentibus malis semel tentanda sunt summa remedia, in leviori morbo a lenioribus remediis ad validiora tutius progredimur.

8. Optima remedia, idiosyncrasiæ contraria, nocent, etsi aliis sæpius utilia fuerunt.

§. 38.

Therapiam generalem nunc ad normam indicationum, in tabula generali §. 9. ordinatarum, pertractaturi, eamdem ex indicationibus recte perpensis dijudicabimus, quo accuratius definiantur, indicata vero remedia, ex alimentorum, medicamentorum & auxiliorum chirurgicorum cognitione petita, ita declarabimus, ut communis medendi methodus suo tempore in cura morborum singulorum sequenda, elucescat.

PARS II.

INDICATIO VITALIS.

§. 39.

Vitam & sanitatem consensu omnium actionum, quas corpus efficere potest atque debet, demonstrat. Etsi vero morbi successu aliæ actiones læsæ, aliæ prosus suppressæ sunt, vita tamen in actionibus universalibus superest, cum sanguis & humores, per vasa & cellulas progrediendo movendi & elaborandi, non solum viribus elasticis juventur sed vitales quoque motus vi fluidi nervei sustineantur.

§. 40.

Cura itaque medici, vitam conservaturi, eo redit, ut humorum circulationem, cum ea conjunctas elaborationes & simul fluidi nervei influxus in fibras medullares sustineat. Prius illud efficit nutrimentum, quod reliquis mutationibus præparatur & corpori applicatur; posterius etsi & ipsum ex præcedentibus pendet, interdum tamen medicamentis excitari potest & debet.

§. 41.

Indicatio igitur vitalis ad duo capita reducitur: conservationem virium per alimenta, earumque incitationem per medicamenta. Hæc remedia in universum cardiaca appellantur, cum cordis

dis actioni omnis vis vitæ tribuatur; ſed cordis & vaſorum vis, encephali & nervorum viribus excitata, in conſenſu functionum corporis humani attendenda eſt.

CAPUT I.

CONSERVATIO VIRIUM PER ALIMENTA.

§. 42.

Alimenta & potulenta digeſta & in chylum ſanguinemque mutata, poſt alias in contextu cellulari elaborationes materiam tandem offerunt nutriendis minimis ſolidis idoneam, qua robur elaſticum in iis conſervatur. In ſano itaque corpore plurimæ functiones ad hanc conſervationem virium concurrunt.

§. 43.

Prorſus ſimilis eſt nutritio ægri; cum tamen in eo multæ functiones corporis debilitatæ & labefactatæ ſint, & ſelectus alimentorum & potulentorum, variaque auxilia elaborationis attendenda, ut æger, qui non omnia ferre poteſt, debita ſemper & in acutis & chronicis morbis nutritione reficiatur.

§. 44.

Indicatur vero nutritio ægri non ſolum ex defectu ſanguinis & humorum, ex quibus materia

ultimæ nutritionis præparatur, sed etiam ex fibrarum, solida componentium, inertia, per quam nutrimentum non, ut decet, subigitur. Duplex igitur indicatio formanda est, & nutriendi, & roborandi corporis causa.

§. 45.

Etsi vero duæ hæ indicationes conjunctim sequendæ sunt, medicus tamen, qui in seligendis & applicandis suis remediis cum cura versari debet, & nutritionem celerem & lentam & materiæ nutriendæ assimilationem, semper ob oculos habeat, ac recte distinguat. Quam ob rem nutrientia & roborantia remedia sub alimenti & potulenti forma ingerenda distinguere placet.

SECTIO I.

NUTRIENTIA.

§. 46.

Humorum, ad nutritionem pertinentium; paucitas aut *κενεαγγία Pathol.* §. 33. non solum per longam inediam ex defectu nutrimenti & appetitu in morbis acutis & chronicis imminuto & prorsus deleto, sed etiam per hæmorrhagias violentas & morbosas reliquorumque humorum dissipationes inducitur.

§. 47.

In omnibus his causis ægri corpus non ita dispositum est, ut alimenta recte appetere, digerere & in sanguinem reliquosque humores convertere possit.

possit. Sæpe acrimonia, morbum excitans, vel alia, per vehementiores circulationes evoluta, ei molesta est, tandem calor excitatus coagula lymphæ, frigus ex torpore viscidum generat; quæ omnia nutrimenti selectum postulant.

§. 48.

Hunc selectum in universum definire fas est. Alimenta satis diluta & ita jam præparata, ut facile in chylum & sanguinem transeant; ut acre & viscidum diluant, resolvant & temperent; ut tandem in reliquis mutationibus elaborationis humorum nec vitientur, nec præsentem jam morbidam affectionem augeant, ideoque magis noceant, quam prosint.

§. 49.

Ex vegetabili igitur victu eligantur semina farinacea cerealium & iis similium v. c. tritici, hordei, avenæ, fagopyri, ex quibus vel panis simplici fermentatione & coctione, vel spissior pulticula, vel tenue decoctum paratur. Decoctis his, etiam fructus horæi v. c. cerasa acida vel alia parca dosi adjici possunt. Tandem olera mollia, asparagi turiones, spinacia cet. coquendo in aqua & jusculo emollita blande, nutriunt.

§. 50.

Lac ipsum ægris, quibus nutritio non succedit, rarius concedi potest, cum non recte subigatur, sed coaguletur, ejus tamen serum vel acidum vel vinosum vel dulce, quod gelatinosam partem

continet, ut potus nutriens, crebro propinari poteſt.

§. 51.

Juſcula ex carnibus juniorum animalium parata; quæ nec viſcida, nec pinguia, ſed magis gelatinoſa ſunt, imprimis tenuia, ſi acido vegetabili nonnihil temperantur, ad tenuiſſimum victum pertinent.

§. 52.

Si maſticatio aliquem locum habet, nec digeſtionis organa prorſus labefactata ſunt, panis albus iſque bis coctus, radices dauci, ſcorzoneræ & petroſelini cum tenui juſculo præparatæ, carnes molliores imprimis aſſatæ, vel piſciculi tenerioris carnis, ut truttæ, lucii, percæ cet. Cum aqua ſalſa cocti concedantur.

§. 53.

Condimenta ex ſale communi & acidis ſuccis parcius addantur, aromatica calidiora non admittantur, interdum tamen mitiora, ut crocus & majorana, concedantur, ne omnis gratia cibis deſit.

§. 54.

Hæc in univerſum propoſita ſufficiant, victus enim cuilibet morbo accommodandus, ex cacochymiis & medicamentoſa quorumdam alimentorum indole, dijudicari & ſeligi debet. Non ſolum vero ad nutrimenti indolem, ſed ad tempus etiam, ordinemque propinandi reſpiciendum eſt.

§. 55.

§. 55.

Si vires ad ſubigendum nutrimentum debiliſſimæ ſunt, non niſi fluidum propinetur; ſin aliqua vis digeſtionis viget, ſolidiora maſticando ſubacta melius conveniunt. In priore illa debilitate crebrius ac binis adeo terniſve horis victus exhibendus eſt; in poſteriori vigore intervalla majora ſint, ut ſex horarum & amplius. Ante exacerbationem morbi nullus victus concedendus eſt, multo minus in ipſo paroxyſmo, ſed, eo finito, reficiatur æger congruo victu.

SECTIO II.

ROBORANTIA.

§. 56.

Neque vero ſufficit ingerere & quodammodo digerere alimenta, ſed eorum etiam elaboratio & appoſitio adjuvanda eſt, id quod efficitur, ſi vires fibroſæ compagis roborantibus alimentis inſtaurentur, imprimis hoc poſt diuturnam inediam, vel poſt graves & diuturnos morbos in convaleſcendo attendendum eſt.

§. 57.

Roborantia alimenta potiſſimum ex fructibus horæis petuntur. Etſi vero acido dulces & aquoſi, nutriente & reficiente vi non prorſus carent, præſtantiores tamen ſunt acidi & acido auſteri v. c. ceraſa, cydonia, meſpili, berberis & ribeſiorum baccæ & ex exoticis malus punica. Prorſus auſteros

& ideo adstringentes fructus in laxitate corrigenda commemorabimus.

§. 58.

Maturi & recentes fructus præ reliquis eligendi sunt, leviter tamen cocti cum pane albo bis cocto, non minorem usum habent. Sed cum non semper suppetant recentes, exsiccati cum saccharo & aromate parciore eorum loco commode adhibentur. Et saccharo conditi non contemnendi sunt, nisi nimia ejus copia resolventem magis, quam roborantem vim efficiat.

§. 59.

Nutrientia vero prius, quam roborantia ingerenda sunt, & hæc tandem illis interponantur, aliquo tamen primarum viarum robore restituto, a tenuiore victu ad densiorem, masticatione & digestione subigendum, subinde transeat æger, & si in debilioribus aliqua cruditas viscido acida colligitur, blando laxante salino rhabarbarino illa subducatur.

§. 60.

Quoniam vero ulteriores nutrimenti elaborationes in universo corpore motu adjuvandæ sunt, membra primum spongiis & aqua frigida, postea linteis fricentur, unde sicca cutis roborari & blande perspirare solet. His succedant aliæ corporis exercitationes ad initia lenioris lassitudinis, quibus somnus tranquillus invitatur.

CAPUT

CAPUT II.

INCITATIO VIRIUM PER MEDICAMENTA.

§. 61.

Superiori capite lentam magis, ſed duraturam virium conſervationem indicavimus, quæ ex continuatis humorum elaborationibus pendet : cum tamen in morborum progeſſu vires vitæ nonnunquam ſubito langueant, & circulatio & elaboratio humorum minus recte procedant, medicamento quodam ſubtili & efficaci, vis nervorum, qua hæ actiones diriguntur, incitanda eſt.

§. 62.

Obſcura quidem eſt fluidi nervei natura & indoles, ex eo tamen, quod in his motibus ad fluidi nervei agilitatem & fibræ medullaris actionem reſpiciendum eſt, alia medicamenta, quæ volatilia ſunt, & ad fluidum nerveum propius accedunt, analeptica, alia vero, quæ fibras irritant, ſtimulantia dicturi ſumus. Quamquam vero utriuſque actionis limites accurate definiri nequeant, aliqua tamen actionis & inde pendentis indicationis diverſitas patebit.

SECTIO II.

ANALEPTICA.

§. 63.

Analeptica medicamenta, quæ potissimum naribus applicata & ori ingesta juvant, præterea tamen corpus undique penetrant, ex subtili vegetabilium & animalium halitu petuntur. Particulæ eorum volatiles vel a natura ipsa elaborantur & coguntur, vel in his & quibusdam mineralibus delitescentes, arte chemica evolvuntur & adunantur. Hac igitur ratione corpus subito penetrant & grate afficiunt viresque ejus instaurant.

§. 64.

Hæc medicamenta, quæ a languido humorum circulantium motu indicantur, tum potissimum valent, cum, humoribus libere fluentibus, deficientes solidorum vires pulsu debili se produnt. Cum igitur humores vel ex pituitosa indole, vel inflammatoria diathesi languidius promoventur, tum vel parcius vel prorsus non adhiberi debent, quoniam solidorum vires tantum augent, neque tamen humoribus mobilitatem conciliant.

§. 65.

Vapor tenuis e foliis, floribus & fructibus, in quibusdam plantis adeo fragrans est, ut corpus languidum sua vi excitet & reficiat. Melissæ folia, rosæ flores, citri & aurantii flores & cortices, ex tot plantis odoratis exemplo nobis sint,

ſint. In iis tamen corpori applicandis caveat medicus, nel nimis odoratæ caput grauent & temulentiam inducant, neque idioſyncraſiæ ægrotum contrarias ſeligat. Florum lilii albi, foliorum juglandis & aliarum graveolentium plantarum vapores moleſti & noxii ſunt.

§. 66.

Nonnulli ex his vaporem adeo volatilem ſpargunt, ut mox in auras avolet, nec arte chemica colligi poſſit, ex aliis vero aquæ deſtillatæ & olea eſſentialia eliciuntur, quæ in externis interniſque remediis adhibentur, & nervoſum ſyſtema grate afficiunt. Tanta plantarum, ſale volatili oleoſo ſcatentium, in materia medica recenſetur copia, ut in aquis & oleis deſtillatis nec non in balſamis, eleoſaccharis aliiſque medicamentis compoſitis exempla plura proſtent.

§. 67.

Fermentatio, quæ, motu inteſtino excitato, oleoſo ſalinas partes aquoſis jungit, & inflammabile aquæ intimius immiſcet, ſemper quidem ex plantarum partibus non odoratis volatile producit, tamen hoc ex odoratis magis efficax eſt v. c. ſpiritus roſarum & ſerpilli. In analeptica enim indole ad ſpiritum rectorem ſeu ſpecificam vim vegetabilium attendendum eſt. Spirituoſum ipſum concentratum ſtimulat & ſiccat, ideoque noxium eſt.

§. 68.

Si ad fermentationem primam ſeu vinoſam reſpicimus, cerevifia quidem nutrientes particu-

 las

las cerealium spirituosis junctas offert, hoc enim potus genus, dummodo bene præparatur, ad cardiaca referri potest. Excellunt tamen vina bonæ indolis, quæ grato sapore & odore prædita, terræ, in qua crescunt, & fermentationis bonitate se commendant, grataque analeptica vi pollent. Quemadmodum enim vina generosa solo odore sæpius reficiunt, sic haustus eorumdem nervorum vires instaurat. Cave tamen, ne nimis spirituosa vina, humores commovendo, æstum excitent.

§. 69.

Fermentatio altera, quæ acetosa dicitur, acidum vegetabile attenuatum & concentratum aquæ jungit. Acidum naturale citri & quorumdam plantarum succi exhibent, ab his parum differunt aceta bene elaborata, quæ spirituoso suo halitu ægrum grate afficiunt. Vis tamen analeptica acidorum longe major esse solet, si cum floribus aliisque plantarum partibus digesta fuerint. Acida hæc in multis morbis, qui æstu & putrida resolutione ægrum conficiunt, cum fructu propinantur.

§. 70.

Etsi acida mineralia, imprimis vitriolicum, vehementius agunt, simili tamen modo ut vegetabilia debilitati ab æstu medentur, putredini resistunt, & solida non nihil roborant, sanguinem non cogunt, ad lymphæ vias vix penetrant, ideoque coagulum inflammatorium lymphæ non solvunt, attamen, imminuto calore, ulteriorem ejus genesin impediunt. Adhibentur vero diluta in spiritu

ſpiritu & phlegmate vitrioli, & ex hoc paratis tincturis florum, porro in ſpiritu ſulphuris per campanam, præcipue in julapiis analepticis.

§. 71.

Vitriolicum tamen hoc acidum & alia mineralia efficaciora fiunt, ſi digeſtione & cohobatione cum optimo ſpiritu vini combinantur, &, ut chemici dicunt, dulcificantur. Spiritus vitrioli dulcis, qui inter noſtros liquor anodynus mineralis HOFMANNI appellatur, & aliis quoque nominibus inſignitur, ſpiritus nitri & ſalis dulcis vel per ſe, vel cum oleis plantarum eſſentialibus conjuncti, ſummo jure optimis medicamentis analepticis accenſentur.

§. 72.

Et alcalina volatilia, ut ſal alcali ammoniacale, vel ſal volatile cornu cervi cet. vel ſpiritus alcalini volatiles in refracta doſi exhibita, vel naribus applicata, ut cardiaca, vires nervorum inſtaurant. Hæc vero caute adhibenda ſunt, cum ſæpe calorem augeant & caput gravent. Tutius forte propinantur liquor cornu cervi ſuccinatus, quippe qui ex ſpiritu vel ſale cornu cervi, & ſpiritu vel ſale ſuccini, quorum acida indoles eſt, ſpiritum volatilem medium exhibet nervos incitantem.

§. 73.

Cardiacis his medicamentis alia quædam specifica, subtilissima particularum indole prædita annumerantur. Ex vegetabili regno, camphora, benzoinum, styrax & varia gummi saponacea, imprimis asa fœtida; ex animali, castoreum, moschus & zibethum; ex minerali, succinum & ambra. Hæc omnia per se, vel aliis medicamentis parva sæpe dosi juncta, nervina & vires reficiente indole pollent, dummodo idiosyncrasiæ ægrorum & morbi temporibus recte accommodentur.

SECTIO II.

STIMULANTIA.

§. 74.

Dubium quidem est, utrum medicamenta hactenus commemorata in fluido nerveo tantum, an in fibris quoque medullaribus vim suam exserant. Sed alia, quæ plus minus cutim irritant, non nihil inflammant, & postea serum acre alliciunt & evacuant, rubefacientia & vesicatoria, magis stimulantia & nervos incitantia dici merentur. Etsi vero de illis alio loco propter seri acris irritationem fusius dicturi sumus, huic tamen indicationi simul addere debuimus.

§. 75.

§. 75.

Indicantur vero a viribus ægri depressis, a materia acri stagnante & immobili, tum scilicet, cum humores simul resolvendi sunt. Volatiles enim v. c. piperis & sinapi partes, aromaticas & nasturtinas, acido aceti solutas, quodammodo in humores penetrare, cantharidum effectus in vesicatoriis emplastris abunde probat, stimulando autem potissimum suam vim exserere, ex eo patet, quod languentem naturæ vim incitanda circulatione & suctione humorum juvant.

PARS

PARS III.

INDICATIO CAUSSALIS.

§. 76.

Sani homines, in varia vitæ ratione, causis quidem morborum occasionalibus expositi, viribus tamen vitæ eas superant, imprimis si consiliis medicorum diligenter regantur. At subinde in multis causæ prædisponentes non adeo celeriter transeunt, sed corpori inhærentes initia morborum faciunt. *Pathol.* §. 100. *seq.* Tum igitur potissimum, cum morbus ipse increscit, de his causis removendis sollicitus est medicus & indicationem causalem, quæ & prophylactica seu præservatoria dicitur, animadvertit.

§. 77.

Redit vero hæc indicatio ad quatuor capita: (1 ad disquisitionem & correctionem errorum diætæ, ut causarum occasionalium leviorum, 2) venenorum, ut vehementiorum, (3 plethoræ, & 4) cacochymiæ, ut causarum prædisponentium. Hoc medici officium in morbis avertendis, & ab initio coercendis summe necessarium, nunc ante indicationem curatoriam describendum est.

CAPUT I.

CORRECTIO ERRORUM DIÆTÆ.

§. 78.

Modum conservandæ sanitatis ad normam rerum sex non naturalium in quarta physiologiæ parte sive diætetica tradidimus; in disquisitione caussarum pathologica vero *Pathol.* §. 100. *seqq.* damna ex neglectu earum oriunda annotavimus; nunc de sanitate, accuratius observatis regulis diæteticis, restituenda, sigillatim agendum videbatur. Sed quoniam harum rerum tædiosa repetitione molesti esse nolumus, cuivis ea privatim repetenda permittimus, & de correctione errorum diætæ nonnulla in universum monemus.

§. 79.

Medicus erga sanos, qui adversus diætæ leges peccant, non morosus sit, sed eos opportuno tempore ita moneat, ut, de iis convicti, lubenter flectantur, & noxas, a neglectu oriundas cognoscant & evitent. Nec universales esse regulas diæteticas arbitretur, sed erroribus, ex consuetudine familiaribus redditis, non nihil concedat, ut eos nisi aperte noceant, sensim corrigat, imminens vero ex iis sanitatis damnum, severa admonitione ostendat & avertat.

§. 80.

§. 80.

Diætæ errores ægrotis, imprimis gravi morbo decumbentibus, & in vitæ discrimen deductis, a medico non acriter ut morborum causæ exprobrandæ sunt, ne timidi & desperati reddantur: morbo autem imminuto vel superato, gravitatem nuperorum errorum iis serio ostendat, & cautiorem diætam suadeat, ne, novis causis admissis, morbus non nihil suppressus iterum increscat, aut dissipatus denuo excitetur.

§. 81.

In hoc etiam officio exequendo prudens sit, & animi propensionibus ægrorum, suæ curæ traditorum, censuram diætæ accommodet: Si enim durius iis imperat, celant sæpe errores, nimia vero lenitate moniti, damnum non nisi experiundo intelligunt.

§. 82.

Nullius curam suscipiat medicus, nisi vitæ ante actæ conditiones, quantum quidem rescire licet, probe disquisiverit. Imprimis vitam amicorum, qui ipsi continuam sanitatis curam committunt, attendat, eamque tali diætæ subjiciat, quæ non solum morbos aversura, sed etiam; oriundos protinus coercitura videatur. Opprobrio est medicis connivendo &, errores diætæ nonnunquam approbando, amicitiam eorum, qui genio indulgent, captare, & causas gravissimorum morborum incurius fovere.

§. 83.

§. 83.

Etsi vero in ipso morborum decursu errores diætæ cessant, ideoque eorum pervestigatio minus necessaria videtur, serio tamen & semper ad diætam ægri respiciendum est, quæ inter præstantissima remedia numeranda est. Valet autem ubique illud, diætam accuratiorem omnibus suadendam, tamen genio morbi & symptomatibus præcipuis accommodandam esse. Nos vero, qui de singulis hic agere non possumus, medico, ad ægros accedenti, in primariis doctrinæ capitibus indicabimus, quid attendi mereatur.

§. 84.

Morbi a vitiato aere oriundi vel aucti, præcipue exigunt, ut æger in puriorem aerem deferatur, vel noxius corrigatur. Hanc ob caussam ventilatio & renovatio aeris in cubiculis ægrorum crebrior opus est, & ingrato putridoque halitu nocentes res omni cura removendæ. Correctio aeris per vapores medicatos non quidem intermittenda est, eo tamen respiciat medicus, ut indolem depravatam aeris non solum mitiget, sed mutet.

§. 85.

Caloris & frigoris gradus circa ægrum ita moderandi sunt, ut, si fieri possit, etiam thermometro justa aeris temperies definiatur, nisi paulo majus unius & alterius incrementum ad curationem morbi requiratur. Ad has leges non solum cubiculi disquisitio ordinanda est, sed stragula etiam ita collocentur, ne æger ex aeris vicissitudinibus detrimentum capiat.

§. 86.

De victu etiam ægri follicitus fit medicus eumque ad normam indicationis vitalis §. 42. seqq. præscribat. Cum autem ægri nutriendi causa, selectu alimentorum opus est; præcipue quidem ad animalem & vegetabilem, & utriusque variam præparationem, sed etiam ad indolem & copiam attendatur: illam ita seligat, ut curationi morbi simul inserviat, hanc ex integritate organorum digestionis, & necessitate succorum ingerendorum definiat.

§. 87.

Abstinentia ab omni cibo paucis ægris convenit, ordo potius & selectus alimentorum ex indole et temporibus morbi definiatur. Ante paroxysmum vel eo durante, nutritio non concedenda est, quoniam vires morbi intendit, & coctiones materiæ morbosæ impedit; paroxysmo autem superato, æger victu reficiendus est, quo vires ad morbi mutationes secuturas necessariæ conserventur.

§. 88.

Potus ægrorum, si in genere eum consideramus, sit aqua simplex bonæ notæ, quæ diluit, acrimonias, in humoribus natas, solvit, & per varia corporis colatoria promovet. Potum fermentatum aut vitalis indicatio §. 68. aut interdum curatoria exigit. Aquosi potus, vel demulcentibus vel analepticis gratioris redditi, copiam sitis ægri quidem definit, ipsæ tamen ventriculi vires nimiam non admittunt, sed crebris & moderatis hau-

haustibus potum sumendum esse declarant. Potus frigidiusculus plus diluit, calidum interdum speciales indicationes poscunt.

§. 89.

Et motus & quietis & somni & vigiliarum vicissitudines; in progressu morborum varia ratione turbatæ, separatim disquirendæ & ordinandæ sunt. Monemus tamen medicum, motum ægri &, si aliter fieri nequit, frictiones partium sustinere, suo tamen tempore quietem, interdum etiam somnum, apto situ aliisque auxiliis allicere, in soporosis tamen affectibus somnolentiam omni modo impedire debere.

§. 90.

Animi affectuum moderamen, ut semper, sic præcipue in morbis servandum est: grati enim & ingrati, si vehementiores sunt, vires vitæ deprimunt, earumque efficaciam, in morbis cooperantem, infringunt. Medicus ideo adhortationibus suis timorem imprimis & iracundiam cohibeat, spem & fiduciam vero excitet, omniaque ab ægro removeat, quæ animi contentionem urgent & fovent.

§. 91.

Hæc præcipua sunt monita, quæ medicus, diætam ægri in universum definiens, attendere tenetur, ea enim, quæ singulis ægris conveniunt, examine speciali inveniuntur & ordinantur. Etsi enim certum est, exquisitissima medicamenta in gravissimis morbis effectu vero destitui, nisi diæ-

ta juventur, aliæ tamen regulæ, quam quæ ad sanitatem tuendam requiruntur, proponi nequeunt.

CAPUT II.

VENENORUM EFFICACIA EAMQUE INFRINGENDI RATIO.

§. 92.

Venena sunt corpora naturalia earumque partes, quæ corpori animali, imprimis humano, ingesta vel alia ratione applicata, solidorum minimorum vigorem & fabricam, fluidorumque mixtionem turbant, & destruunt, mortemque accelerant. Cum vero in particulis minimis aggregatis vel mixtis inimicam hanc vim exserant, artefacta etiam venena huc referenda sunt. Quemadmodum enim interdum præparatio deleteriam vim destruit, sic sæpe eamdem non solum servat, sed auget.

§. 93.

Venena subito utplurimum lædunt, interdum tamen lente, sed certo exitiosa sunt. Accidit etiam, ut casu fortuito ex re alias innoxia effectus lethalis venenato similis oriatur. Interdum veneni vis dispositione hominis augetur, interdum infringitur. Cum vero nos eas corporis particulas, quæ ob indolem suam & mixtionem, si non semper, sæpissime tamen homines interficiunt, venenatas dicamus,

dicamus, exceptiones has & alias in venenorum disquisitione attendendas in medicina forensi potissimum dijudicamus.

§. 94.

Multa venena in materia medica cum medicamentis salubribus examinantur & describuntur; a re tamen alienum non erit, classes quasdam constituere, &, effectibus indicatis, indicationes & remedia ad venena tollenda & infringenda proponere. Licet vero hæ classes venenorum ex natura particularum & indole effectus recte constituendæ forent, hoc tamen in multa cognitionis obscuritate fieri nequeat, nos tantum venena juxta ordinem trium naturæ regnorum ordinabimus.

§. 95.

Ex regno minerali rigidæ & acutæ quorumdam corporum particulæ, nervos pungendo & vascula dilacerando, sensilem primarum viarum fabricam lædunt, & spasmos, hæmorrhagias, inflammationes atque gangrænam & sphacelum inducunt. Vitri contusi nec subtilissime triti particulæ scindentes & dilacerantes declarant, quomodo adamas & alii lapides pretiosi, crystallus montana, alumen plumosum & similia mineralia corpora venenatam vim exserant, etsi humoribus solventibus non penetrantur.

§. 96.

Acida mineralia concentrata, vitriolicum, nitrosum & salis communis, per se & quando ut menstrua metallicas particulas solutas habent, pri-

mas vias vehementer lædunt, nauſeas, vomitus, eroſiones inflammationes, colicas, & dyſenterias cum vehementiſſimis torminibus excitant, &, ſpaſmo aucto, per totum corpus propagato, homines conficiunt. Calces metallorum, ignis vi exuſtæ, recentes ſimili ferme ratione agunt. Cupri calx ſive viride æris, etſi cum acido vegetabili paratur, ob cupri tamen particulas lentius quidem, tamen venenata vi nocet.

§. 97.

In his omnibus ad mechanicam quamdam vim, figura & forte pondere lædentem, reſpicimus, ſpecificam tamen & ex ſingulari mixtione declarandam, arſenicum, quod prunis injectum odore alliaceo ſe prodit, habet. Cobaltum enim & variæ ejus mineræ, arſenicum album, cryſtallinum præbent, quod, ſulphure addito, in citrino & rubro mitius redditur. Hæc cuncta effectus nunc indicatos ſuo quoque modo exſerunt, ſed vapore etiam nervis adeo infenſa ſunt, ut vertigines, convulſiones & paralyſes excitent, & niſi homines violenta vi deſtruant, lente tamen abſumant.

§. 98.

Arſenicalibus vaporibus effectu ſimiles, halitu tamen pernicioſiores ſunt, ſulphuris accenſi & concentrati vapor, aer in cryptis ſubterraneis diu incluſus, & ſimiles forte vapores diverſæ indolis ex tetro carbonum halitu, aliiſque vaporibus anguſto loco incluſis & quieſcentibus v. c. cloacis & muſto & cereviſia fermentante. Hi enim non ſolum organa reſpirationis ſingulari ratione ſtringunt, &

ſuf-

ſuffocationis cauſſa ſunt, ſed univerſum ſyſtema nervoſum afficiunt, omnes vires vitales ſubito ſupprimendo, mortem inferunt.

§. 99.

Subtiliſſimæ & volatiles terræ particulæ quæ in lapidicinis & metalli fodinis diſſipantur, & ab iis, qui calcem & gypſum tractant, & terras varias v. c. tripelas, ad polienda marmora, lapides pretioſos, vitra & metallica vaſa adhibent, vel pulmonibus ſuſcipiuntur, vel ſuperficiei corporis applicantur, veneno ſimiles vires habent. Etſi enim perſpiratione impedienda non evidenter nocent, a pulmonibus tamen receptæ, ſcirrhis & tophis genitis lentam corporis tabem inferunt.

§. 100.

Effectus hi in plumbo magis apparent, cujus triti ac liquefacti & præcipue acidis ſoluti vapor capiti nerviſque infeſtus eſt, & ut qualibet ejus calx in minio, lithargyrio & ceruſſa, interno & continuato uſu lentos quidem, ſed exitioſos tandem morbos inducit. *)

*) „ An medicamenta, ex plumbo parata, externe cuti „ applicata & a chirurgis nunc frequentius adhibita, lenti „ veneni vim habent ? Certe ſi & ſiccant & diſcutiente „ vi pollent, in imbecillis tamen caute adhibenda ſunt, „ utpote ſyſtemati lymphatico & nervoſo infenſa.

§. 101.

Plumbi enim effectus in internis corporis ſedibus valde noxii obſervantur. In primis enim

viis colicæ, borborygmi & alvus ſtricta, nec non obſtructiones glandularum meſaraicarum; in pulmonibus obſtructio, ſcirrhus & aſthma; in ſyſtemate lymphatico atrophia; in nervis ſtupor, paralyſes & ſpaſmi inde oriuntur; quæ mala cuncta, ſubtiliſſimis humoribus coagulatis, vaſis minimis obſtructis, & ſolidis partibus exſiccatis, lenta tandem mors ſequitur.

§. 102.

In venenis vegetabilibus omnia quidem draſtica vomitoria & purgantia medicamenta, ſi largius, vel ab imbecillis ægris, vel minus apto tempore adhibeantur, commemorari merentur. Hinc lacte acri turgentes plantæ v. c. euphorbiæ ſpecies, earumque ſucci inſpiſſati, in primis viis nauſeas, hypercatharſes & inflammationes inducunt. Similem acrimoniam habent apocynorum ſucci & gummi guttæ.

§. 103.

Acri quoque ſucco lædunt plantæ, quæ tritæ & cuti applicatæ, eam inflammant, & maſticatæ, os & fauces protinus indelebili ferme ardore afficiunt v. c. toxicodendri, ranunculi, clematitidis, thymelææ & aconiti ſpecies plurimæ Ex his & aliis mox indicandis, attentis medicorum tentaminibus, temperata & morbis ſæpe rebellibus accommodata medicamenta inventa ſunt.

§. 104.

Acrimonia inflammante non quidem prorſus deſtituuntur, magis tamen viſcido adhærente no-

ciuæ

tivæ ſunt, narcoticæ & ſtupefactivæ plantæ, quæ cerebrum & nervos ſingulari quadam vi petunt, & præter nauſeas & vomitus vertigines, deliria, furores, ſpaſmos, apoplecticos & paralyticos inſultus inducunt. Commemorari hic præ reliquis merentur cicutæ ſpecies & ſimiles umbelliferæ plantæ, ſolanorum familia & congeneres plantæ, nec non belladona, hyoſcyamus & datura ſive ſtramonium, tandem ipſum opium, anodyna quidem & ſalutari vi præditum, inconſiderate tamen propinatum, narcoticum & venenatum.

§. 105.

Sunt & aliæ plantæ inter noſtras, magis tamen calidiorum climatum indigenæ, vi venenata nocentes, quæ tamen cum ſpecifica quadam vi polleant, quæ per antecedentia non ſatis explicari poteſt, ad hiſtoriam venenorum ſingulorum pertinent. Bulbi ſcillæ, coronæ imperialis & hyacinthi, fungi venenati, anacardium, nerium & tagetes exempla ſint. In univerſum tamen notandum eſt, operationes venenorum imprimis vegetabilium, pro ratione animalium, a quibus ſumuntur, inſigniter variare.

§. 106.

Alcalina ſalia, ex plantis per incinerationem prolecta, vel per ſe, vel, addita calce viva, calcinata & inde acriora reddita, incautius corpori applicata vel interne propinata, inflammationis, gangrænæ & ſphaceli cauſſæ ſunt. Simili ratione calx, ex lapidibus calcareis, oſtreis, teſtis ovorum, oſſibuſque animalium præparata, etſi medicata vi

pollet, in recenti tamen calcinatione, ob igneum aliquod principium adhærens, rodentes & veneno similes effectus habet.

§. 107.

Animalium partes putrefactas nauseam & vomitum creare, ova corrupta declarant; sed venenata vis in his non observatur. Sunt tamen animalia, quæ cuti sanæ applicata, inflammationem in ea excitant, ut cantharides, urtica marina cet. quæ ideo deglutita, non solum primis viis, sed etiam in particulis resolutis ad vasa delata nocent.

§. 108.

Culices aliaque insecta proboscide læsionem cuti inferunt, quæ inflammationem movet. Vera tamen vis venenata in majoribus araneis, præcipue tarantula, scorpione, vipera aliisque serpentum speciebus, cutim morsu lædentibus, excitatur. Hæc animalia autem non nisi irritata, homines aliaque animalia lædunt, & tunc acrem humorem ceu salivam ipsorum digestioni necessariam, vulneri immittunt. Iracundia & rabie salivam cujuscumque animalis venenatam reddi, canis rabidus aliaque animalia simili labe infecta testantur, hinc hydrophobia & horrenda ejus symptomata.

§. 109.

Inter exempla præcipuorum effectuum vis viperini veneni indicetur, quod, etsi deleterium est, tamen non nisi in vulnere nocet, & ut con-

ſtat, ſine noxa deglutitur. Sed in vulnere præter inflammationem plus minus inſignem, tumorem & ſtuporem læſæ partis inducit. Præterea cum toto corpori celeriter communicatur, torporem, icterum, ſtuporem, mentis alienationem, convulſiones & deliria excitat, citiſſimamque mortem arceſſit.

§. 110.

Non arbitramur a re alienum, enumeratis præcipuis venenorum generibus, etiam antidota ſive oppoſita venenis remedia idoneo ordine & nexu pertractare, quoniam de iis in doctrinis clinico-chirurgicis paſſim tantum agitur, eorum tamen notitia, ut in his diſciplinis, ſic præcipue in medicina forenſi magni uſus eſt.

§. 111.

In venenorum autem noxa avertenda & mitiganda, ſequentes indicationes obſervandæ ſunt. Venena omnia a corpore humano removeantur, vel ſi hoc fieri nequeat, corpus contra eorumdem vim muniatur; quod ſi corpori jam applicata ſint, vel per varias vias protinus expellantur, vel contrariis remediis corrigantur & immutentur; tandem ſymptomata gravia, ab iis inducta, mitigentur.

§. 112.

Atque ut venena cognita quilibet homo ſanæ mentis averſatur, viperas & animalia rabida fugit, plantis venenatis, non veſcitur, & corpora alia

alia venenata declinat; sic magistratus in republica bene ordinanda, & patres familias in ædibus & hortis, per medicos peritos moniti, ea etiam arceant, quibus imperiti & infantes lædi possint.

§. 113.

Halitus noxii & venenati nonnunquam, in aere universo, quo carere non possumus, vel in singularibus locis urbium & ædium dispersi sunt; quos cum ventorum agitatio corrigat, etiam ventilationes particulares arte adjuventur, & corpora, ex quibus exhalant, flammis comburantur, venenatos etiam vapores, contrariis excitatis, corrigimus vel atmosphæram, ejusmodi particulis inquinatam, in alia & dissita loca transeuntes, fugimus.

§. 114.

Corpus hnmanum contra venena vaporosa muniatur conservata perspiratione blanda & æquali, respiratione moderata nullo modo intensa. Nec saliva, ad contagium aereum suscipiendum apta, deglutienda est sed in loco infecto versemur, crebrius exspuenda. Oleosa, aquosa, saponacea, mellita, emollientia & lubricantia medicamenta copiosius in ventriculum ingesta, non tantum facilitatem suscipiendi veneni impediunt, sed & suscepti vim in partes corporis solidas infringunt. Non sine ratione igitur oleum & aqua antidota generalia dici possunt.

§. 115.

Venenorum quodlibet corpori ingestum vel applicatum, antequam solvatur, humoribus admisceatur & in solida minima agat, quantum fieri potest, expellendum est. Si in ventriculo hæret, vomitorio blando oleoso, nauseoso non acri; si in alimentorum canali ulterius jam progressum est, purgante, leni lubricante & antiphlogistico, satis tamen efficaci, vel clysmate lubricante reiterato; si ad secundas vias penetravit, diaphoretico regimine, propinatis simul aromaticis calidioribus & volatilibus medicamentis, addita opii dosi; si in cute hæret sugendo, psyllorum more, dummodo sugentis lingua & os illæsa sunt, vel scarificando cucurbitulis eo loco cum multa flamma admotis, vel caustico actuali, vel ligatura fortius adstricta super locum læsum, expellitur.

§. 116.

Primaria quidem indicatio correctionem veneni ingesti & applicati postulat. Hæc tamen difficillima est. Cum enim natura & indoles venenorum ex mixtione particularum accurate dijudicari nequeat, antidota quoque certa iis opponenda ægre definiuntur. Præterea actio venenorum vehemens non nisi antidotis vehementioribus infringitur, quæ, dum in venenum agunt, corporis partibus, quibus simul applicantur, suo quoque modo noxam inferunt. Quædam tamen antidota, variis tentaminibus inventa, hic recensere juvabit.

§. 117.

§. 117.

In universum quidem aqua & olea expressa aliaque mucilaginosa & dulcia medicamenta acrimoniæ omnium venenorum opponuntur §. 114. Hæc calida & copiosa per os ingerantur; per anum injiciantur, & superficiei corporis, in vapore, epithemate & balneo applicentur, quo omne acre obtundatur & fibræ spastice constrictæ non nihil relaxentur. Convenit quoque aquam oxymelle vel sapone, vel farinaceis ex cerealibus, vel subtilissimis bolaribus & margaceis terris additis, ita medicatam reddere, ut abstergendi & acria involvendi vi magis polleat. Hæc cuncta tum potissimum eligenda sunt, cum venenum propinatum vel sumtum fuisse suspicamur vel certo scimus, etsi indolem ejus plane ignoramus.

§. 118.

Commemorata hactenus antidota tunc potissimum eligenda sunt, cum acria subito inflammantia §. 95. *seqq.* §. 102. *seqq.* venena sumta & applicata fuerunt: non solum enim vomitum a veneni stimulo oriundum juvant, & faciliorem reddunt, sed primas quoque vias contra vehementiam ejus, muniunt, & spasmos mitigant. Aqua tepida melle & sacharo dulcissima reddita, juscula pinguia farinacea, olea expressa, lac, ejus serum, butyrum primum ingerantur, his vero blanda laxantia antiphlogistica, ex manna, tamarindorum & cassiæ pulpa cet. subjungantur.

§. 119.

§. 119.

Venena acria vegetabilia viſcida & narcotica; §. 104. ſimilibus quoque remediis mitigentur; his tamen larga oxymellis copia, nec non gummi ſaponacea in eo ſoluta, quoniam viſcida reſolvunt, & antiſpaſmodica vi pollent, jungantur. Cum vero ſubtiliſſimæ hujus veneni particulæ intimas corporum partes ad nervos uſque penetrent, diaphoretica calidiora, quæ ſudores largos excitant & continuant, propinanda & regimine calido juvanda ſunt. Etſi vero his vires ægri vehementer franguntur, frictiones tamen interpoſitæ, balnea ſubfrigida, & cardiaca, medicamenta, nec non diætæ accuratior, dummodo vis veneni fracta ſit, eas iterum inſtaurant.

§. 120.

Acida mineralia & ſolutiones metallorum his menſtruis factæ §. 96. largum aquæ ſaponatæ uſum exigunt. Alcalina quidem ſalia vires acidorum valde infringunt, ſummam tamen ſimul excitant effervescentiam, inteſtina lædentem, quam ob rem oleoſis juncta, ſub ſaponis forma mitius agunt. Alcalina quidem ſalia §. 106. & aqua copioſa diluuntur, &, acidis additis, ſubinde infringuntur. Halitus acidos vapores alcalino volatiles, alcalinos vero vel iis ſimiles putridos vapor aceti vel alius acidi temperat & corrigit.

§. 121.

Lenta venena ex plumbo ſimilibuſque parata. §. 99. ſeqq. vomitoria lenia poſtulant, quibus pur-

purgantia medicamenta ſimilia ſubjungenda ſunt. Corpus ſimul foveatur balneo, cum lacte & ſurfuribus, & ſapone crebrius fricetur. Saponacea medicamenta cum oxymelle, & acida alia leniora diuturno uſu proſunt. Quemadmodum enim hæc venena lentius operantur, ſic etiam diuturnus antidotorum uſus requiritur, quibus victus mollis & diæta lactea utiliter adduntur.

§. 122.

Viperæ, ſcorpionis ſimiliumque acriori veneno lædentium animalium, morſus §. 107. *ſeqq.* e vulnere non amplius ſuctione oris elicitur, ſed membrum potius ſupra læſam partem adſtrictius ligandum eſt, vulnus etiam ipſum protinus ſcarificandum & altius incidendum, quo poſtmodum irritantibus atque emollientibus medicamentis, ad largam & diu ſuſtinendam ſuppurationem diſponatur. Optimo quoque cum ſucceſſu, ferro candente admoto, pus movetur. Diaphoreticorum largus uſus nonnunquam profuit §. 119. Oleum olivarum & externe applicatum & interne propinatum, ut ſpecificum multis obſervationibus & tentaminibus probatum eſt.

§. 123.

Symptomata venenorum vehementiſſima ſunt inflammatio & ſpaſmus. Etſi igitur de irritante removendo ante omnia cogitandum, venæſectio tamen, quæ augmentum impedit, imprimis in plethoricis intermittenda non eſt. Ea etiam ob vaſa depleta ſpaſmo medetur, ſed opiata & theriacalia intermittenda non ſunt. Sitis & alia

in-

incommoda ipsis antidotis passim commemoratis corriguntur.

§. 124.

Hæc in universum tantum proposuimus, magna enim est copia corporum, venenata vi præditorum, & obscura eorum indoles. Quamquam autem melius esset, rerum harum cognitionem supprimere, quam institutis tentaminibus ulterius illustrare; cognitorum tamen venenorum effectus & antidota & alia, quæ per observationes singulares patent, a medicis studiose disquirenda sunt, quo ea quæ a veneficis in detrimentum aliorum miscentur & propinantur, in conservationem & solatium miserorum convertantur.

CAPUT III.

IMMINUTIO PLETHORÆ.

§. 125.

Pro varia vivendi ratione & dispositione corporum, plethora seu sanguinis & humorum abundantia ut sanguinea, obesa & imbecillium *Pathol.* §. 157. *seqq.* subinde colligitur, & per caussas in febrili evolutione sæpe subito turget massa sanguinis. His quidem venæsectione succurrendum est, sed victus ratio postea ita simul ordinanda, ut majus augmentum impediatur.

§. 126.

Plethora vera ſanguinea *Pathol.* §. 30 & 307. unicum ferme & promptum a venæſectione auxilium habet, imprimis ſi abundantiæ ſanguinis in variis hominibus accommodata eſt. Vaſis enim cruoris depletis & non nihil contractis, progreſſus humorum ad ſecretoria & alia ſubtiliora vaſa liberior fit, & tandem æquilibrium inter ſolidas & fluidas partes reſtituitur.

§. 127.

In plethora obeſa *Pathol.* §. 30 & 308. venæſectio quidem non adeo paratum continet auxilium; cum vero ſolidorum robur in vaſis ſanguineis quodammodo reſtituat, reſorptio in vaſis minoribus & cellulis in quibus humores abundant facilior redditur, ideoque cruor melius denſatur, eoque aucto, reliqui humores ſubinde imminuuntur, ex qua re cum florido ſæpe corporis habitu æquilibrium ex humorum omnium elaboratione reſtituitur.

§. 128.

In plethora imbecillium *Pathol.* §. 31 & 109. venæſectio inſtituenda non eſt, cum enim ſanguis tantum augeri videatur & cruor omnino deficiat, hoc modo nimium minuitur, & elaboratione reliquorum humorum, imprimis nutrientium, non ſuccedente, debilitas creſcit. Interdum tamen ſi impetus humorum ex variis cauſſis vehementior fuerit, vel hæmorrhagia immineat, quæ magis debilitat, venæſectio ſymptomata compeſcit, ſed

aliis

aliis postmodum auxiliis, imbecillæ vires confirmandæ sunt.

§. 129.

Plethora febrilis *Pathol.* §. 32 & 310. sanguinem, motu intestino turgentem & incalescentem, ostendit, in ea itaque vel largis vel repetitis etiam sanguinis missionibus, humores turgescentes reprimuntur, vasis nimirum ad robur suum recedentibus & fluida recte moventibus. Caveat tamen medicus, ne vires nimiis cruoris evacuationibus infringat, sed, si signa humorum, liberius circulantium, e pulsu & excretionibus apparent, ab iis desistat.

§. 130.

Venæsectionis autem necessitas ex signis plethoræ *Pathol.* §. 306. *seqq.* intelligitur, quibus & copia sanguinis subducendi & tempus recte definitur. Curatoria enim tum, cum sanguinis copia urget, non intermittenda est, & prophylactica etiam symptomatibus variis imminentibus; languore, calore, somno inquieto cet. definitur ac tum demum admittenda est, cum aliter æquilibrium motuum restitui nequit.

§. 131.

Quoniam vero multi homines ad vernalem, vel autumnalem, vel ad utramque adsueti sunt, & ejusmodi consuetudines veram tandem necessitatem sanguinis mittendi inferunt, ea quidem intertem sanguinis mittendi inferunt, ea quidem interdum concedenda est. Quoniam tamen sæpe ut

ſuperflua nocet, eo reſpiciendum eſt, ut, diæta univerſa recte ordinata, venæſectio minus neceſſaria fiat. Vernali tempore & tum, cum ex lentore humorum hiemali languor accedit, is aliqua ſanguinis evacuatione corrigitur. Autumnalis ex ſignis univerſalibus § 130. indicatur.

§. 132.

Victus jurulentus, ex carnibus gelatinoſis paratus, plethoricis omnibus diſſuadendus, & largior ejus uſus plane interdicendus eſt, quod copiam & motum ſanguinis nimium auget. In omni igitur plethora victus vegetabilis magis convenit, tenendum tamen eſt, cerealia ſemina & ex his præparatos cibos plus nutrire, quam ob rem cum pane bene cocto olera & fructus horæi, qui ſimul blanda refrigerante & roborante vi pollent, optimum nutrimentum præbent. Stimulus ex nimiis condimentis, præcipue aromaticis, plethoricos ſanguineos & imbecillos magis quidem lædit, quod eos ad nimiam alimentorum copiam ſumendam impellit.

§. 133.

Victus vero parcior omnibus plethoricis veris convenit, ac præſtat adeo, largius nutritos moderatum interdum jejunium interponere, vegetabilia nempe parciora cum pauca carne aſſata ſumant, potumque tenuem jungant, hauſtu forte vini boni vel cereviſiæ interdum conceſſo. Jejunia eorum, qui, victu jurulento relicto, potius viſcido ex piſcibus & farinaceis non fermentatis, cum vel ſine ovis & oleo coctis utuntur, minus ſalutaria ſunt.

ſunt. Quamquam enim plethoram imminuere videntur, cacochymiam tamen augent, in quam plethorici obeſi & imbecilles quam maxime proclives ſunt.

§. 134.

Sanguis in plethoricis ſanguineis denſior, in obeſis viſcidior eſt, utriſque igitur potus aquoſus maxime ſuadendus eſt, etſi ventriculus obeſorum potiſſimum fermentati potus ſtimulo carere nequit. In his ptiſanæ, ex radicibus incidentibus & reſolventibus paratæ, vel vini boni & cereviſiæ moderatus uſus potui aquoſo interponatur. Serum lactis acidum & dulce, nec non lac ebutyratum, omnibus plethoricis ſuo modo commendari poteſt.

§. 135.

Hoc ſerum lactis plethoricis imbecillis maxime convenit aqua enim ſimplex & bona, ſanguinem jam nimis tenuem magis diluit, nec eidem rite admiſcetur. Etſi vero potus fermentatus eorum ſanguinem, in phlogoſes pronum, magis exagitat, parcior tamen interpoſitus & analepticus eſt, & fibrarum robur inſtaurat.

§. 136.

Vita otioſa cum victu largo omnem plethoram, præcipue tamen obeſam, auget, exercitio autem corporis circulatio ſanguinis & humorum eorumque elaboratio maxime juvatur, & nimia humorum copia per varias ſecretiones diſſipatur. In

obesis motus corporis, etsi maxime necessarius; difficulter peragitur; frictio, quæ plethoricis a debilitate salubris est, in obesis vix idoneum plethoræ remedium est.

§. 137.

Animi tranquillitas & moderatus labor plethoram sæpe alunt, major tamen contentio cogitandi & laborandi vires excitat & superfluos humores dissipat, imprimis si victus ratio & vicissitudines laboris ac quietis recte dividantur. Vehementes animi affectus plethoricis obesis parum, sanguineis vero & iis, qui a debilitate tales sunt, valde nocent.

§. 138.

Quicquid secretiones corporis serosas auget, id semper sanguinis & humorum copiæ detrahit. Sudor corporis motu & interdum medicamentis excitatus, plethoricos obesos magis levat, quam alios; tamen, si nimius est, fluidissimam humorum partem subducendo, ad cacochymiam & obstructiones minimorum vasculorum disponit. Purgationes alvi per drastica adeo medicamenta plethorici obesi interdum ferunt, antiphlogistica tamen laxantia ex tamarindis, manna & salibus, sed, rhabarbaro interdum addito, aut si leniora sint, etiam repetitis vicibus exhibita, magis conveniunt. Hæc & similia etiam plethoricis veris & debilibus propinari possunt.

CAPUT

CAPUT IV.

CORRECTIO CACOCHYMIÆ.

§. 139.

Cacochymia, quæ depravata humorum mixtio est *Pathol.* §. 34. *seqq.* ad curatoriam indicationem magis pertinere videtur; quoniam autem & in sanis dispositio ad eam augendam observatur, & hi, sanguinis & humorum incipientes depravationes a medicis in curationibus vernalibus & autumnalibus mitigari postulant, de iis hoc loco in universum agimus. Monemus tamen, in his nihil certi esse, cum depravata humorum indoles cujusvis corporis sigillatim examinanda sit.

§. 140.

Si quis præcipuas sani hominis functiones, pro virium ratione, sine languore & cum aliqua constantia efficit, tamen maculæ & pustulæ cutaneæ, & faciei, imprimis circa palpebras & labia color lividus, sanguinem & humores peregrinis & male mixtis particulis inquinatos esse ostendunt, tum ejus vitæ ratio & præcipui diætæ errores, crebrius commissi, a medico diligenter investigentur, & his sollicite evitatis, universa humorum dyscrasia diluentibus ita corrigatur, ut peregrinæ,

&

& noxiæ particulæ per varia colatoria emoveantur.

§. 141.

Primaria quidem cura, diætæ errores corrigens, §. 78. *seqq.* maxime difficilis eſt, cum varia vivendi ratio, imprimis victus diverſitas cui plures adſueti ſunt vel ei adſuefieri tenentur, accuratam cauſſarum inveſtigationem vix admittunt. Niſi vero hac ex parte medicus amicorum ſuorum ſanitati proſpiciat, depravatio humorum nunquam penitus tollitur, ſed leviſſima initia ita per annos increſcunt, ut tandem acuti morbi, ſi ingruunt, ægrius tollantur, aut peſſimi morbi chronici ſubinde generentur. Medicus igitur in examinanda & corrigenda labe, humoribus inhærente, ſemper cum cura verſetur.

§. 142.

Humorum dyſcraſia diluentibus quidem præcipue corrigitur, ſed ſpiſſitudo eorum & varia acrimonia præterea blanda reſolventia poſtulat. Hinc vernali potiſſimum tempore, ubi humorum circulatio & blanda perſpiratio aere puriori adjuvatur, infuſis & decoctis quamlibet cacochymiam temperare & delere poſſumus.

§. 143.

Ideo infuſa calida plantarum leniter amaricantium & aromaticarum, oreoſelini, ſcordii, veronicæ,

nicæ, betonicæ cet. bis diebus singulis, vel ptisanæ leniter resolventes & acrimoniam demulcentes, ex radicibus chinæ, sassaparillæ, scorzoneræ, fœniculi cet. una cum potu ordinario; vel succi plantarum vernalium, taraxaci, cichorei, hederæ terrestris, bellidis cet. cum sero lactis vel jusculo tenui per aliquot hebdomadas matutino tempore propinentur, strictiori diæta simul commendata.

§. 144.

Aqua pura frigidiuscula, humores spissos & acres quodammodo quidem diluit, cacochymiam tamen omnem non immutat, ut multi arbitrantur, qui eamdem, ut medicinam universalem, commendant; intemperatius enim hausta, tandem omnem humorum elaborationem impedit, & tenuitatem eorum, tandemque solidorum siccitatem relinquit. Dissuadeant etiam medici nimium calidorum infusorum & decoctorum usum; etsi enim acres quædam particulæ, tamen & blandæ gelatinosæ simul auferuntur, &, sudoribus nimiis excitatis, solida ultra modum relaxantur. Sudoribus calidiore medicamento motis, succi plena corpora interdum sublevantur, exsucca maxime læduntur.

§. 145.

Alvus libera semper servetur, vel diæta convenienti adjuvetur ut acres & noxiæ particulæ, per universalem hanc corporis cloacam, deriventur, nec sanguinem & humores inficiant. Etsi enim alvus stimulantibus medica-

mentis non ſemper ſollicitanda eſt, cum crebriora & valida laxantia & humores nimium ad inteſtina alliciant, & horum robur deſtruant, non incongruum tamen judicamus, vernali tempore, lenioribus laxantibus prophylacticis, cuilibet homini convenientibus, alvum movere, quo hæc corporis excretio juvetur.

PARS

PARS IV.

INDICATIO CURATORIA.

§. 146.

Ad ampliſſimam, ſed præcipuam therapiæ partem nunc accedimus, cum vitia in ſolidas & fluidas partes, vel in has conjunctas inducta, corrigere ſuſcipimus. Etſi vero in corpore compoſito, cujus vita in actionibus mutuis ſolidorum & fluidorum conſiſtit, functiones læſæ ſemper, & in medela ſimul attendendæ ſunt; docendi tamen muneri ſatisfacere non poſſumus, niſi, correctione ſolidorum & fluidorum præmiſſa, ad morbos compoſitos conſiderandos progrediamur.

§. 147.

Hoc vero ordine progredimur ut primo ſolidorum & poſtea fluidorum vitiis medendi rationem proponamus, deinde morbos quoſdam generales compſitos ex motu humorum perverſo & obſtructione vaſorum & viſcerum pendentes, removere tentemus. Dum vero in his corpori ægroto inducendis mutationibus, ſæpe recte progredi non poſſimus, niſi vel ſaburra ex primis viis, vel ſanguis & ſerum ex ſecundis viis evacuentur, & has evacuationes deſcribere, & omnia ad praxin ſpecialem dirigere convenit.

CAPUT

CAPUT I.

CORRECTIO SOLIDARUM PARTIUM.

§. 148.

Etſi vero, cum ſolida ex fluidis fiant & nutriantur, fluida primum conſideranda erant, tamen cum earum elaboratio a ſolidorum vigore pendeat, ideoque vitia ſolidorum, in corruptione fluidorum declaranda, ignorari non poſſint, in re, quæ in orbem tandem redit, definienda ita verſabimur, ut in ſolidis rigiditatem et ſtricturam, poſtea relaxationem & debilitatem, tandem continui læſionem examinemus.

SECTIO I.

RIGIDARUM ET STRICTARUM.

§. 149.

Solidorum rigiditas. *Pathol.* §. 52 & 325. in fibris, vaſis & partibus inde compoſitis, præcipue ſtrictiore corporis habitu, & fluidis parcis, denſis cognoſcitur. Cholerici ideo, magis tamen melancholici, ſenes, & a morbis gravioribus imprimis ſpaſticis convaleſcentes, hoc ſolidorum vitio laborare ſolent.

§. 150.

§. 150.

Strictura fibrarum *Pathol.* §. 54. & 328. a nervis pendet, qui per caussas validas irritantes, ad involuntarias, dolorosas, alternas aut continuas contractiones fibrarum muscularium efficiendas disponuntur. Hæc cum rigiditate aliquam similitudinem habet, & nos præcipue ad specifica nervis amica medicamenta attendere jubet.

§. 151.

Cum in rigidis corporis fibris partibusque eo respiciendum sit, ut cohærendi nisus, in particulis, fibras componentibus, imminuatur, hoc autem in machina corporis composita non effici possit, nisi ad fluidas partes simul respiciamus per quas solida mutantur, indicationes curatoriæ sequentes sunt. Sub æquali & moderato corporis motu fluida diluantur, & blande resolvantur, sic enim partes solidæ humectantur & non nihil emolliuntur. Stricturam nimiam fibræ antispasmodica compescant.

§. 152.

Quemadmodum autem præcipua rigiditatis caussa, in motu nimio posita est, sic quies, interposito motu moderato, iis, qui ex rigiditate laborant, præcipue convenit. Præterea autem, hæ diætæ regulæ accurate observentur. Somnum, qui eos fugit, omnibus modis alliciant, & foveant; in aere temperato, magis humido, quam sicco, magis frigidiusculo, quam calido, versentur; animi affectus, imprimis vehementiores, sedulo compe-

scant

ſcant. His præcipue auxiliis blanda & æqualis ſanguinis humorumque circulatio & elaboratio conſervatur, ex quibus corpori humectatio & aliqua nutritio partium conciliatur.

§. 153.

In victu juſcula tenuia ex carnibus bonæ notæ, cum oleribus recentibus, mollibus, reſolventibus, ſcorzonera, cichorio, ſpinacia, aſparago, nec non farinaceis cerealibus cocta, eligant: ſed jurulentum ſpiſſum & multo magis viſcidum animalium & vegetabilium, quod ſpiſſos nimis humores, rigiditatem non temperantes, offert, fugiant.

§. 154.

Potui aquoſo omnis fermentatus eſt poſtponendus, interdum tamen ob ventriculi ſtimulos conſuetos admittendus; ſed nimis ſpirituoſus & imprimis concentratum ſpirituoſum interdicendum eſt. Potu calido interdum utantur, ſed non abutantur, & ptiſanas cum farinaceis et reſolventibus radicibus, crebrius quidem, ſed ſemper parca doſi hauriant. Sero lactis dulci vel leniter aceſcente refrigerentur, & interdum emulſionibus, ex amygdalis dulcibus, ſemine papaveris cet. paratis, utantur.

§. 155.

Diluentibus autem in potu propinatis, jungantur ſuo modo accommodata reſolventia, ſalia nimirum, nitrum, liquor terræ foliatæ tartari cet.

ve

vel succi amari plantarum lactescentium, vel gummi saponacea varia sub forma, quo, densitate sanguinis nimia resoluta, hic meabilis reddatur, diluentibus facilior ingressus in humores, & in his æqualis distributio concilietur, quibus universa relaxatio efficitur.

§. 156.

Sed de his fusius, cum viscidi resolvendi modum describemus, nunc tantum monemus, leni alvi ductione interdum rigidum & siccum intestinorum habitum corrigendum esse, & cum olea pressa vel nimium relaxent vel rancidum generent, acida lenia in cremore tartari, tamarindis & manna illis meliora esse.

§. 157.

Cum vero fibræ, rigidiores jam factæ, & canales, symphysi coaliti, *Pathol.* §. 62. in senibus præcipue ita mutari nequeant, ut humoribus ubique pervii sint, relaxationis effectus, qui commemoratis auxiliis obtinetur, humectationem tantum inferre videtur, per quam particulæ tenues, oleoso aquosæ, emollientes, aliis densioribus interponuntur, ut fibræ, ad æqualem cohæsionem & moderatam elasticitatem non reducendæ, flexiles modo fiant, & fluida inde blandius promoveantur, nec nimis densentur.

§. 158.

Simili ratione & externæ partes, ut cutis, contextus cellulosus & subjectæ membranæ ligamen-

mentosæ & tendinosæ, nimia rigiditate affectæ, emolliuntur. Vapores quoque emollientes, ad nares, fauces, anum aliasque partes admissi, ea emolliendo relaxant. Etsi enim aquosæ mucilaginosæ & oleosæ particulæ, fibras per viam nutritionis non mutant, blanda tamen adhæsione humectant, vaporosæ tamen altius & per vias resorptionis penetrare videntur.

§. 159.

Præcipue autem ex plantis huc pertinent herbæ malvæ, mercurialis cet. altheæ radix, verbasci & liliorum flores, semina cerealium & alia farinacea, nec non viscidæ magis seminum leguminosorum farinæ. Præ reliquis vero seligantur eæ plantæ, quæ cum vi emolliente vaporosum antispasmodicum conjungunt, meliloti, chamomillæ & sambuci flores, farinæ seminum lini & fœnugræci, nec non gummi saponacea, pro interno usu sæpe laudata. Oleæ seminum & fructuum pressa, & lac & vitellum ovorum, nec non pinguedines animalium liquefactæ.

§. 160.

Medicamenta hæc externa varia ratione applicantur. Pulveres, ex nonnullis parati & cuti inspersi vel in sacculis involuti perspirationem fovent, & humores ad emolliendum idoneos alliciunt. Fortius agunt vapores, fomentationes, cataplasmata & emplastra, si blando calore adjuventur. Linimenta & unguenta, inungendo & fricando applicata, interdum utilia sunt, balnea vero & particularia & universalia viribus emollien-

tibus

tibus referta aliis conveniunt. Vapor in cavitate abdominali recens mactati animalis ex calore blando & tenui viscido, rigidas extremitatum partes relaxat. An perspiratio vicina junioris & sani hominis, communicandis vaporibus sanis, rigiditatem senilem corrigat, dubium est.

§. 161.

Plurima ex his & stricturas spasticas corrigunt, quæ tamen cum non solum in rigida, sed etiam in laxa fibra observetur, & ab inæquali & nimis vehementi nervorum actione pendeat, *Pathol.* §. 57. antispasmodicis medicamentis moderanda & coercenda est. Castoreata, succinata, ambrata & moschata medicamenta hoc præ reliquis præstant, dummodo caussæ irritanti & idiosyncrasiæ ægrorum recte accommodentur. Nec opii, nec aliarum plantarum narcoticarum vires negligendæ sunt, dummodo eorum usus a prudenti medico dirigatur.

SECTIO II.

LAXATARUM ET DEBILIUM.

§. 162.

Laxitas solidorum, *Pathol.* §. 51 & 324. in fibris, vasis & partibus ex his compositis, præcipue e molliori corporis habitu, & fluidis copiosis viscidis, plus minus immobilibus, cognoscitur. Sanguineum igitur temperamentum, magis tamen phlegmaticum, laxitatem fovet, infantes & sequior

sexus, & omnes desidiæ dediti, hoc solidorum vitio laborare solent.

§. 163.

Debilitas solidorum *Pathol.* §. 53 *&* 326. a solo defectu vel inertia fluidi nervei pendet, neque solum in laxis, sed etiam in rigidis fibris se exserit, in utrisque igitur difficilem & languidam actionem efficit, quæ si vel maxime nisu quodam hominis aliquandiu intendatur, mox tamen languorem insuperabilem relinquit. Hæc in febribus acutis malignis sæpe subito oritur, & gravitatem morbi evidenter demonstrat.

§. 164.

Quamquam vero laxitas & multo magis debilitas remediis nutrientibus & roborantibus, analepticis & stimulantibus, in indicatione vitali declaratis §. 39. seqq. vinci posse videntur, ex una tamen parte copia humorum seroso pituitosorum, quæ laxitatem alit, blande removenda, ex altera vero vis fibræ ultimæ non nihil sustinenda est, donec nutritio universa per elaborationem humorum universam instauretur.

§. 165.

Ab evacuationibus igitur, imprimis alvinis, constitutioni cujuslibet ægri accommodatis, initium faciendum est, quas suo loco ulterius pertractabimus. Nunc tantum monemus, in hac corporum dispositione rhabarbarina medicamenta ideo commendanda esse quoniam præter evacuandi vim blande roborant, nec siccitatem molestam inducunt.

§. 16,

§. 166.

Quod si præter seroso pituitosam cacochymiam, aliæ & graviores corpori molestæ sunt, difficilis & sæpe desperanda est curatio, cum enim earum correctio simul instituenda sit, morbus magis complicatus trahitur. Tentandum itaque est, an debilitas non tantum iis, quæ indicatio vitalis §. 39. *seqq.* docuit, sed, additis etiam nonnullis medicamentis, vim nervorum instaurantibus, excitari possit.

§. 167.

Est in hac re maxima virtus cortici peruviano tribuenda, qui, si bonæ notæ est, nullo modo adstringit, sed evacuationes magis juvat, quam cohibet, & vim elasticam & vitalem fibræ instaurat, quod certe ex usu infusi frigidi aquosi apparet. Serpentaria virginiana & valeriana vires nervorum in sustinendis actionibus minimæ fibræ quoque juvant, & reliquas curationes, debilitatem excitando sustinent, his itaque recte præmissis, tandem ad roborantia medicamenta, quæ laxitatem fibræ corrigunt, attendendum est.

§. 168.

Indicationi roboranti, quæ particularum, fibras componentium, majorem cohæsionem & nisum exigit, tum demum eventus respondet, cum vasorum actio in fluidis transmittendis juvatur. Particulis itaque nutrientibus gelatinoso lymphaticis non prorsus deficientibus, aliæ medicatæ blande roborantes afferuntur, quæ cohæsionem &

assimilationem efficiunt. Et si vero roborantia medicamenta, quæ ex adstringente indole cognoscuntur, ad primas tantum vias, nunquam autem ad minima vasa, pertingere videntur, non omnis tamen penetrandi vis iis deneganda est.

§. 169.

Motu & frictione corpora optime roborari posse, & fructus horæos subacidos & subadstringentes cum nutritione robur inferre, §. 56. *seqq.* ostendimus. Cum vero exercitatio corporis in ægris nulla locum habeat, nec frictio semper diu continuari queat, constrictio partium per fascias extremitatum, præcipue inferiorum, non sine fructu est, qua cellulæ, vasa & viscera, externe adjuta, interdum ad liquida transprimenda satis roborantur. Hæc certæ constrictio etiam ad alias partes extendi potest, nisi copia & dyscrasia humorum mechanicam hanc vim inutilem & noxiam reddant.

§. 170.

Aer temperatus & subfrigidus ut superficiem corporis universam roborat, ita etiam ægris, quorum habitus cutaneus tepore lecti relaxatus est, prodesse solet; sudores enim intra limites æqualis perspirationis coercet. Caute igitur admissus aer liberior gravioribus sæpe morbis & exanthematicis quoque levamen affert, neque enim secretionem cutaneam supprimit, sed ita moderatur, ut humores corrupti sæpe erumpant, nec ad internas sedes repellantur.

§. 171.

§. 171.

Aqua temperate frigida, cum frictionibus particularibus & balneis univerſalibus, cutim non ſolum roborat & ſudores in perſpirationem blandam mutat, ſed ore hauſta & primis viis & aliis internis partibus roborandis convenit. Sudoris itaque profuſi, nec critici, ſed ſymptomatici, qui totum corpus infirmat, efficax remedium eſt, ſpongiis, aqua frigida madidis, corpus fricare. In ſumma humorum malignitate hoc quidem non ſufficit, ſed, ea, ſi fieri poteſt, ſuperata, robur balneis ſubfrigidis reſtituatur.

§. 172.

Roborandi effectus in balneis martialibus v. c. Lauchſtadienſibus, & aliis magis cernitur, & balnea, ſcoriis ferri additis, parata ſimilem ferme vim habent. Sed & hæc ſubfrigida ſint, calida enim relaxant. In thermis & aliis aquis medicatis embroche (*Duſche*), admiſſo ad partem quamdam largo aquarum flumine cum impetu & frictione convenit. Stillicidia aquæ, aceto & ſale ammoniaco ſaturatæ & ex alto loco demiſſæ, impetu & frictione partis diſcutiunt obſtructos ex laxitate tumores, v. c. in genu articulo.

. 173.

Si viſcidi humores laxitatem alant, ideoque illi ſimul reſolvendi & ſolida laxa roboranda ſint, balſamica ſic dicta tonica medicamenta egregium uſum habent. Præter lignum guajacum & ſaſſafras, radices pimpinellæ, imperatoriæ, angelicæ

cet. prosunt. Gummi laccæ & hederæ, succinum, myrrha & mastix huc referuntur, ex his enim præter vim resolventem, a gummoso resinosis particulis pendentem, fibras incitandi vis quoque animadvertitur. Priora in decoctis aquosis concentratis, omnia vero in solutionibus spirituosis efficacia sunt. Gummi laccæ sæpius ad gingivas laxas roborandas applicatur.

§. 174.

Omnes plantæ amaræ v. c. gentianæ rubræ radix, lignum quassiæ, absinthii, centaurii minoris, trifolii fibrini, cardui benedicti herbæ cet. ob abundantiam particularum terrestrium, salinis intimius junctarum, roborandi vi pollent, & cum in infusis & decoctis nauseosa nimis sint, in extractis & variis inde præparatis medicinis cum fructu propinantur. Imprimis vero herba & summitates millefolii, non adeo amaræ & nauseosæ, effectu simili laudatur, & ab imbecillis etiam cum jusculis tenuibus coctæ sumuntur.

§. 175.

Quemadmodum autem cortex peruvianus sive chinæchinæ debilitatem corrigit §. 167, sic multo magis robur elasticum restituit. Ab universa hac ejus virtute plurimæ aliæ, a medicis laudatæ, imprimis antiseptica pendet. Præcipue autem motus febriles vel temperat vel sustinet; quæcumque enim sit dyscrasia humorum, febrim movens, ea tamen mutari & subigi potest, si robur solidarum partium in minimis servetur. In inopia tamen & malignitate humorum, & ubi solida non rela-

relaxata solum, & quodammodo debilitata, sed omni vigore destituta sunt, hoc remedium non valet. In macilentis & siccis, & ultimæ nutritionis defectu, interdum plus nocet, quam juvat. Si, durante ejus usu, se & excretiones liberæ manent & instaurantur, auxilium certius expectandum est.

§. 176.

Quemadmodum autem imbecillis infusum frigidum commendavimus §. 167. sic concentrata infusa vinosa & decocta aquosa iis inserviunt, qui vires non prorsus depressas, habent, imprimis si in statu convalescentiæ, post validas febres aliosque morbos, cum nutritione blanda robur partium restituendum sit. Extractum ejusque solutio in aqua cinnamomi & similibus non adeo efficax videtur, & iis forte tantum concedendum est, qui magnas medicamentorum doses respuunt. Si functiones primarum viarum adhuc vigent, pulvis etiam, vel aqua subactus vel electuariis involutus, utilis est.

§. 177.

Etsi vero cortex peruvianus præ reliquis medicamentis roborantibus laudatur, sunt tamen & alia medicamenta: quæ interno usui accommodata, roborantem tantum, non fortiter adstringentem, vim habent. Sic acida vegetabilia & acetum ipsum roborando sæpe diaphoresin excitant. Vina etiam austera rubra, pontac dicta, & nobiliora alia his similia, præterea etiam analeptica & roborante vi pollent. Ex cydoniis parata medica-

menta, ſucci acaciæ & aliorum fructuum ſubadſtringentium v. c. rob ex ſorbi & corni baccis paratum, laudari quoque meretur.

§. 178.

Tamariſcus, fraxinus, pentaphyllum, tormentilla, biſtorta, lapathum, ſanicula, pyrola, alchemilla, aliæque plures plantæ, in materia medica indicatæ, in corticibus, radicibus & herbis vires ſubadſtringentes habent, &, dummodo aptis medicamentorum formis propinentur, uſu quoque interno proſunt.

§. 179.

Etſi vero hæc & alia medicamenta ſimplicia, vel largo vel diuturno uſu ſiccant, & potiſſimum viis primis hoc virium inferunt, externo tamen uſu ſæpe utilia ſunt. Sic balnea univerſalia & partialia, epithemata humida & ſicca, ex his parata, vel cum ſpongiis vel pannis laneis ad partes roborandas applicata, leni ſtimulo & evidenti adſtrictionis ſenſu robur fibrarum augent. Suffitiones ex ſuccino, maſtiche, ladano cet. & calore, & particularum reſolutarum indole ad tumores œdematoſos adhiberi poſſunt, niſi interna partium diſpoſitio hæc medicamenta diſſuadeat. Epithemata quidem in aqua coqui poſſunt, addito tamen vino rubro & aceto.

§. 180.

Et acida mineralia huc referri merentur. Terris nobilioribus bolo armenæ & terræ lemniæ, non

non tantum ex terrestrium & martialium particularum vi, sed ex acido quoque adhærente roborandi efficacia tribuenda videtur. Multi commendant lapidem hæmatitem, quem tamen minus solubilem judicamus. Alumini præter vim resolventem etiam roborantem esse, varia tentamina ostenderunt.

§. 181.

Vitriola martis vel nativa & depurata, vel arte facta, quæ martis particulas, acido solutas, continent, non solum externo, sed interno quoque usui destinata sunt, etiam aquis fontium medicatorum varia ratione admixta, roborant. Etsi vero in Egranis & Selteranis præcipue fontibus parciora reperiuntur, & mitius agunt, in Pyrmontanis tamen & Spadanis evidentior eorum vis percipitur. Vitriola veneris, externo usui destinata, robur quoque fibris conciliant.

§. 182.

Martis quidem limatura ob densitatem iners medicamentum videtur, sed, quoniam in primis viis solvi potest, id quod vi acidi vegetabilis in iis interdum subsistentis, fieri cognoscimus, in pulveribus & pilulis, cum extractis amaris & gummi saponaceis roborantibus non sine fructu propinatur. Ejus etiam solutiones cum menstruis v. c. vino rhenano, & in tincturis martialibus recte præparatis egregios effectus monstrant, dummodo dosis satis larga fuerit.

§. 183.

Efficacia autem martis non in primis viis tantum subsistit, ubi eo solutæ fæces alvinæ nigro colore tinguntur, sed observatione constat, hanc ejus vim roborantem altius penetrare, & lymphæ tenacis & viscidæ, a laxitate partium pendentis, remedium esse. Imbecillis quidem corporibus exhibetur, dummodo non prorsus sicca sint, in his enim se & excretiones magis cohibere, quam juvare videtur.

§. 184.

Multi sunt morbi, a nimio, imprimis jurulento victu, abusu potus calidi et vita otiosa originem trahentes, qui laxitatem partium inducunt. Cum itaque humores, non satis elaborati lympham tandem tenacem reddiderunt, non solum resolvendis, sed simul roborandis solidis corrigendi sunt. Nec nutritio eorum, qui morbo gravi debilitati sunt, recte procedere potest, nisi roborantibus medicamentis juvetur. In nostris itaque ægris neglectus potius, quam abusus horum medicamentorum vituperandus est. Respiciat tamen medicus semper ad temperamentum ægri & morbi differentias, ita enim de noxa & auxilio roborantium facile convincitur.

§. 185.

Quamquam autem externus roborantium usus in laxitate partium mitissimus videtur, & ideo nocere nequit, partes tamen, quibus applicantur, probe discernendæ sunt; tumores enim interdum

ta-

roborantibus facile discutiuntur. Quemadmodum autem in contextu celluloso subcutaneo humores coguntur, sic in tenuiore, ad glandulas folliculosas sito, multo magis in glandulis lymphaticis, blandum resorptionis negotium turbatur, & scirrhi nascuntur, si partes adstringentibus nimis adficiuntur. Etiam tumores arthritici, nimio roborantium usu tentati, sæpe irresolubiles redduntur.

SECTIO III.

VULNERE DIVISARUM.

§. 186.

Unitas soluta *Pathol.* §. 58. sive vulnus in genere multis modis differt, imprimis ratione partis & caussarum, quæ illud efficiunt, varia nomina accepit. *Pathol.* §. 70. & signis suis cognoscitur. *Pathol.* §. 334. 335. Nos, qui fundamenta doctrinæ chirurgicæ, ut passim aliis in locis, sic hic potissimum ponimus, de læsione continui in partibus corporis omnibus in universum agimus.

§. 187.

Neque vero tantum vulnera mollium partium, varia ratione inflicta, sed etiam ossium vulnera & fracturas attendimus. Quorum sanatione minus prospere succedente, cum ulcera relinquantur, de horum etiam curatione ita dicemus, ut, indicationibus universalibus & remediis propositis, monita adjungamus, quæ præcipua hæc chirurgiæ

giæ capita illuſtrant, curationesque recte definiunt.

§. 188.

Vulnera pura ſanorum hominum naturæ beneficio ſanantur. Cum enim ſanguis & humores effluant, & vaſa læſa ſubinde conſtringantur, ſuperficies labiorum ſenſim tenui humore lymphatico irroratur, ex quo tandem cicatrix denſatur. Etſi vero tum quoque, cum fibræ & vaſa magis contrita, quam diſciſſa ſunt, & peregrinæ quædam partes inhærent, depuratio, humorum affluxu, efficitur, at ipſa conſolidatio ſequi poſſit, tardior tamen eſt curatio, quam chirurgi auxilium juvat & accelerat.

§. 189.

Ubi ergo vulnera, immiſſis particulis peregrinis, inquinata ſunt, extergendo, aut ſi hoc non ſufficit, ſuppurando depurantur. Difficilis eſt curatio vulnerati, qui impuris ſuccis, ad vulnus copioſius derivatis ſcatet; cum enim omnis cacochymia immutanda & corrigenda eſſet, quod brevi fieri nequit, aut ulcera generantur, aut ſanatio vulneris retardatur. Juvat eamdem attentio chirurgi in vulnere depurando, quies & moderatus calor læſæ partis, diæta accurata, imprimis in victus ſelectu, & derivatio blanda humoris acris & ſeroſi ad varia corporis colatoria.

§. 190.

Vulnus recens attente perlustretur, quo particulæ corporis lædentis, vel aliæ, cum eo introductæ, caute removeantur: sic v. c. festuca impressa, vel pulveris pyrii vel plumbi particulæ eximantur, ne inflammationem & spasmum leviorem, ut effectus consuetos vulneris, premendo & irritando, nimium augeant. Quod, si ab initio fieri nequeat, suppuratio, quæ post inflammationem nimis constrictas fibras separat, peregrinis particulis, cum pure remotis, vulnus purum reddit.

§. 191.

Levior inflammatio, in ore vulneris oborta, non reprimenda est, quoniam sanationem juvat, gravior autem suo modo coerceri potest. Præter venæsectionem, & in vehementiori inflammatione repetitam, parti ipsi dolenti medicamenta emollientia, quæ suppurationem accelerant, partibus vicinis, ad quas inflammatio excurrit, eodem modo, ut in sugillatione epithemata discutientia ex decoctis herbarum amararum non nihil aromaticarum v. c. absynthii, hyssopi, scordii cet. applicentur *). Propinentur interea temperantia acida, nitrosa cum diluentibus &, si opus est, alvus vel clysmate vel leni purgante ducatur.

*) „ Differentia medicamenti, parti læsæ & confini-
„ bus applicandi omnino attendenda est, si enim
„ emollientia tantum applices, corruptio humorum
„ acceleratur, si discutientia sola, ora vulneris ex-
„ siccantur. "

§. 192.

Accurate etiam attendendum & ex anatomica partium cognitione ac ſymptomatibus dijudicandum eſt, utrum vulnere arteria vel vena major, an nervus vel alia pars nervoſa dilacerata vel diſciſſa; an os, vel ex parte, vel ex toto fractum, vel ſede ſua demotum ſit, ut non tantum vulneri in univerſum, vel etiam partibus ſingulis proſpiciatur. Præterea etiam vulnus ſpecillo caute examinandum eſt, an in cavitatem corporis penetraverit, ut damna, imprimis ab effuſione & corruptione ſanguinis & humorum metuenda, caveantur.

§. 193.

Haemorrhagia levior non protinus ſupprimenda eſt, gravior vero, vel parte læſa obvolvenda, vel cavo vulneris linteis carptis ſiccis replendo, ſiſtitur. Arteria, pulſando ſanguinem per intervalla emittens, ex parte læſa, nec tota diſciſſa, penitus diſcindatur, ut oſtium ſe contrahat, vel fungo agarici, molliter præparati, oſtium prematur & obturetur, ne ulterius ſanguinem emittat. Major arteria læſa, quæ etſi oſtium quodammodo contractum eſt, magnam tamen copiam ſanguinis effundit, arripiatur & ligatura conſtringatur. Venæ læſæ protinus collabuntur nec, niſi magnæ & varicoſæ interdum comprimendæ, & ligandæ ſunt.

§. 194.

Monemus tamen, ſpiritum vini rectificatiſſimum, aliosque ſtipticos liquores, cum acidis paratos,

tos, vasa nimium stringere & suppurationem futuram impedire: pulveres vero, tela araneorum & alia auxilia vulnera coinquinare, & disquisitioni eorum, si quidem opus fuerit, impedimento esse. Si in extremitatibus corporis præcipue magna arteria læsa est, aptis fasciis, imprimis fascia tortili, ramus princeps, ex quo arteria læsa derivatur, comprimatur.

§. 195.

Nervus quoque, ex parte læsus, discindendus est, cum fibræ, nondum discissæ ideoque vehementer tensæ, dolores, spasmos & inflammationes efficiant. Tendinum, membranarum aponeuroticarum similiumque partium nervosarum eadem est ratio. Cum vero discissio vel fieri nequit, vel alia & grauiora incommoda infert, tum dolore per emollientia, aliqua vi anodyna simul prædita, sopito, & succedente puris genesi, fibris nervosis exsuccis separatis, vulneri consolidando locus conceditur.

§. 196.

Ossium fractura, si partes vicinæ molliores parum læsæ sunt, extensione unius partis ossis, & contraxtensione oppositæ ita in tranquillum & naturalem situm reponitur, ut servata quiete extrema confracti ossis coeant; si vero partes diffractæ vel ex vulnere eminent, vel a reliquo osse jam separatæ hærentes fluctuant, instrumentis aptis decerpendæ & educendæ sunt. Cum vero pars ossis periostio nudata vel aere vel acri humore tacta emoriatur, exfoliatio sive separatio partis mor-

mortuæ a ſana & viva patienter expectanda eſt; antequam vulnus conſolidetur.

§. 197.

Cum ea, quæ ad curationem vulnerum naturæ viribus & auxiliis internis præſtandam pertinent, §. 188. ſeq. indicaverimus, & diſquiſitionem partium, vulnere læſarum, chirurgo commendaverimus §. 190. ſeqq. mutationes etiam labiorum vulneris varias & leviores & graviores & medendi methodum deſcribemus, ut tandem de conſolidationis vulneris modo exponi poſſit.

§. 198.

Ubi labia vulnerum leviori quidem inflammatione turgent, ſed ſicca & rigida ſunt, blandis emollientibus fibras relaxare & ad affluxum humorum, ſuppurationi neceſſarium, diſponere convenit. Medicamenta vero in forma unguentorum, cataplaſmatum & emplaſtrorum ita adhibenda ſunt, ut labia vulneris pulvillis ex linteo carpto, qui unguentum excipiunt, tegantur, poſtea, ſi opus fuerit, emplaſtra & cataplaſmata iis imponantur.

§. 199.

Præter plantarum emollientium ſuccos & olea preſſa, pinguedines animalium puræ, non rancidæ, baſin medicamentorum exhibent. Olea preſſa cum plantis balſamicis digeſta v. c. oleum hypericonis egregii uſus ſunt. Cum enim oleoſa & pinguia nimis relaxent, & lenteſcentia ſint, vel vitello ovorum ſubiguntur, vel melle & terebin-

tina,

thina, in quibus acidum vegetabile eſt, non nihil acuuntur. Balſamus ARCÆI exemplo ſit, qui ex therebinthina, gummi elemi & pinguibus componitur; unguenti enim digeſtivi eſt, non ſolum emolliendo relaxare, ſed leni etiam ſtimulo affluxum humorum efficere.

§. 200.

Si nimium humorum ad vulnus affluit, nimiaque ſuppuratio fit, ſicca vulnerum obligatio prodeſt, quæ, ſuperfluos humores ſugendo, efficit, ut ora vaſorum, in vulnus hiantium, nonnihil anguſtentur. Aqua ſclopetorum ſi ſemiſpirituoſa & balſamica eſt, ſuppurationem moderatam conſervat. Pulvis myrrhæ, maſtichis & ſuccini vulneribus inſperſus, vel potius ex his paratæ eſſentiæ balſamicæ pulvillis applicatæ, magis ſiccant; his enim vaſa roborantur, affluxus humorum compeſcitur, & vulnera ad coaleſcendum diſponuntur.

§. 201.

Vulnera impura crebrius quidem abſtergenda ſunt, puriora vero & ad conſolidationem tendentia rarius obligentur, ne lymphaticus ſuccus nimis abſtergatur. Si itaque vaſa in fundo & margine vulneris ſatis denſata, humores tenues parcius tranſmittunt, ſenſim ita ſiccantur, ut, calloſis fibris intimius junctis, cicatrix formetur; quæ, quamquam ad ſanæ cutis indolem nunquam accedit, lente tamen exſiccanda eſt, ne nimium calloſa fiat, ſed, accedente tenui halitu, ita emolliatur, ut etiam perſpirationi locus aliquis ſit.

§. 202.

Labia vulneris & vicinæ partes necessaria inflammatione non ita tumentes, ut commoda suppuratio succedat, sed potius in laxo contextu celluloso humores putridi hæreant, & prorepant, ideoque gangræna *Pathol.* §. 77. oriatur, epithematibus & cataplasmatibus ex herbis amaricantibus & leniter aromaticis, §. 190. moderate calentibus fovenda sunt. Magis expedit aromaticas plantas, ut rutam, salviam cet. eligere, pro ratione ægri & vehementia morbi, vel cum vino, vel cum aqua coquere vel acetum vel sal ammoniacum addere.

§. 203.

Interdum si gangræna nimis sicca est, quæ siccitati vulnerum medentur §. 197. *seqq.* interponantur. Quo autem horum medicamentorum vis altius penetret, crusta gangrænosa incidatur, & partes corruptæ subinde removeantur, nova enim inflammatio, & melior suppuratio, corruptas tandem partes a sanis separat, ulcusque gangrænosum purum reddit. Interea roborantia & cardiaca medicamenta febris moderandæ caussa propinentur.

§. 204.

Gravius malum est sphacelus *Pathol.* §. 77. qui partes ipsas organicas penetrat, destruit & fœtidissima putredine resolvit, quibus malis antiseptica epithemata occurrunt, §. 201. quæ simul partes vicinas defendunt. Emortuæ vero partes altius conscindendæ sunt, ut, si fieri possit, pure per inflammationem moto, a sanis separentur. Si

pars

pars læſa conſervari nequit, ibi præſcindatur, ubi ea adhuc ſana eſt, ne corruptio clandeſtina ulterius ſerpat. Si gangræna ſicca eſt, & vires ad amputationem non ſufficiunt, alcohol vini applicetur, quo emortuæ partes exſiccentur & corruptionis progreſſus cohibeatur.

§. 205.

Carcinomatica glandularum & partium ſimilium vitia *Pathol.* §. 78. quæ, cum ſcirrhus in geneſi ſua non cohiberi, nec poſtea reſolvi & diſcuti, nec exſcindi poteſt, ex materia ejus acri & rodente, in vaſis mota, oriuntur, ſero demum tumore exſcindendo ſanare velle, inutile eſt, cum virus cancroſum, in corpore diffuſum, facile recrudeſcat, & alia loca occupet. Externa & ſæpe palliativa tantum cura applicatione acidorum mineralium dilutorum, quoniam putredinem cohibent, & ob dolores intenſos vario narcoticorum remediorum uſu, efficitur.

§. 206.

Ulcera, non tam maligna, quæ in habitu cutaneo proſerpentia ad contextum celluloſum penetrant, nec bonum pus, ſed ichoroſam plus minus viſcidam materiam emittunt, correcta internis medicamentis humorum depravatione, facile exſiccantibus ex herbis amaris cum calcis vivæ aqua decoctis, vel aqua phagedænica curantur: ſi vero cruſta tenax ora ulceris cingit, ſi caro fungoſa propullulat, ſuperficies cauſticis, v. c. alumine uſto, irritanda eſt, quo laxa nimis caro deſtruatur. Cum enim butyrum antimonii & lapis cauſtibus

 chi-

chirurgorum nimis se diffundant, lapidem infernalem potissimum in hunc usum adhibent. Interdum expedit unguento digestivo, mercurii præcipati rubri dosin congruam admiscere, ut, crusta emollita & parte sana non nihil irritata & inflammata, suppuratione prægressa, consolidationi locus detur.

§. 207.

Ulcera vero sinuosa atque fistulæ *Pathol.* §. 79. horum medicamentorum usum non concedunt, nec enim insinuare se, nec applicari possunt, hinc sectione varia aperiantur, posteaque crusta scarificando, vel causticis deleatur, ut, leniter inflammata parte vicina, suppuratio succedat, qua puritas efficitur, cui exsiccatio succedit. Si vero secari nequeunt, arrodentis & inflammantis medicamenti v. c. spiritus salis ammoniaci, injectio interdum idem præstat. Nunquam tamen sectio & injectio fiat, nisi cavo ulceris accurate examinato, ne partibus vicinis læsis, major noxa oriatur.

§. 208.

Læsiones hactenus consideratæ, quæ molles partes profundius penetrant, ad ossa ipsa progressæ cariem inducunt. Duriora plus resistunt, quam spongiosa, si autem ex vitiatis humoribus & medulla, destructio ab interno ossis cavo extrorsum procedit, exostoses, tophi & gravissimum malum spinæ ventosæ seu pædarthrocaces, generantur.

§. 209.

Si caries ab externa caussa inducitur, exsiccatio & separatio laminarum, quam exfoliationem dicimus,

mus, facile efficitur, dummodo satis vigeat æger Adivuantur tamen separandis & perforandis laminis siccis, quo succus nutriens eas facilius removeat, & novum periostium inducatur. Oleum caryophyllorum, euphorbii pulvis & essentia irritando, putredinem coercendo, & exsiccando, separationi corrupti ossis serviunt.

§. 210.

Medicus autem in progressu harum curationum externarum ex aliis doctrinæ nostræ capitibus internam medendi methodum recte repetat & in febre moderanda, rigiditate & laxitate corporis mutanda, cacochymia, quantum fieri potest, corrigenda, indicationes recte formet & idonea medicamenta seligat, imprimis vero diætam idoneam præscribat.

§. 211.

Letalitas vulnerum ex partis læsæ ad vitam servandam necessitate, ex depravata indole solidorum & fluidorum in ægro, & applicatione minus convenientium remediorum dijudicatur. In criminali vero jure vulnus absolute lethale dicitur si pars ad vitam plane necessaria vitiata sit, & humores vitales effluxerunt, ut in vulneribus cordis, majorum vasorum, nervi principis cet. in quibus quidem nullum exemplum sanationis præstitæ prostat. Reliqua vulnera, quæ in sanis de reliquo hominibus accurato auxiliorum usu unquam sanari potuerunt, si tamen lethalitatem induxerint, per accidens lethalia dicuntur. Dubias lethalitatis definitiones medicina forensis dijudicat.

CAPUT II.

CORRECTIO FLUIDARUM PARTIUM.

§. 212.

Vitiis solidorum hactenus consideratis & medendi ratione in universum definita, fluidorum quoque vitia, tenuitatem, spissitudinem & acrimoniam sigillatim examinabimus, sic enim de læsa utrorumque actione mutua in progressu humorum per vasa, sequenti capite melius dici poterit.

SECTIO I.

TENUITATIS SIVE HUMORUM TENVIUM.

§. 213.

Tenuitas humorum, cacochymia aquosa seu serosa dicta *Pathol.* §. 38. ex suis signis cognita *Pathol.* §. 313. non nisi eos tentat, qui relaxata & debilia solida, indeque viscera maxime infirma habent, quorum sanguis non ita densatur, ut oleosi & gelatinosi humores inde prodeant. Quamquam vero serosa colluvies facile per colatoria secedit, tamen non augenda est medicamentis, cum corpora inde marcescant. In universum potius eo attendendum est, ut, laxitate & debilitate solidorum correcta, robur vasorum & viscerum elaborationi humorum necessarium sustineatur.

§. 214.

§. 214.

Cum in imbecillibus tenuitas sit, vel certe humores nimis tenues, imbecillitatem & veræ nutritionis defectum inferant, ea, quæ de conservatione virium per alimenta §. 42. *seqq.* in indicatione vitali declaravimus, recte observanda sunt. Etsi enim acrimonia tenuitati facile se jungat, tamen ea, quæ de farinaceis vegetabilium & jurulentis animalium partibus, nec non de lacte declaravimus, abunde ostendunt, acrimoniam iis simul obvolvi & temperari.

§. 215.

Medicamenta, quæ incrassantia dicuntur & tenuitati opponuntur, sunt viscida, ut gummi arabicum, tragacantha cet. quæ, cum subigi nequeant, magis nocent. Ptisanis ex chinæ, scorzoneræ & fœniculi radicibus adjiciatur radix symphyti, quæ cum blanda mucilagine aliquam vim roborandi conjunctam habet. Medicamenta ex calcibus plumbi & aliorum metallorum, quæ a nonnullis laudantur, non tam tuta, quam noxia sunt incrassantia, cum tenuitatem seri non corrigant, sed lympham coagulent, nervisque, quibus robur vitale excitari debet, vim inferant, minimaque solida nutriri non permittant.

SECTIO II.

SPISSITUDINIS SIVE HUMORUM SPISSIORUM.

§. 216.

Nimia humorum ſpiſſitudo, quæ pituitoſa & atrabilaria cacochymia continetur, *Pathol.* §. 39. *ſeqq.* & de cujus ſignis *Pathol.* §. 314. *ſeqq.* dictum eſt, non aquoſorum tantum & diluentium medicamentorum ingeſtionem, ſed ea quoque, quæ ingreſſum aquoſarum particularum in ſanguinis & humorum mixtionem juvant, poſtulat. De diluentibus igitur & reſolventibus agendum eſt, ita tamen, ut cum pituitoſi humores laxitatem, atrabilarii rigiditatem fibrarum inferant, ad correctionem jam ante declaratam ſimul reſpiciatur.

§. 217.

Aqua ſimplex omniſque potus aquoſus diluentem vim habet, non ingurgitandus tamen, ſed iterato & parco hauſtu ſumendus, ut ſenſim ſanguini & humoribus accedat & immiſceatur. Quamobrem non aqua pura, quæ in languore circulationis globulos, quibus admiſcenda eſt, prætерlabitur, ſed ptiſanæ variæ propinantur. Hæ ex demulcentibus, leniter reſolventibus & amaricantibus parentur v. c. ſcorzoneræ, fœniculi radicibus, herba veronicæ, betonicæ & ſimilibus. Interponatur etiam ſerum lactis vel acidum vel dulce, ſed in omni

omni hoc potu magis ad aquosas, quam medicatas particulas attendatur.

§. 218.

Quoniam vero ptisanis exigua quædam vis saponacea resolvens est, potus etiam fermentatus tenuis, ex cerevisia, vino, similibusque interdum concedatur, qui altius penetrat & resolvit, imprimis si qui iis adsueti sunt. Cavendum tamen, ne potus fermentatus acida & fermentante acrimonia abundet, quæ spissos humores cogit, qua ipsa de caussa spirituosus concentratus interdicendus est. Concessus etiam potus fermentatus interdum, aquoso interposito, temperetur.

§. 219.

Aquæ diluendi caussa ingestæ resolventem vim tribunt, eamque acuunt salia, quæ, ut hoc menstruo optime solvuntur, sic illud ita disponunt, ut spissos humores penetret eosque solubiles reddat. Salis communis usus in alimentis hoc satis comprobat, & reliqua quoque salia præter illum, quem in primis viis edunt effectum, secundas quoque adficiunt. Cum autem varia sit salium indoles, illa accuratius attendenda & distinguenda est.

§. 220.

Salia alcalina fixa v. c. sal tartari & oleum tartari per deliquium, imprimis vero salia Tacheniana, viscidum potenter penetrant, & acidam acrimoniam, si coagulo ansam præbuerit, invertunt. Efficacius quidem incidunt & resol-

vunt ſalia alcalina volatila v. c. cornu cervi, volatile anglicum & ſpiritus ſalis ammoniaci, ſed calorem reſolvendo augent. Æſtum vero compeſcunt & ſimul reſolvunt cremor tartari, ut ſal tartari eſſentiale & acetum, attamen ſimul coagula ab æſtu orta reſolvunt.

§. 221.

Ex acidis & alcalinis ſalibus varia enixa ſive media præparantur ſalia, quæ aqua ſoluta pituitam viſcidam penetrant & reſolvunt, ut tartarus vitriolatus, tartarus tartariſatus & alia. Nitrum & ſal prunellæ ſive polychreſtum altius ſe inſinuant, & æſtum quoque concitatum compeſcunt. Liquor ſalinus, ex cremore tartari & alcali fixo paratus, ſi ſalis ammoniaci pars ei adjicitur, potenter reſolvit. Mitius quidam agit, ſed tamen ſubinde penetrat tartarus regeneratus, ſi acetum cum alcali fixo recte ſaturatur & inſpiſſatur. Nec opus eſt, hunc liquorem in terræ foliatæ tartari formam inſpiſſare, & poſtea ſolvere, quo nomen liquoris terræ foliatæ tartari mereatur.

§. 222.

Potentiora reſolventia ſunt tincturæ alcalinæ ſi alcali fixum forti igne calcinatum, fervidum adhuc in ſpiritum vini optimum conjicitur, & tincturam tartari acrem efficit. Huic ſimiles videntur tincturæ antimoniales, quæ noſtro quidem judicio, a conjunctione alcali cum ſpiritu vini certiores vires, quam a ſulphuris antimonii acceſſione accipiunt. Etſi enim guſtu acriores ſunt & ferme igneæ, largiore tamen aquoſo vehiculo exceptæ,
æſtum

æstum non excitant, sed usu eorum viscidum per urinæ vias commode subducitur.

§. 223.

Etiam plantæ amaræ, quarum unguinosis & terrestribus particulis salia adjuncta sunt, humores spissos resolvunt. Ut vero infusa aquosa, betonicæ, agrimoniæ, scordii, cet. mitius agunt, sic decocta amararum v. c. trifolii fibrini, marrubii, centaurii minoris viscidum efficacius penetrant & resolvunt, sed ob saporem nauseosum in extractis solutis vel pilulis melius ingeruntur. Recens expressi succi amararum lactescentium, taraxaci, sonchi, cichorei, cet. utilissima sunt, addita præsertim beccabunga aliisque plantis aquosis: sed cum hausti sunt, jusculo præterea tenui vel sero lactis opus est.

§. 224.

Stimulo quodam resolventem vim augent nasturtinæ & aromaticæ plantæ, quoniam propter singularem mixtionem olei & salis facilius penetrant. Et nasturtinæ quidem v. c. cochlearia, sinapi, nasturtium aquaticum & hortense, nec non aliæ plantæ ex tetrapetalis siliquosis & siliculosis, egregii usus sunt, si recentes tritæ vino vel aceto vini temperantur, vel succi expressi propinantur. Aromaticæ vero plantæ, quæ in radicibus, corticibus, lignis & seminibus vel gummi resinosas partes vel olea essentialia continent, calidiores sunt, sed maxime activæ. Utrum vero ab iis major vis stimuli ad solida accedat, an in mixtionem fluidi spissam quodammodo penetrent, dubium est. Caute

Caute iis utendum videtur, cum calorem excitent & ficcitatem inferant.

§. 225.

Herbas capillares, capillum veneris, rutam murariam, fcolopendrium cet. tenuibus particulis refolventibus & roborantibus præditas effe, experientia docuit, etfi nec fapore, nec odore efficaciam hanc prodere videantur. Utimur autem infufis earum aquofis & fyrupis, v. c. fyrupo capillorum veneris. His fimiles videntur pulmonaria & hepatica & lichenum quædam fpecies, quibus vim vifcera aperiendi tribuunt.

§. 226.

Radices, cortices & ligna refinofarum acrium plantarum efficacius refolvunt, & vifcidum penetrant. Hac enim vi pollent radices pimpinellæ, angelicæ, imperatoriæ, leviftici, cervariæ cet. ligna & cortices guajaci, faffafras cet. Horum ufus in decoctis aquofis iifque concentratis egregius eft, & pauxillo falis tartari addito, aquæ vis in folvendo juvatur. Concentrata magis vis eft, fi fpiritu vini vel tincturis alcalinis §. 221. folvuntur. Etfi vero tenaces humores magis refolvuntur, ideoque pituitofis ægris profunt, propinari tamen fimul debent ptifanæ refolventes §. 217, ut aquofum diluens accedat.

§. 227.

Gummi ferulacea fic dicta gummi ammoniacum, galbanum, bdellium, opopanax, fagapenum cet.

cet. ſingulari aliqua vi viſcidos humores movent; in pilulis enim exhibita vel oxymelle excepta, vel cum vitello ovorum ſoluta, ac infuſis & decoctis ſimul hauſtis adjuta, viſcidum primarum viarum non ſolum reſolvunt, ſed humores etiam per vaſa lactea profluunt, ideoque ſanguinem & humores attenuant. Præterea etiam odore ſingulari oleum blandum ſpecificum produnt, cujus vi nervos afficiunt, & ſpaſmos mitigant, qui mobilitatem & facilem tranſitum humorum per vaſa minima ſæpe impediunt.

§. 227.

Hæc nervina vis, reſolutionem juvans, iis potiſſimum plantis ineſſe videtur, quæ, etſi venenatæ ſunt doſi exigua, ſenſim aucta, ſpaſticis nervorum tenſionibus medentur, & coagulum lymphaticum in ſubtilioribus, glandularum præcipue, vaſis reſolvunt. Huc itaque referri poſſunt, belladonna, cicuta aliæque plantæ ſimiles, quarum vires tentaminibus medicorum & impoſterum magis definiendæ & variæ ægrorum conſtitutioni accommodandæ ſunt.

§. 229.

Plurima ex his reſolventibus medicamentis ſaponacea dici ſolent, v. c. gummi ſaponacea, quæ partes aquoſas ſalinas ita junctas habent, ut oleoſas ſimul ſuſcipiant, & ita non ſolum præcipuis mixtionibus humorum corporis animalis hac ex parte ſimiles ſunt, ſed etiam ſpiſſiores blande penetrent, & reſolvant, quamobrem etiam ſapones ipſi huc referendi ſunt.

§. 230.

Sapones, in usus hos medicatos adhibiti, hispanicus, venetus cet. ex oleo olivarum & soda praeparantur, vulgaris ex animalium pinguedine cum alcali cinerum, addita calce viva; ceteri, qui ratione olei & salis ingredientis differunt, similem & interdum majorem penetrandi vim habent. Quemadmodum vero resolutioni variae humorum resolventia, temere & promiscue adhibita, nocent, sic tum potissimum, cum acrimonia alcalescens & putrida in humoribus est, saponacea aliena videntur.

§. 231.

Ex regno minerali mercurius, antimonium & sulphur resolventibus accedunt. Et mercurius quidem, qui in cinnabari per sublimationem sulphuris nimis arcte conjungitur, nullam in aethiope minerali, per triturationem recte quidem praeparato aliquam retinere videtur vim resolvendi; ex qua re intelligitur, quales ejus vires sint, si inflammabilibus, pinguibus, gummosis & terreis vario modo jungitur, salibus vero intime combinatus mercurius vehementiores effectus edit. Mercurialia haec medicamenta, parca & repetita dosi exhibita, humores viscidos potenter resolvunt, illosque ut per alias vias, sic per salivales potissimum evacuant.

§. 232.

Antimonium crudum in regulina parte cum sulphure intime junctum, vel regulus antimonii medicinalis, viribus resolventibus moderatis pollent, & intimius usque ad lympham nimis viscidam pene-

penetrant. Sulphur antimonii auratum sive kermes minerale fortius solvit, & stimulo non raro vomitum movet, reliqua medicamenta antimonialia, a mitissimo tartaro emetico usque ad vitrum & hepar antimonii, ad vomitoria sæpe drastica & caustica medicamenta referuntur. Tincturas antimoniales jam dijudicavimus §. 222.

§. 233.

Sulphur vivum, ex phlogisto & acido intime conjunctum, humoribus corporis nostri non ita excipitur, ut viscida resolvat, quando vero cum variis oleis in balsamis sulphuris conjungitur & solvitur, efficacissima resolvendi vis & interno & externo usu sentitur. In imbecillis internus usus vix admittitur, quod calorem intense auget.

§. 234.

Copiosa resolventia medicamenta, hucusque exposita, non promiscue exhibenda; sed temperamento & constitutioni ægri, naturæ morbi & idiosyncrasiæ accommodanda sunt. Et si in universum consideramus, pituitosa cacochymia alia postulat remedia, quam atrabilaria, quoniam cum priore ut plurimum laxitas solidorum, cum posteriore summa rigiditas conjuncta est. Quamquam igitur illis apta roborantia, his blanda emollientia addi possunt, resolventia tamen ipsa eodem modo seligenda & distinguenda sunt.

§. 235.

Salia nimirum §. 219. *seq.* non tantum viscida penetrant & resolvunt, sed stimulando etiam humores

mores alliciunt, & solida relaxant, quod vitium intestinis sæpius largiore laxantium salinorum usu inducitur. Amara imprimis extracta plantarum §. 223. lentius agunt, sed robur solidorum quodammodo conservant. Resinosis acribus §. 226. eorumque solutionibus aquosis & spirituosis, major incidendi & roboris excitandi vis est, dummodo humores mobiles adhuc sint, nec excitata celeritas motus æstum nimis augeat. Ex gummi saponaceis lentius quidem agunt, sed laxitatem simul corrigunt, myrrha, gummi laccæ & mastix.

§. 236.

In siccioribus vero corporibus, quorum primas & secundas vias viscidum tenax atrabilarium obsidet, salia & per se & amaris aliis medicamentis juncta vim resolvendi habent, præstant tamen gummi saponacea §. 227. imprimis ea, quæ vi quadam emolliente pollent, ut ammoniacum, galbanum & opopanax, in quibus etiam antispasmodica vis cernitur. Mellita saccharata, dulcia, quæ laxis corporibus nocent, his vere utilia sunt.

§. 237.

Resolventia autem hæc medicamenta non solum interne cum successu propinari possunt, si præparatione pharmaceutica bene tractata fuerint, sed externe etiam applicata vim penetrandi & resolvendi exserunt. Cataplasmata, emplastra, epithemata & balnea, vim resolvendi, internis remediis quæsitam, variis in morbis juvant, & unguenta etiam frictione applicata, imprimis mercurialia non

tan-

imprimis mercuralia non tantum in partes, quibus admoventur, sed etiam in universos humores agunt.

§. 238.

In topicorum medicamentorum usu dubitet aliquis, utrum in habitum cutaneum tantum vel relaxando vel roborando penetrent & ita resolutionem juvent, an ulterius in circulum humorum transeant. Hoc autem, quod nonnunquam evidens adeo & certum est tamen etiam in ceteris ob subtilitatem partium, & resorptionis cutaneæ indolem statui potest, imprimis cum tentamina accurate hoc ita esse ostendunt.

§. 239.

Quoniam vero non tantum canalis alimentorum, & aereæ aliæque viæ, viscido muco, ex glandulis folliculosis secreto, obducuntur, sed etiam sanguis & humores aliquam eamque naturalem viscididatem habent, cavendum est, ne usus resolventium in abusum vertatur. Muco enim naturali in his vasis nimis abraso, non solum irritationes acris materiæ molestæ sunt, sed, humoribus etiam tenuibus nimis subductis, spissiores in minimis vasis hærent & obstructionum caussæ sunt.

§. 240.

Multo gravius autem resolventium damnum est, si humores gelatinosi & lymphatici, quos solidorum debilitas non satis elaborari & distribui patitur, sub specie glutinosi spontanei *Pathol.* §. 162. ad varia colatoria conversi, excretione hac summam

inferunt imbecillitatem. Quemadmodum vero hæ excretiones nullis resolventibus augendæ, sed roborantibus potius coercendæ sunt, sic, cum resolutio quædam necessaria est, selectus medicamenti, & auxilium a roborantibus non negligi debet, quod omnia resolventia quodammodo relaxant.

SECTIO III.

ACRIMONIÆ

SIVE

HUMORUM ACRIUM.

§. 241.

De acrimonia humorum corrigenda quædam §. 139. seqq. in universum proposuimus, ubi de corrigenda cacochymia diximus, quoniam vero de hoc humorum vitio, ut caussa prædisponente tantum egimus, nunc & curatoriam indicationem acrimoniarum accuratius perlustrabimus & cum in tanta earum varietate omnem doctrinam absolvere nequeamus, duabus subsectionibus & acidam & alcalinam, &, ex hac sæpe ortam, vel cum ea conjunctam, rancidam & biliosam, ut praecipua exempla, pertractabimus.

SUBSECTIO I.

ACIDI CORRECTIO.

§. 242.

Acrimonia acida *Pathol.* §. 42. ex victu vegetabili, præcipue in primis viis, collecta, sed subinde etiam

etiam in secundas translata *Pathol.* §. 316. *seqq.* atque ex suis signis cognita, imbecilles & quietos tentare solet, imprimis si victu jurulento prohibeantur. Hinc infantes & vita sedentaria detentas fœminas sæpe male habet. Etsi vero ætate provectiores & corpus labore exercentes, acidum subigunt & mutant, tamen si vegetabilibus acescentibus crebrius vescantur, nimia acidi copia in primis viis colligitur.

§. 243.

Cum vero acidum non nisi ex primis viis lente ad secundas deferatur, in illis potissimum corrigendum est. Medicamenta itaque involventia vel absorbentia propinanda, iisque paulo post evacuantia subjungenda sunt, sic enim acre ex tubo intestinorum propellitur. Potu autem aquoso diluente, & victu animali genesis & collectio novi acidi impeditur. Illud acidum, quod quodammodo jam in secundas vias transiit, partim motu circulatorio circumductum mutatur, partim per varia colatoria secedit.

§. 244.

Acidum, in primis viis hærens, immutant terræ macræ calcariæ indolis, quæ vel nativæ sunt, ut creta & lac lunæ cet. vel ex partibus animalium duris, interdum calcinatis parantur, ut lapides cancrorum, cornu cervi ustum & conchæ omniaque ostracodermata calcinata. Tamen nec recenter calcinatæ exhibendæ sunt, quoniam rodunt, nec nimis tritæ, quæ non satis absorbent.

§. 248.

Acido mutato correcto & evacuato, victus ita regatur, ut occasio acidi gignendi removeatur, ideoque alimentis ex vegetabilibus, quibus vix carere possumus, animalis victus jungatur. Juscula & gelatinæ ex carnibus animalium, quæ vegetabilibus vescuntur, acidum magis obvolvunt, quam mutant, acidæ vero acrimoniæ potissimum expositæ sunt carnes ferarum, quæ multa agitatione exercentur, earum imprimis, quæ insecta deglutiunt, quippe quæ in alcalinam indolem magis vergunt. Ova etiam, varia ratione parata, imprimis vitellum, acidum temperant.

§. 249.

Jam ut aquosus potus omnem acrimoniam diluit, sic aqua pura eademque frigidiuscula, acidum præsertim corrigit: contra calidus potus relaxando acidum fovet, & ptisanæ cum farinaceis & radicibus demulcentibus & subadstringentibus coctæ, vel infusa plantarum resolventium illud ipsum clanculum inferunt. Quod si potui aquoso aliquid addendum sit, quod vires ventriculi sustineat, neque tamen acescat, cerevisiæ saturatæ, lupulo addito conditæ & bene fermentatæ, & vina dulcia meraca non cocta, ideoque suboleosa, ut hungaricum & alia calidarum regionum interdum eligere licet.

§. 250.

Vegetabilia omnia acescunt, imprimis si diutius coquendo acidum nimis evolutum sit. Etiam suc-

ci recens expressi plantarum nasturtinarum & alliacearum, quarum subacres oleosæ partes acrimoniæ acidæ contrariæ videntur, aliquid acidi habent. Amaræ tamen plantæ non adeo acescunt, & lactescentes resolventem simul succum continent. Olea, ex seminibus vegetabilium expressa, acidam acrimoniam involvunt, sed, cum solidas partes relaxent, sapones acido temperando magis conveniunt.

§. 251.

Corporibus, acrimonia imbutis, ab initio motus sæpius molestus est, ideoque nec in acrimoniæ acidæ abundantia vehementior motus convenit. Postquam vero acidum remediis hujusmodi quodammodo suppressum atque mutatum est, motu & exercitatione corporis id, quod reliquum est, facilius subigitur. Qui acido victu ex vegetabilibus & lacte tantum vescuntur, eumque, propter vitam laboriosam, in primis & secundis viis recte digerunt & mutant, optima fruuntur sanitate, nec acidi incommoda sentiunt.

SUBSECTIO II.

ALCALINI CORRECTIO.

§. 252.

Quamquam animalis mixtio in universum in alcalinam indolem vergit nunquam tamen propriis signis se prodit, sed rancidum & biliosum *Pathol.* §. 45. in canali alimentorum potissimum obvium & alcalinum putridum. *Pathol.* §. 46. in secundis præ-

præcipue viis genitum, vel contagio susceptum, & si similia videntur, signis tamen suis quodammodo dignoscuntur. *Pathol.* §. 319. *seq.* quæ quidem acrimonia maxime e victu animali rancido, sed & ex nimia humorum circulatione a motu corporis valido & continuato, vel morbi indole aucta generantur, & in corporibus rigidis & siccis præcipue evolvuntur.

§. 253.

Cholerici igitur & melancholici vehementioribus animi affectibus agitati, ejusmodi acrimoniæ expositi sunt. Quod si igitur in febribus, in primis acutis, humorum dyscrasia vehementius moveatur, non solum ex primis viis transgressa, sed & in secundis evoluta, varia & graviora sæpe symptomata efficit, inflammatoriæ non recte curatæ sanguinem & humores eodem modo afficiunt, ut putrida diathesis oriatur, quæ etiam a variis contagiis ob nimiam humorum resolutionem & attenuationem inducitur. In correctione igitur ad primas & secundas vias respiciendum est.

§. 254.

Quod si in primis viis natam acrimoniam putridam, rancidam & biliosam ex signis suis cognoverit medicus, eam sine mora ex ventriculo & duodeno blando vomitorio educat, ut ipecacuanha & oxymelle scillitico, quamquam & tartari emetici & sulphuris antimonii aurati, doses exiguæ & repetitæ sæpe idem præstant. His subjungantur demum purgantia antiphlogistica, tamarindi, manna, cremor tartari, quæ acida indole saburram acrem

& mutant, & subducunt; rhabarbarum, senna & alia an addenda sint, ex constitutione singulorum ægrorum indicabitur.

§. 255.

Primis viis ita purgatis, etiam acrimonia, ad secundas vias transgressa, temperanda est. Potu aquoso & tenui fermentato leviter acescente, v. c. cerevisia secundaria vel etiam sero lactis acido humores diluantur & corrigantur. Conveniunt etiam ptisanæ ex radicibus resolventibus & demulcentibus, bardanæ, graminis sassaparillæ cet. vel cum hordeo mundo vel avena excorticata coctæ, quibus & alia acida, passim jam memorata, adjici possunt.

§. 256.

Simili ratione & emulsiones seminum v. c. amygdalarum dulcium, cardui mariæ & cucurbitacea varia, oleo suo, acria qualibet involvunt, &, cum facile acescant, acrimoniam alcalinam quoque temperant. Pulticulæ tenues ex farinaceis, & decocta panis similiter, involvendo & mutando acri inserviunt. Attendat tamen medicus, ne oleosum acrimoniæ rancidæ generandæ occasionem præbeat, vel nimis glutinosum & spissum digestionis vias oneret & debilitet.

§. 257.

His jungenda est diæta lactea. Lac enim animalium, quæ herbis vescuntur, acido vegetabili præditum est, & tum per se, tum quoniam pars ejus

ejus oleosa & caseosa nocere posset, in sero cum acidis parato, vel in lacte ebutyrato, acrimoniam rancidam, biliosam & alcalinam facile corrigit. Aquosa vero lactis pars diluendo & æstum sitimque temperando, incommoda, ab acrimoniis his oriunda, optime mitigat.

§. 258.

Nec acetum fermentatione secunda paratum, negligendum est, quod vel in aqua dilutum, vel cum melle in oxymelle mixtum, & eodem modo, ut succus citri cum saccharo propinatum, acrimonias, lentum calorem excitantes compescit. Ob hanc caussam etiam cerevisiæ tenues, facile acescentes, & vina subacida ut rhenanum cet. in potu concedi possunt, dummodo moderatus usus sit. Cavendum tamen, ne acido nimio primas vias repleamus, & lædamus, sed paulatim illud ingeramus, ut subinde ad secundas vias transferatur, & humores, in putredinem proclives, corrigantur.

§. 259.

Acidum tartari in cremore & crystallis potui, variisque remediis pharmaceuticis addi potest. Ex salibus mediis nitrum potissimum commemorari meretur, quippe quod æstum, ab acrimonia rancido biliosa & putrida oriundum, lenteque crescentem temperat. Modica dosis acidorum omnium mineralium, vitriolici, nitrosi salisque communis, spiritus sulphuris per campanam cet: medicamentis analepticis adjici potest. Mitissima ex his sunt tincturæ florum papaveris rhoeados, bellidis cet. quæ cum phlegmate vitrioli parantur.

§. 260.

Omnia vero hæc auxilia tum potissimum prosunt, cum æger in aura frigidiuscula versatur, ne motus sanguinis & humorum jam concitati externo calore magis exacerbentur; hinc & quies maxime necessaria est, ne acrimonia mota solidas partes nimium destruat. Animi quoque affectus vehementiores, qui has acrimonias commovent, coercendi sunt, quod ut in universum, sic potissimum de acrimonia biliosa valet.

CAPUT III.

CORRECTIO MOTUS FLUIDORUM PER SOLIDA.

§. 261.

Cum motus fluidorum per solida, circulatione & suctione, fiat, eo vel aucto vel imminuto, non solum ad fluidorum, sed etiam ad solidorum vitia respiciendum est. Quæ etsi ex doctrinis, hucusque expositis, patere videntur, simul tamen functionum corporis potissimum universalium ratio habenda est ut eorum læsiones in motu aucto & imminuto recte dijudicentur, & remediis idoneis corrigantur. Obstructiones tamen, inde nonnunquam oriundæ, sectioni tertiæ reservabuntur.

SECTIO

SECTIO I.

DE MOTU AUCTO.

§. 262.

Motus sanguinis & humorum progressivus vi cordis & arteriarum efficitur, quæ actio fluidorum & copia & crasi solidorumque viribus resistentibus ita dirigitur, ut cordis seu motoris principis vis vel crescat, vel imminuatur. In systematibus vero venosis & gelatinoso lymphaticis, suctio facilior hunc motum juvat, languidior vero magis impedit. Sub vario enim hoc motu, intestinus a particulis mixti oriundus, & aggregatas fluidorum partes ceu globulos formans, simili ratione imminuitur & intenditur.

§. 263.

Igitur si motum sanguinis & humorum intensiorem compescere volumus, vel copiam eorum imminuimus, vel nimiam & sæpe spasticam solidorum resistentiam & constrictionem infringimus; in universum vero humores ita resolvimus & diluimus, ut motus intestinus liberior suctionis vim in systematibus venosis & gelatinoso lymphaticis juvet. Cujus quidem rei consideratio *Pathol.* §. 72 & 204. therapiam febrium accurate definit.

§. 264.

In motu febrili aucto dijudicando præter humorum dyscrasiam, dispositio etiam solidarum partium attendenda est, quippe quæ vario modo incitatæ,

tatæ, circulum ſanguinis & humorum, elaborationem, inde pendentem, vel blande, vel cum aliquo vel nimio impetu intenaunt. Sic omnino vis ſolidorum, motu progreſſivo, motum fluidorum inteſtinum excitat & dirigit. Interdum vero ſolidorum vi imminuta & prorſus fracta, inteſtinus motus nimis reſolutorius & deſtructorius efficitur, quæ motus aucti ratio celeritate quidem, ſed debilitate etiam pulſus declaratur.

§. 265.

Si igitur ex cauſſis externis excretiones ſeroſæ, imprimis perſpiratio impediuntur, urgente ſæpius calore externo, celerior fit humorum progreſſus, pulſu forti & pleno, gradus impetus declarante. In hominibus ergo, cacochymia non valde imbutis, circulatio ſanguinis aucta humores reſolvit, & ſe & excretionibus ſeroſis recte ſuccedentibus, copia humorum, cordi reſiſtentium, tollitur, & æqualis motus reſtituitur.

§. 266.

Si ſanguis magis denſatus fuerit, quam ut celerior humorum progreſſus ad colatoria expectari queat, motus potius humorum celerior interdum quidem remittat, ſed denuo intendatur, medicamentis ſalinis mediis, præcipue nitroſis, acidis, vel nonnunquam amaricantibus ac diluentibus, denſitas & dyſcraſia ita ſubinde reſolvitur & corrigitur, ut interdum aliquot, interdum plurium dierum decurſu ſeceſſus particularum per colatoria ſequatur, & nimium humorum motum tandem refrenet.

§. 267.

§. 267.

Irregulares & sæpe nimis intensi fiunt motus; si tanta dyscrasia humorum fuerit, ut particulæ, male mixtæ, in intimis humoribus hæreant, quæ sensim in circulum humorum reductæ resolvendæ & mutandæ sunt, quo vel lysi lente dissipentur, vel crisi ad colatoria idonea deriventur. Tum ergo varia ratione, non solum resolventibus & diluentibus sed roborantibus etiam, stimulantibus & analepticis medicamentis, materia morbosa dissolvenda & promovenda est, ne propter nimiam malignitatem, vim nervorum prorsus infringentem, febres ad putridam indolem inclinare incipiant.

§. 268.

Idem valet de febribus exanthematicis, quæ ratione motus nimis aucti cum descriptis §. 265. seqq. mutationibus accurate conveniunt. Sunt enim varia exanthemata transitoria, quasi erysipelacea, alia benigna, alia maligna, pro diversa dispositione humorum. Et specifica etiam exanthemata, ut purpura, variolæ & morbilli non semper ejusdem indolis sunt, sed ex materia morbosa & dyscrasia, jam dudum corpori inhærente, suam acquirunt corruptionem plus minus malignam.

§. 269.

Sed viscida quoque & pituitosa sanguinis humorumque indoles, donec solidorum robur viget, post resistentiam, cum horrore conjunctam, circulum sanguinis vehementer intendit, quo, resoluto viscido, venæ sugentes, in quibus cruor ferme stagna-

ſtagnabat humores promptius ad cor reducant. Nova tamen collectio viſcidi nimiam reſiſtentiam & inde celeritatem ſanguinis per intervalla inducit. Si viſcidum, tenui humore per motum auctum inducto, non reſolvitur, ſed ſtagnat, venæ ſuctionem & progreſſum ad auriculam anteriorem, & inde ad pulmones efficere nequeunt, ut æger, durante horrore, moriatur, nec motus auctus ſuccedat, quod in febre algida imprimis ſenum experimur.

§. 270.

Quemadmodum autem materia morbi acris & viſcida, febrim excitans & augens, non ſolum in ſecundis viis hæret ſed, vel ex primis eo derivata eſt, vel, durante diutius febre, eo ducitur, ita medicus de evacuandis his primis viis ſemper ſollicitus ſit, nec prophylactica ſolum, ſed curatoria etiam indicatione monitus, vomitoria & purgantia idonea exhibeat, vel clyſmata interponat, ut morbi fomes, motum nimis auctum excitans, evacuetur. Hæc vero medicamenta conſtitutioni ægri & materiæ morboſæ accommodanda ſunt.

§. 271.

In vario hoc progeſſu motuum, in febre auctorum, vel copia ſanguinis movendi, vel ſpaſmus in vaſis minimis impetum humorum ultra modum intendit. Ad ſanguinis ergo copiam imminuendam, ſtatim vena ſecanda eſt, antequam pulſus fortis in duritiem inclinet. Sanguis enim nimis denſatus reſolvi nequit, niſi aliqua ejus pars detrahatur. Copiam autem ſanguinis, vel una vel repetita venæ-

ſectione

fectione evacuandam, vires ægri, morbi augmentum & pulſus durior definit.

§. 272.

Etſi vero hac in re ad tempora morbi reſpiciendum eſt, ita ut in plethoricis veris ſanguineis prophylactice, &, ſi hoc febrim non ſatis moderetur, curatorie vena bis terve ſtatim ab initio ſecetur, tamen aliis quoque morbi temporibus, ubi materia, a febre mota, nimis turget, & reſolvi nequit, ſimul etiam pulſus tardus, ad duritiem tamen inclinans, percipitur, vena incidenda eſt. Caveat autem medicus, ne plenitudinem pulſus, quæ criſin inſtantem declarat, indicium motus nimis aucti eſſe credat, & intempeſtiva venæſectione morbi progreſſum turbet vel perniciem adferat.

§. 273.

Multis medicis communis error eſt, auctum nimis motum venæſectione compeſci, & dyſcraſiam humorum reſiduam, quæ febris cauſſa eſt, lente diſſipari poſſe, cum potius dyſcraſia, niſi febrili motu correcta fuerit, morborum chronicorum cauſſam contineat. Quemadmodum enim auctior motus digeſtionem & elaborationem humorum in ſanis juvat, ſic, febribus obortis, neque tamen ultra modum auctis, correctio cacochymiæ motu auctiore melius efficitur. Venæſectionis itaque effectus ſint, febrim moderari nec penitus ſupprimere, ſed vim reſolvendi relinquere.

§. 274.

§. 274.

In chronicis morbis acrimonia, spissis humoribus nimis involuta, febrim non excitat, sed cum ea in progressu febrium acutarum, motu aucto, ex humoribus evolvitur, nervos stimulat, spasmos inducit, & vim cordis ultra modum concitat. Tum vero si castoreata, nitrosa aliaque antispasmodica non sufficiunt, opio ipso vel medicamentis compositis, quibus illud additum est, spasmus solvitur. Caveat vero medicus, ne hoc sopiente remedio in abundantia humorum, nondum imminuta, utatur. Minime vero ad febrim, per usum opii intensam, quæ transitoria est, sed potius ad languorem, qui paulo post sequitur, attendendum est Etsi enim motus auctus supprimitur, simul tamen coctionis & criseos progressus impenditur, ideoque morbis chronicis occasio datur.

§. 275.

De febribus, quæ, humorum motu intestino aucto & vi solidorum fracta atque debilitata, oriuntur, putridis scilicet & lentis, quædam monenda restant. Est quidem ratione caussæ & progressus symptomatum insignis earum differentia, possunt tamen præcipuæ curationis methodi, si iis locus est, brevissimis indicari.

§. 276.

In putridis æstus cum languore, sudores viscidi, excretiones difficiles, & maculæ cutaneæ, depressæ, subrubræ, resolutionem sanguinis & humorum imminentem declarant, quæ quidem symptoma-

ptomata, nisi corrigantur, continuo increscunt, & propter nervorum nimiam debilitatem, magnum virium defectum, tremores, spasmos vagos, atque deliria adjuncta habent. Tentandum itaque ab initio est, an diluentibus cum acidis & nitrosis putredo quodammodo temperari, camphoratis, succinatis & externe applicatis vesicatoriis, vis nervosa incitari, corticis Peruviani usu correctio putridi effici & simul robur solidorum restitui possit.

§. 277.

Quod si enim, his auxiliis adhibitis, aliqua spes sanitatis recuperandæ appareat, vigor solidorum restituitur, circulatio & elaboratio sanguinis & humorum juvatur, ut blandæ excretiones morbum dissipent, &, motu progressivo aucto, intestinus tamen temperetur. Sed tum, cum putredo cohiberi nequit, ardor, ceu sensus gravissimi caloris in universa corporis superficie omnem omnino crasin humorum turbatam corruptamque, putridus autem sanguis, in cellulas conjectus, corruptionem gangrenosam & sphacelosam indicat, quam etiam maculæ petechiales subcinereæ produnt. Sanguis ergo putridus, quem venæ nunc varicosæ sugere nequeunt, stagnando omnem circulum humorum sufflaminat.

§. 278.

Lentius quidem, sed a simili ferme solidorum minimorum debilitate, motusque intestini sanguinis augmento, febres lentæ oriuntur. Pus enim, interdum vero etiam serum acre, in circulum humorum receptum, non recte subiguntur, & per colatoria

additis, fluida mobilia reddantur. Interea vero vomitoria & purgantia medicamenta, eaque nonnunquam fortiora, copiam viscidi ex primis viis expellunt, eorumque stimulo solida simul ita incitantur, ut motus auctiores febrim suppressam restituant.

§. 281.

In nimia humorum & atrabilaria sæpe tenacitate efficaciora selingantur & prioribus jungantur resolventia, imprimis gummi saponacea, quæ etiam in quibusdam ægris medicamentorum mercurialium admistionem admittunt, majorem tamen semper vim habent, si ptisanæ resolventes & incidentes simul hauriuntur. His interdum interponantur roborantia, &, humorum aliqua mobilitate restituta, viscidæ & acres particulæ resolutæ ad colatoria deferantur. Excretionibus tamen per varias vias succedentibus, solis roborantibus & analepticis vis vitalis & elastica restituatur, ut motus liberior, e bono elaborationis successu, vires sanitatis, juvet & augeat.

. 282.

In inflammatoria densitate venæsectio copiam sanguinis imminuit, & circulum humorum expeditiorem reddit, ita ut diluentibus, acidis & nitrosis medicamentis resolutio porro fiat, ne diathesis inflammatoria oriatur. Hoc autem cum ab initio fieri debeat, quando sanguis nondum in vasis hæret, sed lentius movetur, multo magis attendi meretur, si lympha, sanguini admixta, coagulatur. Si autem excretiones, libere succedentes resolutionem inflammationis factam esse, declarant,

tunc roborantibus vis solidorum porro excitanda est. Obstructiones partiales, ad sequentem sectionem pertinent.

§. 283.

Etsi vero roborantia & analeptica motus humorum imminutos egregie excitant, tamen nisi de aliqua mobilitate fluidorum, & libero transitu ad colatoria constet, adhibenda non sunt, ea potius medicamenta eligere expedit, quæ universæ ægri constitutioni & materiæ morbosæ conveniunt. Caussæ enim frigidæ calidiora aromatica, vinosis & spirituosis menstruis soluta, & alcalina volatilia, calidæ autem non nisi acida, nitrosa, blande refrigerantia, opponi possunt. Champhora, ut præstantissimum aromaticum medicamentum, & solidorum vires instaurat & fluida resolvit, ideoque languidum motum accelerat.

§. 284.

His omnibus nervorum vigor, ad motus universales necessarius, instauratur, interdum vero horum vis irritantibus externis rubefacientibus & vesicatoriis sustinenda est, quæ non solum, stimulo in externis partibus concitato, motus universi systematis juvant, & serum acre derivant, sed suo modo ad humores ipsos penetrant, eorumque resolutionem efficiunt, quod exemplo cantharidum satis constat.

SECTIO

SECTIO III.
DE OBSTRUCTIONE.

§. 285.

SAnguinis & humorum æquali distributione per vasa, viscera & organa sanitas cognoscitur, & conservatur, si vero cavitates canalium augentur *Pathol.* §. 60. vel imminuuntur, *Pathol.* §. 61. humor trajiciendus stagnat & spissior redditur, ideoque vel in minoribus canalibus hæret, vel ad vicinas cellulas transit. Oriuntur inde variæ obstructiones inflammatoriæ, *Pathol.* §. 75. scirrhosæ, *Pathol.* §. 78. œdematosæ, *Pathol.* §. 80. quæ quidem cum ex signis suis cognitæ sunt, *Pathol.* §. 132. *seq.* apte invicem dispositis, medendi rationibus, supra jam declaratis, corrigi possunt.

§. 286.

Cum autem pro varietate humorum stagnantium & partium, in quibus hærent, insignis fit obstructionum varietas, quæ, nisi singulas sigillatim examinemus, recte definiri nequit, nos quidem ratione caussæ & viscidam & inflammatoriam obstructionem in universum considerabimus, cum medicus, non neglecta quidem fabrica & habitu solidarum partium, ad hanc tamen distinctionem præcipue respicere debeat.

§. 287.

In quocunque vero loco, vase, cavitate & viscere obstruens humor hæreat, accurate tamen

attendendum eſt, utrum cauſſa externa comprimens, an vaſis fabrica læſa, an humor trajiciendus obſtructioni occaſionem præbeat. Si enim v. c. pars vicina comprimens cauſſa fuerit, illa prius removeatur, calvæ pars, cerebrum comprimens, ut cauſſa ſoporis vel convulſionis, levanda & removenda eſt, quo liberius humores commeare poſſint.

§. 288.

Obſtructiones pituitoſæ cum tenacitate humorum conjunctæ ſunt, ex qua lenta eorum circulatio & infarctus, in variis vaſis & contextu celluloſo, his connexo, conſequitur; cum enim ſolidorum laxitas vehementes ſtricturas non inducat, vera humorum ſtaſis raro vel nunquam efficitur. Reſolventia igitur medicamenta cum diluentibus viſcidam humorum tenacitatem in univerſum reſolvunt & tranſitum per quælibet vaſa juvant, quare humores reſolventes ad loca obſtructa impellendi, & viſcidum jam reſolutum blande evacuandum eſt, quo ſtagnans in parte humor mobilior fiat, & circulatio & reſorptio reſtituatur.

§. 289.

Analeptica cuncta ſtimulo blando ſolida incitant, eorum motus augent, & fluida, celerius propulſa, etiam ad loca obſtructa ducunt. Roborantia vim vaſorum magis intendunt, exigunt tamen majorem mobilitatem fluidorum. Eodem tempore locus, in quo humores hærent, vel languidius moventur, medicamentis externis reſolventibus & diſcutientibus ita foveatur, ut humores, in corpore circumducti, ad partem obſtructam magis dirigantur,

tur, & materiam resolventem ad partialem discussionem derivent. Juvant hunc effectum blanda partis frictio & exercitatio.

§. 290.

Humores, nonnihil resoluti, lenioribus tantum medicamentis evacuandi sunt: drastica enim tenues & ad obstructionem ulterius resolvendam necessarios nimium subducunt, quamvis enim obstructio universa visceris & partis cujusdam resoluta sit, in minimis tamen vasorum convolutionibus sæpe clandestinus infarctus remanet, non, nisi continuata curatione, removendus. Hinc non solum in evacuationis, sed & in usu analepticorum & roborantium, in motu partium & in febre nonnihil incitanda, prudens medicus caute versetur, quo, omnibus his recte applicatis, quidquid obstructum est, discutiatur.

§. 291.

Optime hoc declaratur exemplo pulmonum, pituitoso infarctu laborantium, & asthma excitantium, quod blanda resolutione & tussi humida tollitur. Quando, autem, quod interdum optimo cum successu fit, evacuatio sudorifera & alvina eo fine excitatur, ne omnis pituitæ vis ad pulmones derivetur, nimia sæpe evacuatione tenues humores subducuntur, & partiales obstructiones relinquuntur, quæ nodos in molli hoc viscere relinquunt. Circulo itaque sanguinis per varias caussas in pulmonibus incitato, inflammationes leviores motæ, scirrhis generandis occasionem præbent.

§. 292.

Si sanguis ad partem vulneratam, contusam, irritatam vel alio modo læsam fortius impellitur, & in ejus vasis ita cogitur, ut a venis non expedite suscipi possit, tumor oritur inflammatorius, cum quo motus universi sanguinis intenditur, calor & febris concitatur, cruor densior fit, & lymphatica pars ad coagula proclivis redditur. Tum ergo protinus larga venæsectione symptomata mitigare proderit.

§. 293.

Quoniam autem jam tum bona crasis sanguinis vitiata est, particulæ male mixtæ, universali humorum circulo liberiori reddito, secretionibusque serosis, quæ huc usque impeditæ fuerant, nunc restitutis, per varia colatoria secedunt, ne novo impetu ad partem læsam inflammatio recrudescat. Juvant has excretiones antiphlogistica purgantia, & blanda perspiratio per infusa calida aquosa scordii & similium herbarum sustinetur, resolventia etiam salina, cremor tartari, nitrum cet. diuresin liberiorem reddunt.

§. 294.

Si motus inflammatorii non protinus compescantur, sed ulterius urgeant, repetita quidem sanguinis missione opus est, ita tamen moderata, ne febrim protinus supprimat, sed resolutorios motus relinquat. Et cum sæpe non solum copia sanguinis turgentis, sed spastica fibrarum constrictio, imprimis in loco affecto, nimia sit, antispasmodicis

&

& opiatis recte propinatis, hæc refrenanda eſt, quo facto etiam moderatus ſudor dyſcraſiam humorum, ex inflammatione natam, diſſipat. Hæc tamen non, niſi paulo liberius commeante ſanguine, exhibenda eſſe ſtatuimus.

§. 295.

Poſtquam vero motus circulatorii mitigati tranquilliores eſſe cœperunt, reſolutioni humorum ulterius inſiſtendum eſt. Hæc per diluentia, ſaponacea & acidula medicamenta efficitur, quibus humores, nimio attritu acriores redditi, ad æqualem mixtionem reducuntur; ut autem novi humores accedant, nutrimenta facile digerenda, ex farinaceis potiſſimum cum juſculis animalium coctis, vel mollibus fructibus horæis, corpus iterum reficiant, & ipſe motus humorum frictione & moderato corporis exercitio nonnihil excitandus eſt, donec omnis obſtructionis generandæ motus ceſſet.

§. 296.

Interea dum univerſali humorum ad inflammationem generandam diſpoſitioni medemur, tumor inflammatorius ipſe non negligendus eſt. Si condenſatio cruoris ideoque etiam obſtructio, non adeo inſignis & in laxo corpore eſt, reprimentia ſubfrigida & roborantia ex aceto etiam lythargyriſato, & epithematibus ex herbis ſubamaris, aromaticis & leniter adſtringentibus cum fructu diſcutiunt: ſi vero gravior eſt infarctus, cataplaſmata & emplaſtra, ex emollientibus §. 159. *ſeq.* parata, nec nimis humida, ſed temperati caloris applicentur, cum enim rigida potiſſimum corpora inflam-

matione officiantur, fibris & vasis quodammodo relaxatis humoribus impactis liberior transitus conceditur.

§. 297.

Quemadmodum vero humores, nimis jam hærentes, roborantibus non cogendi, nec immobiles reddendi sunt, sic etiam emollientibus & relaxantibus non insistendum est, ubi aliqua spes discussionis apparet. Hinc vel illis vel his amara discutientia jungere convenit, §. 191. postea his solis insistere vel, si res exigunt, ad emollientia transire, tandem, circulo humorum liberiori reddito, iterum roborantibus §. 179. uti, quo partes, spasmis solutis, relaxatæ, justo robore recepto, recrudescentem inflammationem arceant.

§. 298.

Quod si resolutio nec internis, nec externis remediis teneri potest, pro universa humorum indole vel abscessus vel gangræna vel sphacelus succedunt, vel in glandulosis partibus scirrhus remanet. Hæc, si in internis corporis partibus & visceribus eveniunt, tristis & vix compescenda destructio sequitur, in externis vero aliqua salutis spes remanet, si ea, quæ §. 199. *seqq.* declaravimus, observantur, quæ tamen in therapia speciali clinica, & chirurgica suis locis uberius pertractabuntur.

CAPUT IV.

EVACUATIO PRIMARUM VIARUM.

§. 299.

Declaratis indicationibus curatoriis, quæ solida & fluida tum in se, tum in mutua actione & transitu per vasa, mutant & corrigunt; tenendum omnino est, tantam sæpe esse humorum, eorumque plus minus corruptorum, copiam, quæ corrigi nequeat, nisi aliqua pars subducatur. Non sufficiunt ea, quæ passim de hac re inseruimus, sigillatim igitur de variis humorum evacuationibus & nominatim de primis viis purgandis agemus.

§. 300.

In canali igitur alimentorum, a faucibus ad anum usque, non solum ex indole humorum viscidorum, rancidorum cet., sed etiam ex loco, ubi abundant & hærent, cognoscitur, utrum redundantia per os ejicere, an ad intestina crassa derivare & per anum expellere debeamus. De vomitu itaque & purgatione sigillatim agendum erit, ita ut, indicationum ratione exposita, remedia dijudicemus, & de modo, eorum exhibendorum dicamus; monitis tandem additis, non solum contraindicantia, sed etiam ea, quæ has evacuationes vel juvant vel compescunt, declaremus.

SECTIO

SECTIO I.

VOMITORIA.

§. 301.

Non solum alimentorum & potulentorum nimia farrago, quæ ventriculo distento digeri, ut debebat, nequit, vomitu rejicitur, sed etiam humores viscidi, acidi, rancidi & biliosi, in ventriculo non solum collecti, sed in confiniis œsophago & faucibus, nec non duodeno hærentes, hac via eliminandi sunt. Quemadmodum vero nausea, ab his rebus oriunda, ventriculum commovet, sic multo magis stimulus variorum medicamentorum, ita, ut ob nexum insignem paris vagi, cum toto systemate nervoso, & motus inversus a pyloro ad cardiam & œsophagum fiat, & pectus cum abdomine totoque corpore concutiatur.

§. 302.

Materiam morbosam, in ventriculo & confiniis latentem, removendam esse, sensus repletionis & & ponderis in ventriculo, ructus interdum insipidi, magis tamen nidorosi & acidi, fœtor oris, amarus & nauseosus sapor, ex nausea oriundi conatus vomendi & vomitus spontanei cum rejectione viscidæ, rancidæ & acidæ materiæ, tussis vehemens spasmodica, similes excretiones urgens, declarat. Venena quoque irritantia & nauseosa, nec non aliæ acrimoniæ, ex corpore in ventriculum conversæ vel in eo natæ, tum potissimum, cum impetuosius ad intestinorum canalem transeunt, vomitu excitato vel adjuto, revocandæ & per os ejiciendæ sunt.

§. 303.

Quoniam vero vomitus & viſcera pectoris atque abdominis & totum ſyſtema nervoſum vehementius concutit, non tantum materia in viſceribus abdominalibus, ſed aliis etiam in locis ſedens, eum indicant & ſyſtematis nervoſi excitationem poſtulant. Sic abdominalium viſcerum infarctus, a materia viſcida & atrabilaria ortus, dummodo eorum fabrica valida, nec corrupta ſit, concuſſione per vomitum facta, nonnunquam movetur & reſolvitur. Et ſaburra viſcida, pulmones infeſtans, vomitu agitatur, vomica, in illis collecta, rumpitur & pus evacuatur. Seroſa colluvies, ad cerebrum tendens, in apoplexia ſeroſa vomitu derivatur; nonnulli etiam obſtructionem retinæ in amauroſi interdum reſolvere hoc modo intendunt. In omnibus tamen his valentioribus vomendi concuſſionibus attendendum eſt ne nimio impetu nobiliſſima viſcera, ſuo modo jam læſa, prorſus deſtruantur.

§. 304.

Si corpus, vomitu commovendum, plethoricum eſt, venæſectio præmittatur, ne ſanguis vehementi impetu ad pectus & cerebrum protrudatur, & hæmorrhagiæ occaſio detur. Et materia viſcida & acris, vomitu e ventriculo rejicienda, diluentibus ac reſolventibus, ſalinis præcipue, ita diſponenda eſt, ut facilius rejiciatur. Cavebitur tamen, ne materiam morboſam, prima hac via evacuandam reſolventibus nimis cito ad canalem inteſtinorum, & ad ſecundas forte vias devolvamus.

§. 305.

§. 305.

Materia vero morbosa e ventriculo removenda, vel copiosius ingurgitata plenitudine urget, vel viscida & tenax interiori superficiei adhæret, vel acris irritans & nauseosa est. Ista ventriculum nimium distendens, solis sæpe frictionibus versus mediam partem emovetur; illa pondere & pressione molesta, acria stimulantia summe nauseosa exigit remedia; hæc ex corruptione acris, rodens & nauseosa facta, aut venena ingesta non nisi diluentibus, lubricantibus & leniter nauseosis medicamentis rejectione per vomitum juvantur.

§. 306.

Stimulantium vomitoriorum magna est copia, a plerisque tamen, quæ veneni indolem habent, ut ricini & cataputiæ semina, vel plurima medicamenta ex euphorbii speciebus, quod sæpe inflammante stimulo nocent, abstinendum est. Ex vegetabili regno optimum & tutissimum vomitorium exhibet radix ipecacuanhæ, cujus pulvis varia dosi, quam bonitas medicamenti definit, jejuno ventriculo sine multo vehiculo ingeritur. Asari & gratiolæ infusa & decocta interdum etiam vomitum movent, & alvum vehementer ducunt.

§. 307.

Infantibus quidem dosis minor ipecacuanhæ exhiberi potest, sed utiliora videntur medicamenta scillitica, saltim oxymel scilliticum, etiam tenellis, viscidi ex ventriculo & faucibus removendi caussa, accommodatum est, & aceto scillitico acui potest.
Pul-

Pulveres ſcillæ, adultis exhibiti, ut reliqua vomitoria, ſaburram viſcidam ventriculi reſolvunt, & rejiciunt, potiſſimum autem viſcidam & porraceam inteſtini duodeni bilem movent. Extractum ſcillæ, rite præparatum & aqua cinamomi vel alia ſolutum, viſcidum reſolvit & interdum vomitum movet, ſi ad quinquaginta guttas & ultra propinetur.

§. 308.

Ex regno minerali antimonium, non quidem ob naturalem mixtionem, ſed regulinas partes, quæ vel minus ſulphuris habent, vel præparando incitatæ ſunt, vomitum ciet. De hepate, vitro & butyro antimonii, de mercurio vitæ & aliis draſticis præparatis hoc loco nihil dicamus, etſi interdum curationibus adhibentur, varieque mitigari & corrigi poſſunt; commemoremus tantum ſulphur antimonii auratum & tartarum emeticum.

§. 309.

Ac tartarus quidem emeticus regulinam quamdam partem acido tartari jungit; ſulphur vero auratum, quod & kermes minerale dicitur, aliquam reguli partem, ſulphuri adhærentem, non intime junctam, exhibet. Utriuſque medicamenti vires ex præparatione æſtimandæ, & in propinando eo a grano uno, ad bina & deinceps progrediendum. Cum autem in pulveribus cum terreis tritæ, vel in pilulis & bolis exhibeantur, aquoſo potu ſuperaddito, effectus eorum excitandi & moderandi ſunt.

§. 310.

§. 310.

Quemadmodum autem in plenitudine nimia præter pressiones abdominis §. 305. penna anserina vel digitus, faucibus applicata, vomitum movent, sic cum acria & venenata, ventriculo ingesta, conatus vomendi & spasmos excitant, lac, oleum, juscula pinguia, dulcia varia & aqua tepida, copiosius deglutita, vomitum maturant: stimulo enim acri involuto, multa irritatio spasmum & inflammationem movet, sed plenitudo potius & nausea expulsionem efficit.

§ 311.

Quamquam vero vomitoria medicamenta, saburram ex ventriculo & duodeno evacuantia, multorum morborum initia impediunt vel prorsus tollunt, ob vehementes tamen motus inde oriundos non semper tuto exhibentur. Qui strumis laborant vel tonsillas induratas habent, vomitoria vix ferunt, in hæmoptoicis etiam & qui ante hac vomitu cruento tentati sunt, vix locum habent, cum etiam post venæsectionem, eruptiones sanguineæ ex vomitu oriantur. Nec herniosi agitationem abdominis a vomitu tuto ferent, nisi hernia aptissime reposita & fascia munita sit. Gravidis & puerperis quoque vomitorium nocet.

§. 312.

Etsi vero sæpius a vomitu spontaneo aut conatu vomendi ad indicationem vomitorii exhibendi ducimur, non semper tamen hæc ratio valet. Læsiones capitis graviores, inflammatio ventriculi, calcu-

calculus viarum urinariarum, colica hæmorrhoidalis & ſpaſmodica aliaque vitæ incommoda, quæ vomitum ſæpe movent, vomitoria nulla poſtulant, cum hic ſymptoma morbi ſit magis coercendum, quam excitandum. Si cum ſumma nervorum imbecillitate vertigo & nauſea vomitum excitant, is quoque analepticis & antiſpaſmodicis coercendus eſt. Imbecillitas ſola infantum hominumque tenerioris corporis utriuſque ſexus vomitorium non omnino vetat, ſi hoc remedium morboſæ cauſſæ removendæ unum fuerit, ſed lenius eligendum eſt, idque aliquoties repetendum.

§. 313.

Vomitum plenitudine ventriculi juvare, & aſſumtis quamquam parcius alimentis, vomitorium medicamentum ingerere velle, minus conveniens eſt, dum enim moles ingeſtorum ſimul movenda eſt, viſcida & acris materia, plicis ventriculi inhærens, non ſatis eliminatur. Quando vero vomitorium, jejuno ventriculo cum pauco vehiculo ſumtum, ſaburram movet, & conatus vomendi moleſti ſunt, aqua tepida inſulſa, vel dulci cum ſaccharo & melle, vel oleo aut butyro hauriatur, quo viæ lubricentur, ſpaſmi ſopiantur & vomitus ita facilis reddatur. Largior aquæ copia, vomitorio vix deglutito, hauſta, vomendi utilitatem minuit, aut enim juſto citius expellitur vomitorium, aut ad inteſtina propellitur & purgantem effectum tantum edit.

§. 314.

Si vomitus nimius eſt, diluentia oleoſa & lubricantia crebius hauriantur, his enim acria obvol-

vuntur, spasmus mitigatur vomitusque demum cessat. Quod si spastica ventriculi contractio coerceri nequit, aut roborantia vinosa, analeptica, aut tandem opiata medicamenta propinentur. Cave tamen, ne his utaris, quando materia morbosa eliminanda restat. Ventriculi robur, vomitoriis debilitatum, cardiaca aromatica & blanda carminativa v. c. infusum chamomillæ aquosum, nec non roborantia leniora restituunt. Spirituosa fibras magis exsiccant, quam roborant. Aromatica etiam & opiata, externe in scutis stomachicis applicata & ex theriaca præparata, conveniunt.

SECTIO II.

PURGANTIA.

§. 315.

Evacuatione per superiores partes nunc ostensa, aliam, quæ per inferiores fit, nunc consideremus. Purgantia medicamenta dicuntur, quæ ore sumta in ventriculo & intestinis hærentem saburram movent & ad anum propellunt, ideoque universum canalem alimentorum evacuant. Clysmata sunt injectiones in anum, quæ canalem intestini crassi ex parte penetrant, eumque purgant. Suppositoria, orificium intestini recti stimulantia, scybala, ibi hærentia, movent.

« Nonnulla medicamenta, umbilico aliisque partibus illi- » nita alvum movent, cum quæ, minus usitata & incerti effectus » sint, omittimus. »

§. 316.

§. 316.

Etsi autem evacuantibus his medicamentis reliquiæ alimentorum corruptæ sæpius, quam digestæ, & acrimoniæ, in canali alimentorum potissimum inde natæ, eliminantur, tamen & serum salivale, pancreaticum & intestinale, bilis abundans, vel viscida & acris reddita, mucus intestinorum, nimium collectus, simul moventur & expelluntur. Præterea etiam humores viscidi serosi, vel tenaces atrabilarii, quæ interdum ad canalem intestinorum derivantur, sanguis hæmorrhoidalis stagnans & corruptus, pus, ex abscessibus in tubo intestinali vel vicinis locis erumpens, ichorosa colluvies, interdum carcinomatica, vermes aliaque morbosa corpora, stimulo admoto, cientur & expelluntur.

§. 317.

Ex his omnibus, cum caussis suis comparatis, signa, quæ evacuationem alvinam indicant, facile intelliguntur. Ponderis sensus & molesta tensio abdominis, a morbosa materia excitata, borborygmi a ructibus & flatibus, sursum deorsumque urgentibus, hypochondriorum præcipue tensio, alvus sicca parcior, moleste secedentia excrementa, aut nimis lubrica: bilioso stimulo & acri sero excitata, materiam evacuandam adesse, produnt.

§. 318.

Non tantum diarrhœæ, in morbis epidemicis acutis sponte obortæ, evacuationem adjuvare suadent, sed abundantia quælibet humorum, ad loca externa corporis, præcipue vero ad caput & pec-

tus propulſa, derivationem ſuperflui ad univerſam hanc corporis cloacam indicat. v.c. in morbis feroſis capitis, in aſthmate pituitoſo, in ſuppuratione nimia temperanda, in hydrope aliiſque feri collectionibus, quam revulſoriam atque derivatoriam evacuationem, ipſius naturæ conatibus ſæpe motam, ars caute imitatur.

§. 319.

Quamquam autem indicatio alvinæ evacuationis ex indicatis ſignis certa eſt, modus tamen eam efficiendi non ſemper patet, niſi & contraindicantia bene expendantur, & ſelectus optimorum remediorum fiat. Hæc duo autem ita conjuncta ſunt, ut unum ad alterum referatur. Optimum tamen erit, primo, quibus remediis utendum ſit, diſquirere, antequam contraindicantia per coindicantia limitentur, & concluſio, quid & quibus remediis evacuari debeat, definiatur. Nos quidem aliquas purgantium claſſes inſtituimus, & in ſingulis recenſendis monita, quæ uſum definiant, ſubjungimus, ex quibus contraindicantia apparent.

§. 320.

Tanta eſt medicamentorum purgantium copia, agendique differentia, ut, cum claſſes quaſdam, compendiariæ doctrinæ cauſſa, inſtituere animus ſit, ex pluribus pauca, &, ut bona & ſincera ſimplicia ſint, non niſi uſitatiſſima, ſeligi potuerint. Conſideremus igitur. 1. digeſtiva ſalia 2. lubricantia, plus minus ſtimulantia. 3. ſtimulantia ſpecifica, 4. acria draſtica; & cujuſlibet claſſis vires univerſas, ſingulorumque medicamentorum dotes ſingulas inter-

interdum indicemus, quo indicationis ratio specialius declaretur.

§. 321.

Salia ideo digestiva dicuntur, quoniam mucum tenacem & excrementa alvina duriora resolvunt, & ad evacuandum molliunt, unde ea inter resolventia §. 219. seqq. commemoravimus, atque monuimus, eadem pro diversa indole variis acrimoniis opponi posse & debere. Purgantia vero tunc dicuntur salia, cum eorum dosis major propinatur. Etsi vero in dispositis corporibus una alteraque drachma alvum satis movet, in aliis tamen dosis ad unciam unam vel alteram augenda est.

§. 322.

Ex salibus acidis cremor tartari, ex alcalinis magnesia nitri, & sal plantarum TACHENII indicari merentur, reliqua enim salia alcalina, sal tartari & oleum tartari per deliquium, ob acrimoniam insignem, ea dosi propinari nequeunt, quæ alvum certo moveat. Salia media, ad laxandam alvum maxime accommodata, imprimis hæc sunt: aqua Seydschützensis & Sedlitzensis & sal amarum inde eductum; sal anglicum catharcticum & salia thermarum Carolinarum, & acidularum Egranarum, sal mirabile GLAUBERI, sal polychrestum SEIGNETTE tartarus vitriolatus & tartarisatus nec non tartarus regeneratus, & liquor terræ foliatæ tartari.

§. 323.

Adstrictæ alvo salia media utique conveniunt, cum mucum intestinalem nimis tenacem optime resolvant; etsi enim stimulo serum intestinale valde alliciunt & subducunt, tamen præterea ad solvendum aqua addita indigent. In acrimonia rancida cremor tartari, in acida alcalina seligenda sunt. Quamquam vero salia sub initium siccitati alvinæ medentur, nimio tamen usu eam non solum, sed totius corporis siccitatem inducunt.

§. 324.

Salia vero cuncta diuturno usu solidas intestinorum fibras valde relaxant, primasque vias debilitant, quod etiam in diuturno usu extractorum amarorum observavimus. Hoc incommodum ab aquis medicatis, thermis & acidulis non metuendum videtur, cum sal alcali minerale, vel sali mirabili GLAUBERI simillimum, quod iis inest, roborans vitriolum martis, vel terram aliquam subtilem conjunctam habet. Sed in his summa est varietas. Egranæ v. c. acidulæ primas vias magis stimulant, quam Pyrmontanæ, quæ diuresin magis movent.

§. 325.

Inter lubricantia medicamenta plantæ, quæ emolliunt v. c. malvaceæ & spinacia, jure aliquo referuntur, & a veteribus jam commendatæ sunt. In universum enim vernali tempore, usus turionum & foliorum radicalium ventres, per hiemem siccatos, rursus emollit & lubricat. Non solum enim

enim ſuccus vegetabilis, a tenerioribus foliis exceptus & præparatus, ob balſamicam aliquam vim, in iis evolutam, has vires habet, ſed lenior etiam ſtimulus ſalinus accedit.

§. 326.

Olea quoque plantarum preſſa, lac & butyrum; nec non pinguedines animalium primas vias lubricant, in his tamen propinandis ad acrimoniam primarum viarum ſimul attendendum eſt. Quemadmodum enim emulſiones ex amygdalis, & aliis ſeminibus oleoſis rancidæ & bilioſæ acrimoniæ conveniunt, ſic oleum amygdalarum dulcium & olivarum, dummodo recens ſit, ſiccitati alvinæ lubricando medetur. Lac vaccinum, caprillum & aſininum tepidum, nec non juſcula carnium juniorum animalium ſimiles vires habent, licet, cum ſtimulo careant, vera purgantia non ſint.

§. 327.

Sero, ex lacte parato, ſtimulus aliquis ineſt; lac ebutyratum ideo, vel ſerum lactis cum ſucco citri & cremore tartari paratum, in bilioſis imprimis morbis hauſtum, acrimoniam rancidam corrigit, & alvum interdum valde movet. Serum lactis dulce, vel inſpiſſatum & dilutum, vel cum terreis, acidum abſorbentibus, iterum dulce redditum, tenuis & nutriens liquor eſt, qui acrimoniam involvendi & fibras debiles nutriendi vim habet.

§. 328.

Et ſaccharum, mel & reliqua dulcia, inter lubricantia & leniter ſtimulantia referri merentur.

Aqua mellis sive mulsa, copiosius ingesta, siccitati intestinorum medetur & alvi segnitiem corrigit, nauseosum tamen est, & rarius tanta copia sumi potest, ut alvum vere moveat. Decoctum passularum & majorum & minorum, & ipsæ uvæ passæ ficus & dactyli dulcedine & blando stimulo, alvum interdum ducunt. His nonnulli fructus horæi dulces ex nostris addi possunt ut pruna & poma borstorfiana.

§. 329.

In leguminibus tamarindorum & cassiæ contenta pulpa, non solum acido, quod priori præsertim inest, sed lubricante & nonnihil nauseoso succo alvi excretionem juvat. His remediis bilis potissimum acrimonia corrigitur, ideoque in febribus acutis, cum siccitate alvina junctis, multo usu sunt. Dosis sit uncia semis & ultra subinde propinata. Læduntur tamen his medicamentis illi, quorum primæ viæ acrimonia acida abundant.

§. 330.

Ex arboribus incisis vel ob ubertatem succi rimas agentibus, vernali tempore humor emanat, ut ex betulis nostris, qui emolliens & lubricans est. Manna vero, ex ornis stillans, calore solis magis inspissatus, hinc a foliis & truncis collectum, est concretum spissum & dulce, quod emolliendo, lubricando & leniter stimulando, iis, qui siccitate alvi laborant, optimo cum successu exhibetur, & ut mite satis, ita infantibus conveniens medicamentum est, si in aqua calida sero lactis vel jusculo solvitur.

§. 331.

§. 331.

Etsi vero terebinthina potius resolvit, quam adstricta lubricat, ejus tamen mentio hic facienda est. Nam cypria, quam antehac vera terebinthus fundebat, nunc autem in Venetis larix, in Germania pinus exsudat, recens & vitello ovorum subacta, viscido resoluto alvum sæpe lubricat, & ob hanc caussam clysmatibus nonnunquam additur. Gummi ammoniacum & galbanum, lacrymæ plantarum umbelliferarum, in calidis regionibus collectæ, simili interdum modo agunt.

§. 332.

Ex stimulantibus specificis aloen potissimum & rhabarbarum attendimus. Aloes imprimis aqua solutæ & depuratæ pars gummosa prodest, resinosa nimis exsiccat, Purioris aloes drachma una vel altera, cum salibus mediis trita, aqua soluta & subinde sumta pertinaces alvi obstructiones solvit. Etsi vero in pilulis cum gummi saponaceis & in elixiriis variis, alvum etiam movet, diuturno tamen usu & parvis dosibus propinata, hæmorrhoidalis fluxus occasio fieri solet. Cum etiam calorem excitet & sanguinem commoveat, pituitosis magis, quam siccioribus ægris expedit, sed illos etiam intestino recto exsiccando, morbosis magis, quam expedite fluentibus hæmorrhoidibus afficit.

§. 333.

Rhabarbarum selectum leni stimulo alvum movet, bilis acrimoniam corrigit & subducit, laxa intestina simul roborat & stomachica vi pollet. In

pulvere optime propinatur, imprimis si salia, acrimoniæ morbosæ opposita, addantur. In infusis aquosis & solutionibus similibus, lubricantibus etiam additis, temperari potest. Diarrhœis & dysenteriis præcipue utilis est, etsi vero hæmorrhoides non, ut aloe, allicit, hæmorrhoidariis tamen & siccioribus obest.

§. 334.

Majorem vim, quam hactenus descripta medicamenta, habent infusa florum persicorum & acaciæ, sive pruneoli nostratis, quæ cum aqua aliisque menstruis vernali tempore parantur, vel in syrupis conservantur. Folia sennæ magis stimulant, ideoque infusis ex salinis lubricantibus & rhabarbaro paratis, varia dosi adduntur lenius digesta vel cocta. In pulvere minus commode exhibentur. Etsi vero vi indolis resinosæ ventrem sæpe valde movent, ad vera tamen drastica referri nequeunt.

§. 335.

Medicamenta, quæ resinoso & acri stimulo intestina vellicant, & magnam humorum copiam subducunt, drastica purgantia appellantur. Pulvis radicis jallappæ ob conjunctas particulas gummosas mitius agit; resina, inde educta, alvum valde movet, eodem ferme modo, ut resina, scammonii, quam quidem sulphuris halitu in diagrydio mitiorem reddere putant. Hæ resinæ vel cum terris & salibus teri, vel spiritu vini solutæ, addito syrupo, propinari possunt, cum vitello tamen ovorum & amygdalis tritæ & aqua exceptæ, majoris sunt utilitatis. His annumerari possunt agaricus trochiscatus,

ſcatus, & trochiſci alhandal ſive pulpa colocynthidis, quæ forti ſtimulo in doſi ægris accommodata, aquam & pituitam vehementer ſubducunt, & robuſtos etiam valde movent.

§. 336.

Reliqua medicamenta, ex euphorbii genere petita, ſuccus eſulæ, ſemen cataputiæ, vel etiam gummi guttæ, inflammationem ſtimulo ſæpe movent, & a prudenti medico caute ſeligenda ſunt. Si forte ad pituitam & aquas hydropicorum ſubducendas conſueta draſtica §. 335. non ſufficiunt, elaterium ſive cucumeris aſinini extractum, vel ſuccus iridis noſtratis recens expreſſus, tentari aliquandiu poſſunt. Scillæ pulvis & extractum §. 307. & gratiolæ herbæ infuſum, §. 306. quibus vomitum moveri diximus, alvum etiam vehementer purgant.

§. 337.

Ex minerali regno pauca ſunt purgantia, præter ea, quæ in vomitoriis §. 308. nominavimus, ſi tamen mercurialia reſpici mus, fortiora minus tuta ſunt, & mercurium dulcem, quem pilulis purgantibus, ex aloe paratis, ſæpe addunt, exigua vi purgandi pollere conſtat. Aurum fulminans nonnulli certiſſimum obſtructionis pertinacioris remedium prædicarunt, ſed ob præparationem & mitigationem variam, dubia ſemper ejus vis eſt.

§. 128.

Omnia hæc medicamenta purgantia ſingulis ægris, præcipue autem materiæ evacuandæ accom-

commodanda ſunt. Ex aliis copia viſcidæ & acris, nec recte digeſtæ materiæ, ex aliis mucus & pituita, ex aliis bilis corrupta, ex aliis aquæ ſubducendæ ſunt; quam ob rem veteres jam purgantia in panchymagoga, phlegmagoga, cholagoga, hydragoga diviſerunt, quæ tamen differentia non tam ex indole medicamenti, quam conſtitutione ægri dijudicanda eſt. Purgantia per epicraſin dicuntur, quæ partito exhibentur & ob admixta amara, reſolventia, carminativa & roborantia non ſolum dyſcraſiam humorum corrigunt, ſed & partem quandam per alvum ſubducunt.

§. 339.

Quemadmodum vero ſaburram copioſam primarum viarum, ſi modo mobilis eſt, unico ſæpe & valido purgante amoliri licet, ſic aliorum tenaciorem materiam reſolventibus ſalinis §. 219. *ſeqq.* amaris §. 223, & gummi ſaponaceis §. 227. commovere convenit. Ex diſpoſitione ægri vero cognoſcimus, utrum hæc præmittere, an purgantibus ipſis admiſcere poſſimus. Ne vero continuata evacutio humorum, robur viſcerum, præcipue inteſtinorum, nimium debilitet, analeptica, antiſpaſmodica & carminativa, ex aromaticis & roborantibus medicamentis ſelecta, vel cum purgantibus vel poſt ea adhibeantur.

§. 340.

Evacuatio alvina juvatur potu copioſo aquæ, ſeri lactis & juſculi carnium, quibus præcipue vis draſticorum nimia temperatur. His ipſis etiam, imprimis ſi acrimoniæ collectæ opponantur, nimius fluxus ventris cohibetur, v. c. ſi acrimoniæ rancidæ

cidæ potus acidulus opponitur. Si vero canalis alimentorum spasmo afficitur, quo materia evacuanda mox promovetur, mox cohibetur, vel opiata medicamenta purgantibus jungantur, vel post purgantia propinentur.

§. 341.

Ex iis, quæ hactenus proposuimus, clysmatum usurpandorum ratio quoque intelligitur. Hæc etsi interdum ob indolem antispasmodicam, carminativam, roborantem & nutrientem injiciantur, sæpissime tamen crassa intestina evacuant, aut enim humectando siccitatem corrigunt, aut acres particulas abstergunt, aut duriora & tenacia scybala emolliunt & educunt. Potest vero hæc evacuatio, necessitate urgente, etiam in summa ægrorum debilitate tentari, cum clysmata non admodum purgantium, humores valide commoveant, sed contenta in crassis blande educant, ut adeo, obice remoto, motus peristalticus in tenuibus acceleretur.

§. 342.

Clysmata hæc ex aqua tepida, urina sanorum & juniorum animalium, lacte, sero lactis, jusculis & oleis pressis præparantur; interdum vero varios ad usus herbæ emollientes §. 159. resolventes §. 223. aut carminativæ aromaticæ in aqua aut jusculo coquuntur, stimulus saccharo, melle vel sale, & vis lubricans oleis pressis & coctis additur. Interdum ob vehementiorem stimulum acriora etiam purgantia, vel herba nicotiana simul decoquuntur; vel clysmata ex fumo herbæ nicotianæ, ope follis idonei, impelluntur.

§. 343.

§. 343.

Suppositoria indicantur, cum intestinum rectum excrementorum duriorum mole repletum est, quantam sua vi expellere nequit, sed stimulo ad nisum eget. Hinc globuli moschati vel alia ex sacchato parata medicamenta, sapo, mel & terebinthina cum purgantibus stimulantibus in pastam paulo solidiorem & ferme conicam redacta, in anum immittuntur. Cum vapores ex emmollientibus herbis, ad anum admissi, lubricando hanc excretionem juvent, melius sæpe olei & lactis pauxillum in anum, injicitur, suppositoria enim crebrius applicata stimulo orificium callosum reddunt.

CAPUT V.

EVACUATIO SANGUINIS.

§. 344.

SAnguinis abundantia vel in universo corpore collecti, vel ad quasdam partes impetu singulari delati, evacuationem quamdam postulat. In prophylactica quidem plethoræ curatione ostendimus §. 131. *seqq.* victum parcum non jurulentum, sed ex vegetabilibus partum, imprimis subacidum, potum tenuem, exercitationem, corporis viribus accommodatam, plethoræ præcipue obsistere. Ibidem tamen venæsectionis prophylacticæ mentionem fecimus, cujus & similium sanguinis evacuationum rationem nunc in universum considerabimus.

§. 345

§. 345.

Venæ ſunt canales, ſanguinem & humores reſorptos ad cor redeuntes, placide tranſmittentes, hinc ex iis optime evacuari ſanguis poteſt. De venæſectione itaque, tanquam primario ſanguinis mittendi modo, in prima ſectione, de ſcarifatione vero & reliquis in altera dicturi ſumus. Ita enim ſperamus, non tantum indicationem recte definiri, ſed contraindicantia quoque examinari poſſe.

SECTIO I.

PHLEBOTOMIA.

§. 346.

Phlebotomia ſive venæſectio eſt inciſio venæ, ſub cute collocatæ, ſanguinis commode evacuandi cauſſa. Venæ vero, ex quibus ſanguis educitur, ſunt jugulares, medianæ variæ in flexu cubiti, cephalica pollicis & ſalvatella, ſaphæne ramificationes, præcipue ad malleolos & in dorſo pedis excurrentes, in quarum ſelectu ad conſtitutionem ægri morbique indolem reſpiciendum eſt.

* Singulares quædam venæ, raninæ, v. c. frontalis, dorſalis, penis et aliæ rarius inciduntur.

§. 347.

Etſi ſola abundantia ſanguinis venæ ſectionem indicare videtur, tamen, cum non ſemper moleſta copia, ſit aliiſque remediis temperari poſſit, alia vero indicantia venæſectionis ſimul perpendenda ſunt, hoc optime fieri poſſe arbritror, ſi conſtitutionem

tionem ſanguinis & humorum, poſtea vaſorum vim fluidis reſiſtentem, tandem motum ſanguinis per vaſa ſigillatim perpendamus & indicationum & contraindicantium rationem ad hanc normam examinemus.

§. 348.

In denſitate ſanguinis plethoricis veris propria venæſectio promptum auxilium eſt. §. 126. & liberiorem circulationem efficit; in copia ſangninis & humorum, qua obeſi laborant, § 127. eadem effectum optatum habet, ſed lentiorem; in raritate tamen ſanguinis, quæ in plethoricis e debilitate cognoſcitur, §. 128. non niſi tum, cum aliæ cauſſæ ſimul urgent, admittenda eſt. Cum vero in his plethoræ differentiis diſpoſitiones tantum morboſas inveniamus, ad vaſorum ſanguiferorum ſyſtema & motum ſanguinis ſimul reſpiciendum eſt.

§. 349.

Si enim medicus ex pulſu forti & duro ſanguinem cordi nimium reſiſtere cognoſcit, de neceſſitate venæſectionis certior fit. Etſi vero hæc reſiſtentia non ſemper a copia & denſitate ſanguinis, ſed a ſpaſmo minimarum arteriarum crebrius excitatur, hic tamen impulſu imminuto & ipſe remittit. Venæſectio vero differri nequit, ſi dolor, rubor, pulſatio & alia interna & externa inflammationis ſigna, *Pathol.* §. 333. ſimul appareant.

§. 350.

§. 350.

Motus humorum auctior sive febris *Pathol.* §. 72. venæsectionem non semper indicat. Motus enim humorum circulatorii, non ultra modum intensi, coctionem & crisin egregie juvant, nec venæsectione intempestiva turbandi sunt, sic vero nimium intendantur ad æstum usque & siccitatem, nec crisis instet, venæsectione coercentur. Æstu enim nimio concitato, mixtio sanguinis ad diathesin phlogisticam vel alias mutationes transit. Crisin vero instare, ex aliis signis dijudicamus. *Pathol.* §. 427. *seqq.*

§. 351.

Non tantum in inflammationibus sanguis ad partes affectas cum vehementiori impetu propellitur, sed in hæmorrhagiis quoque, sanguinem per nares, uterum, hæmorrhoides cet. copiosius evacuantibus, impetus ille ad partem læsam major est, qui venæsectione, in parte aliqua remotiore administrata, temperatur. Hoc affectis partibus nobilioribus, quæ sanguinis affluxu gravius læduntur, v. c. pulmonibus & ventriculo, magis necessarium est. Summa tamen imbecillitas, imprimis cum pulsu debili conjuncta, venæsectionis contraindicans est.

§. 532.

Interdum & tardiores humorum motus venæsectionem postulant, imprimis si qua pulsus durities percipiatur, inde enim motus circulatorii vel liberiores fiunt vel certe augentur, & coctio sive elabo-

ratio humorum juvatur. Cum ergo, rebus sic se habentibus, motus retardati per acrimoniam sponte evolutam accelerantur, tunc humorum massa resoluta, solida destruit & vires infringit, quo facto debilis & celer pulsus venæsectionem non exigunt.

§. 353.

Hæc sunt præcipua indicantia sanguinis venæsectione evacuandi. Chirurgia transfusoria a nonnullis tentata, ubi nimirum sanguis junioris & sani animalis e vena aperta tubulo excipitur, & eodem instrumento in venam apertam ægroti hominis transfunditur; item chirurgia infusoria, quæ medicamenta in venas ægri injicere suadet, incisiones venæ quoque postulant. Sed hæ medendi methodi nostris temporibus evanuerunt.

§. 354.

Venæsectionem vel indicationi satisfecisse vel repetendam esse, effectus demonstrant; cum enim copiam sanguinis minuat, vasa majora ultra modum non distenta, minora non amplius comprimunt, ut suctio in venis promptius fiat. Hinc in universum cessat resistentia, a mole sanguinis & spasmo minimorum vasorum cordi infesta, & circulo humorum liberiore, obstructa resolvuntur & secretio expeditior fit. Hinc anxietas, dolor, siccitas & impetus sanguinis ad loca peculiaria tolluntur, ac calor in sanguine auctus, & quæ nonnunquam inde oritur diathesis phlogistica, dissipatur. Hi effectus, qui haud raro venæsectionem solam sequuntur, aliis tamen remediis juvandi sunt.

§. 355.

Effectus venæsectionis revulsorii & derivatorii, de quibus inter medicos sæpe disceptatur, non ab ipsa venæsectione, sed a circulo sanguinis jam expeditiore oriuntur, ideo tamen electio venæ singularis non negligenda est. In universum quidem evacuatio certæ quantitatis sanguinis, quocumque ex loco circulationem, in parte qualibet impeditam, reddit expeditiorem, tamen observatum est, in quibusdam venis hoc promtius fieri. Jugularis vena quibusdam capitis morbis melius inciditur, quam alia; & in pectoris inflammationibus incisionem venæ lateris affecti plus levaminis attulisse, quam remotæ, experientia docuit. Selectus venarum in extremitatibus difficilius definitur, minores autem aliæ venæ ex morbis particularibus dijudicantur.

§. 356.

Si indicationes generales recte dijudicatæ sunt; contraindicantia facilius inveniuntur. Ex his primarium est defectus sanguinis boni, & debilitas inde nata. Hinc patet, cur in multis morbis chronicis & imprimis in obstructionibus viscerum pituitosis, maxime vero scirrhosis, quas interdum variæ hæmorrhagiæ comitantur, venæsectio locum non habeat. Infantibus & pueris non ea est copia sanguinis, quæ venæsectionem postulet; nisi enim spastici morbi subitam congestionem sanguinis ad caput aut pectus efficiant, laxitas horum solidorum, huic ætati conveniens, vix ita resistit cordi; ut damnum metuendum sit. Senes, quibus defectus fluidi & tarditas circulationis propria est; raro egent venæsectione.

§. 357.

Æger vero, cui vena secanda est, vel lectulo incumbat, vel ita sedeat, ut abdomen & extremitates corporis liberæ, nec compressæ, nec nimis distentæ sint. In parte ea, ubi vena secanda est, frictione, fomentis & balneis tepidis, sensim incalescentibus, regressus sanguinis acceleretur. Liganda etiam & comprimenda est vena super locum incisionis, quod in brachio super flexum cubiti, in pede ad regionem poplitæam optime efficitur.

§. 358.

Vena vero lanceola, vel si cutis durior est, instrumento, e latere instructo, *Schnepper*, melius aperitur. Interdum cutis quodammodo comprimenda, non vero adducenda est, quo vena in contextu celluloso laxiore fluctuans figatur. In obesis vena, quæ in pinguedine delitescit, tensione partis & tactu detegenda est; in macilentis vero caute incidatur, ne arteria proxima aut nervus aut tendo lædatur. Vulnus infligatur ad directionem venæ non obliquum, magnum item, ut ea, quæ debet, sanguinis copia facile effluat, tussiendo enim, vel partem, ex qua sanguis fluit, fricando, per exiguum vulnus sanguinem exprimere non convenit. Pars autem, in qua vena secta est, quiescat, ne locus venæ apertus motu cutis tegatur.

SECTIO

SECTIO II.

SCARIFATIO CET.

§. 359.

IN gravioribus capitis morbis v. c. apoplexia sanguinea, vel vehementissima oculorum inflammatione, arteria temporalis interdum discinditur, non inciditur, quo sanguinis impetus, ad nobiliores has partes directus, refrenetur, cum vero exiguus arteriæ carotidis ramus sit, sectio venæ jugularis in his morbis forte majora commoda præstat.

§. 360.

Scarifatio in habitu cutaneo fit, postquam nempe cucurbitulæ, flamma calefactæ, admotæ sunt, cutis elevatur & vasa turgent, tum instrumento, quod multis vulnusculis cutim discindit, applicato, sanguis effluit & cucurbitula denuo admota colligitur. Applicantur vero cucurbitulæ occipiti, cervici, dorsi & extremitatum corporis variis locis. Incisiones plurimæ in partibus, gangræna affectis, etiam scarifationis nomine veniunt, palpebrarum scarifatio ita fit, ut tunica conjunctiva fasciculo glumarum secalinarum stringatur.

§. 361.

Scarifatio cutanea, quam hic potissimum consideramus, præcipue in morbis cutaneis fit, cum circulus sanguinis & humorum in cute liberior reddendus est, ut acres particulæ, ibi hærentes, dissi-

pentur, quam ipſam ob cauſſam in ſcabie aliiſque puſtulis cutaneis promtius curandis hoc auxilio utimur. Etſi vero interdum ſcariſatione magna ſanguinis copia educitur, veluti cum cucurbitulæ, occipiti ad finem ſuturæ lambdoideæ in cephalæis pertinacioribus applicantur, & multi præterea, qui venæſectionem reformidant, ſcariſatione ut remedio palliativo utuntur, tantus tamen numquam ejus eſt effectus, quantus venæſectionis.

§. 362.

Si ſanguis nimium in venis ſtagnat, eaſque diſtendit & varicoſas reddit: nec evacuationes, hucuſque deſcriptæ, locum inveniunt, hirudines ſeu ſanguiſugæ iis admoventur. Hi vermes variis quidem corporis locis, ex quibus ſanguis educendus eſt, v. c. gingivis adhærent, præcipue tamen hæmorrhoidibus turgentibus cœcis applicantur, ex quibus ſæpe inſignem ſanguinis copiam educunt, imprimis ſi poſtea fomentationes ad anum admittantur.

§. 363.

Inter omnes hæmorrhagias, quæ in corpore oriuntur, & interdum ut ſalutares, naturæ motibus certis & ordine juſto continuantur, interdum vero, morboſis cauſſis accedentibus, perturbantur, nullæ tam conſuetæ ſunt artiſque auxiliis adjuvandæ, quam menſtruus & hæmorrhoidalis fluxus. Quamquam vero difficiles hæ doctrinæ, in inſtitutionibus therapiæ ſpecialis tradendæ, nunc deſcribi nequeunt, in univerſum tamen nonnulla & hoc loco proponere lubet.

§. 364.

§. 364.

Catameniorum fluxus in feminis vi naturæ excitandus, artis auxiliis nec ante tempus accelerandus, nec diutius protrahendus est nisi ex ejus effectu symptomata molesta oboriantur. Præcipua indicantia sunt plethora evidens sanguinea, lassitudo & respiratio anhelosa, dolor ad lumbos & crura, hæmorrhagiæ sponte obortæ, & hanc evacuationem impedientes, imprimis si hæc incommoda alio tempore increscunt, alio nonnihil cessant. Fluxus lochiorum, qui post puerperium accedit, simili modo consideratur, nec arte urgetur, nisi ejus defectus dolores capitis, anxietates præcordiorum aliaque symptomata inferat & augeat.

§. 365.

Facta autem indicatione generali, de utroque fluxu per muliebria proliciendo & juvando, specialem indicationem sine causæ impedientis cognitione, nec formare nec apta remedia eligere possumus. Curatio igitur non solum ex hac, sed ex aliis therapiæ generalis doctrinis repetenda est, cum nimia sanguinis copia vel paucitas, cacochymiæ variæ, robur auctum vel spasmus, laxitas vel debilitas partium solidarum, de quibus jam egimus, eruptionem sanguinis per loca hæc consueta impediant, vel imminuant. Summa vero attentione opus est, quoniam plures & sæpe contrariæ causæ removendæ sunt.

§. 366.

Quod si sanguinis & humorum circulus, varia curatione expeditior factus est, sanguis vel sponte

& definito tempore emanat, vel medicamentis specificis, quæ emmenagoga dicuntur, eo derivatur. Locum hic inveniunt vegetabilia amara, roborantia plus minus aromatica, specifico quodam odore prædita. v. c. matricaria, marrubium album, pulegium, mentha, melissa, levisticum, rosmarinus, sabina, aliaque plura simplicia medicamenta, quæ in infusis vinosis & aquosis interne, nec non externe in balneis, pediluviis & fomentis adhibentur.

§. 367.

Gummi ferulacea, quæ vel odore alliaceo in assa fœtida, vel ab hoc parum recedente in galbano myrrha, cet. antispasmodicam vim produnt, & partim ad emolliendum, partim ad roborandum eligi possunt, fluxum menstruum vere juvant. His addimus aloen, crocum, succinum, castoreum, martem & alia medicamenta, quæ, etsi ex specificis viribus ut plurimum æstimantur, indicationi caussali tamen semper accommodanda sunt.

§. 368.

Dispositio ad fluxum hæmorrhoidalem, veros naturæ motus turbatos, præcipue impeditam circulationem sanguinis per viscera abdominalia ostendit, ideoque nunquam excitari debet: quoniam tamen hoc fluxu variis de causis moto, multa incommoda morbosa levantur, &, si qui ei adsueti sint, eo deficiente, perversa symptomata oriuntur, interdum attentionem medici dirigentis postulant. Si itaque circulus sanguinis per systema venæ portæ, vel indole sanguinis, imprimis atrabilarii, vel spasmis turbatur, & præsertim lentior fit; si morbi

bi cum phantasia læsa inde oriuntur; si sanguis, his præsentibus, per alia & minus consueta loca manat, de remediis, causæ accommodatis, cogitet medicus.

§. 369.

Hæmorrhoides naturæ motu excitatæ & accurata diæta tractatæ, salubriores & constantiores sunt iis, quæ auxiliis artis proliciuntur. Indicationes itaque de hæmorrhoidibus excitandis, augendis & supprimendis, non nisi ex causis dijudicandæ sunt ideoque multa cum indicatione emmenagoga communia habent, §. 364. licet partes, ex quibus sanguis fluit, diversissimæ fabricæ sint. Venæsectiones tempestivæ, gummi saponacea, aloe & alia medicamenta, §. 365. suo loco & tempore applicata, omnem curam absolvunt.

CAPUT V.

EVACUATIO SERI.

§. 370.

Nimia seri copia, vel sanguini admista, *Pathol.* §. 38. vel in vasis serosis lente mota & stagnans, naturæ ipsius motibus & viribus per varia organa colatoria corporis expellitur, quamobrem medicus, hos motus dirigens, vel regimine diætetico has excretiones moderatur, vel idonea medicamenta addit, quibus seri excretio juvatur. Non solum vero pars aquosa sanguinis, sed cum ea particulæ noxiæ acres & viscidæ cum levamine ægri

promoventur. Interdum autem profusæ hæ excretiones optimas etiam humorum partes subducunt, & ægros debilitant. Hæc in progressu morborum accuratius dijudicanda sunt; nos vero indicationem seri evacuatoriam hic tantum in universum consideramus.

§. 371.

Vomitu, sed magis purgatione magnam interdum seri copiam subduci, §. 301. 316. 338. patuit; nos vero in sequentibus sectionibus evacuationem seri perspirabilis cutanei per sudorifera; urinæ in renibus per diuretica; salivæ per sialagoga; muci & seri ex naribus per errhina, & seri acris derivationem ad habitum cutaneum per vesicatoria aliaque medicamenta juvandam & moderandam, considerabimus: his enim præcipue doctrinæ, quæ hanc medendi rationem illustrant, comprehensæ sunt.

SECTIO I.

SUDORIFERA.

§. 372.

E sano corpore permultum seri per poros cutaneos excernitur, ad quod humor, cutim inungens, ad radices pilorum secretus, accedit. Evacuatio seri, quæ mollitiem & moderatam cutis humiditatem conservat, perspirationi naturali simillima vel parum tantum aucta est, diaphoresis dicitur; quæ vero ita intenditur, ut serum in fluidum densum

seu guttulas coactum, cutim nimis madidam reddat, sudor appellatur, ex qua re cognoscitur, diaphoreticam & sudoriferam seri evacuationem gradu differre.

§. 373.

Diaphoresis juvatur, ejusque major gradus, sudor, excitatur, si habitus cutaneus ita disponatur, ut per minima cutis orificia, serum copiosius eo ductum facile transeat, & sic medicamentis quoque, sanguinis & humorum massam resolventibus & commoventibus, serosa pars extricetur & ad cutim derivetur. Prius a regimine externo pendet, aer enim calidus, nonnihil humidus & gravis, varia ratione corpori admotus, vapores praeterea & balnea, quae munditiem cutis conservant, relaxando & interdum roborando hanc excretionem augent; posterius motu circulatorio humorum non nihil aucto efficitur.

§. 374.

Cutaneam vero se & excretionem intendendam esse, naturae motus spontanei interdum suadent. In catarrhalibus affectionibus a perspiratione suppressa crebrius oriundis, sudor denuo motus tensiones & dolores partium aliaque incommoda levat. Magis vero apparet, hanc excretionem juvandam esse, si post coctionem cruditati in morbis acutis recte succedentem, critici motus oriantur, & cum his largior sudor, cum levamine aegri & symptomatum decremento, per omnem corporis superficiem emanet. Ingratus non raro odor pessimam morbi materiam sudore expelli demonstrat.

§. 375.

§. 375.

Quando particulæ venenatæ, limites canalis alimentorum transgressæ vel extrinsecus corpori applicatæ, vomitoriis & purgantibus non removeri possunt, per sudoris viam, quantum fieri potest, expellendæ sunt. Etsi enim vehementi hac evacuatione fluida dissipantur & humores acres redduntur, tamen, si modo acre venenatum nervis inhærens sudore dissipetur, æger servatur, aliis modis refocillari potest. Non solum vero in peste aliisque morbis contagiosis derivata ad habitum cutis materia morbi, sudando, promovenda est, sed in scabie, lue venerea, aliisque morbis blanda sudoris excitatio materiam morbi arcet, ne ad internas & sæpe nobiliores corporis partes convertatur.

§. 376.

Notum quidem est, nonnullos homines natura ad sudores proclives esse iisque levari, ut in hac ipsa profusa excretione, integra tamen sanitate fruantur. In his tamen arte juvandis medicus summa utatur attentione, ne res tandem in perniciem cedat. Obesi & pituitosi, qui succis abundant, diutius ferunt sudores, quam macilenti, quemadmodum vero his maciem & tabem, sic illis cacochymias adferunt. Profusi certe sudores, etsi interdum morbos levant & arcent, continuata tamen excretione, dyscrasias humorum inducunt & vires enervant.

§. 377.

Si autem indicatio sudorifera, indicantibus recte perpensis, salutaris videatur, non quolibet medicamen-

dicamento, quod hanc vim habet, urgenda eſt, ſed ſelectus eorum fieri debet. Si igitur regimine moderato & potu diluente calido evacuatio excitari & juvari poteſt, fortiora, quæ ſanguinem nimis commovent, non adhibenda ſunt; ſi vero medicamentis opus eſt, vel acida vel alcalina volatilia, vel calida aromatica eligenda ſunt, de quibus nunc ſigillatim agemus. De terreis tandem medicamentis, quibus nonnulli vim diaphoreticam adſcribunt, pauca monenda ſunt.

§. 378.

Acidi & nativi vegetabilium ſucci, acetum, fermentatione ſecunda productum & depuratum, nec non mineralia acida, vel ut analeptica §. 69. ſeq. vel ut roborantia §. 180. interdum diaphoreſin lenem excitant; imprimis vero in morbis putridis, a quibus calefacientia medicamenta aliena ſunt, acrimoniam & æſtum temperant, ideoque, blando humorum motu adjuto, perſpirationem & ſudorem efficiunt. Acida quoque mineralia, alcohole vini, ut dicunt, dulcificata, diaphoreſi leni inſerviunt, ſi enim parca & repetita doſi propinantur, analeptica potius, quam calida ſunt.

§. 379.

Alcalina volatilia efficaciora ſunt nec tantum analeptica, §. 72. vires vitæ, excitanda diaphoreſi augent, ſed ob calidam indolem humores quoque commovent, reſolvunt, & ita largiſſimos ſæpe ſudores proliciunt. Spiritus igitur, ſal & oleum cornu cervi & ſimilia, ex ſimplicibus animalis regni præparata, non niſi pituitoſis exhibenda ſunt, quorum

rum humores difficilius resolvuntur, & moventur, magnam tamen simul aquosi potus copiam, ut vim suam exserere possint, postulant. Mixtura simplex & liquor cornu cervi succinatus, ut volatilia neutra; magis temperata sunt diaphoretica.

§. 380.

Omnes plantæ, quæ præter amaram & roborantem indolem, a terreo salinis particulis pendentem, oleum volatile, destillatione eliciendum, continent, resolvendo humores commovent, & in infusis aquosis calidis exhibitæ, perspirationem intendunt. Ex pluribus hic commemorandis agrimoniam, betonicam, scordium & veronicam, ex lignis vero præcipue guajacum proponimus, quibus multa alia ex materia medica addi possunt. Infusa hæc aquosa in morbis catarrhalibus aliisque sudores salutares promanantes leniter augent.

§. 381.

Efficaciora sunt infusa spirituosa, sive essentiæ sic dictæ plantarum v. c. scordii, quibus si angelicæ, imperatoriæ, pimpinellæ similesque radices, ut in essentia alecipharmaca STAHLII addantur, ex volatili oleo vel acri resina harum plantarum, spirituoso menstruo solutarum, vim calefaciendi majorem habent. Non semper vero larga eorum dosi ad octoginta vel centum guttas sudor commovendus sed viginti vel triginta guttulis cum acidis dulcificatis, si opus fuerit, juvandus est.

§. 382.

§. 382.

Ex pulveribus plantarum, ſale volatili oleoſo præditarum, compoſitiones ſic dictæ theriacales ſive electuaria præparantur, quibus egregia vis diaphoretica adſcribitur, in his tamen maxime ad opii doſin additam reſpiciendum eſt, hujus enim vis reſolvens ac anodyna, & fluida ad ſudores diſponit, &, ſpaſmo in minimis vaſis ſoluto, perſpirationem & ſæpe largiores ſudores excitat. Cum autem adeo inſignis ſimplicium copia, quæ v. c. theriacæ cœleſti additur, principem opii vim nimium obvolvat, melius eſt, ſolutionibus opii uti, vel compoſitioni ejus non nimis multa admiſcere.

§. 383.

Terreis quoque medicamentis vis diaphoretica tribuitur, quoniam iis, ut nonnulli perhibent, maſſa ſanguinis, motu nimio agitata, temperatur, ut moderatius currere incipiat. Sed dubia vel nulla plane eſt hæc virtus, cum moleculæ terreſtres, ſi vel maxime ſanguinis globulis admiſcerentur, eorum celeriorem progreſſum & inde ortum attritum cohibere vix poſſent. Si iis aliqua virtus concedenda eſt, terræ bolares ſive nobiles margæ, imprimis martiales reliquis præferendæ ſunt. Nitrum inter ſalia media antiphlogiſtica vi pollet, quod æſtu nimium ſuppreſſos ſudores revocat.

§. 384.

Ex his etiam patere arbitror, quid de terris & durioribus partibus animalium præparatis, vel de lapide bezoar aliiſque ſentiendum ſit? Item illud, num

num antimonium diaphoreticum ſimiliaque ex metallis parata bezoardica medicamenta ob ſubtilem calcem metallorum ad diaphoreſin valeant. Terreſtres particulæ in ſe inertes ſunt, niſi a ſalibus adhærentibus aliquam vim nanciſcantur, ideoque humorum maſſam nec reſolvere & agitare, nec ad peripheriam corporis derivare poſſunt. Sæpe numero virtutes, a vi vitæ pendentes, inerti medicamentorum moli adſcribuntur, quæ ventriculum tamen gravat.

§. 385.

Acris vis in perſpiratione mutanda, ex ejus viciſſitudinibus dijudicanda eſt. Etſi vero corpora multo motu agitata ſudant, tamen præcipue in humido & calido aere, quo cutis vaſcula relaxantur, ſudor effuſe erumpit. Hinc balnea calida & in ſe, & plantarum reſolventium & diſcutientium viribus adjuta, perſpirationem & ſudorem augent, frictione poſtea munditiem & robur reddente. Balnea vaporoſa ſuper ſpiritum vini accenſum vel his ſimilia, ideo in morbis venereis & aliis cutaneis utilia ſunt.

§. 386.

Sudores nimios quies corporis in aere temperato, vel aura frigidiuſcula admiſſa compeſcunt. Frictio corporis & aqua frigidiuſcula poſt balneum tepidum in ſpongiis applicata, multo magis tamen frigida balnea ſudores, a nimia cutis relaxatione oriundos, coercent. Aqua frigidiuſcula cum acidis vel nitro hauſta humores nimis reſolutos cogit, ſudores imminuit & diureſin ſæpe movet. Dum vero

vero ita contraria contrariis opponuntur, summa cautione opus est, ne sudores critici cohibeantur.

SECTIO II.

DIURETICA.

§. 387.

Quamquam renes non tam amplam superficiem excernentem habent, quam cutis, nec ab aere in secretione lotii adjuvantur, ob amplissimos tamen tubulos urinarios, insignem seri copiam secernunt. Quæcumque igitur medicamenta serosas humorum particulas largius ad renes ducunt, diuretica dicuntur. Augmentum etiam urinæ a regimine pendet, si enim aliæ secretiones supprimuntur vel imminuuntur, urina copiosius ad renes derivatur.

§. 388.

Aqua, imprimis frigida, copiosius hausta, urinam valde movet, sicut in urina potus. Diuretica autem medicamenta illa potissimum dicuntur, quæ, acrimoniam humorum demulcendo, spasmos viarum urinariarum mitigant, ut lotium, hucusque cohibitum, postea liberius fluat. Tandem sunt specifica quædam medicamenta, quæ etsi non semper urinæ copiam augent, eamdem tamen particulis balsamicis imbuunt, quo, viis urinariis absterfis, sui transitus liberior fit.

§. 389.

Indicatio itaque diuretica ad tria respicere jubet: ad evacuationem copiosiorem seri, ex sanguine reso-

resoluti vel non intime ei admixti; ad mitigationem spasmi, se & excretionem urinæ impedientis; ad balsamicam indolem, vias urinæ mundantem. Differentiam vero medicamentorum diureticorum accuratius definire poterimus, ubi indicationes varias examinaverimus.

§. 390.

Cum insignis aquæ copia per renes transeat, quæ & in statu sano particulas acres, salinas, oleosas & terrestres secum eliminat massamque humorum a nocivis his particulis liberat, in morbis quoque post cruditatem coctione & crisi solutis, si, non omnis, aliqua tamen materiæ morbosæ copia per has vias educitur. Quem ad modum vero hoc in acutis crebrius observamus, sic & in chronicis, præcipuæ in scorbutica humorum acrimonia, urina, sedimentum surfuraceum vel alio modo mutatum deponens, hanc secretionem juvare suadet.

§. 391.

Serum autem, quod in cellulis & cavitatibus corporis spissum & immeabile stagnat, sæpe etiam tubulos renales simili modo obsidet, & spasmo afficit, efficiendum itaque est, ut resolventibus medicamentis viæ urinariæ liberentur, ideoque serum, varie in corpore diffusum, viam patentem inveniat, per quam subinde eliminetur. Hoc in curationibus quorumdam hydropicorum ita evenire cognoscimus. Etsi vero interdum plethora universalis vel spasmus partium vicinarum, sicut intestini coli, urinæ fluxum cohibet, caussa tamen idoneis remediis sublata, excretio libera sequitur.

§. 392.

§. 392.

Si viæ urinariæ arenulis, calculis, sanguine grumoso, materia purulenta, plus minus viscida & ichorosa obstructæ sint, vel ulcera ex venereis præcipue morbis in his relicta, medicamentis diluentibus, emollientibus, resolventibus & balsamicis eluendæ & depurandæ sunt, ne hæc impedimenta urinam diutius cohibeant. Cum vero hæc obstacula interdum in renibus, & ureteribus, interdum in vesica & urethra hæreant, ex fabrica & situ partium cognoscimus, internis medicamentis etiam externa adjungenda esse.

§. 393.

Cum autem calculi interdum in his viis sedeant, etiam hactenus quibusdam medicamentis opus est, quæ lithontriptica appellantur, non tantum ideo, quoniam minores concretiones calculosas promovent & expellunt, sed duram quoque calculi compagem resolvunt, ut comminutæ & detritæ partes, subinde cum urina secedant. Horum autem medicamentorum vis cum non semper certa sit, aliquo modo dijudicari debet.

§. 394.

Aqua calida, tamen potius frigida, optimum diureticum est, quod per suam indolem ad vias has protinus derivatum eas abstergit, addita tamen salia fixa acida, alcalina & media viscidum hoc, vias obstruens, magis resolvunt. Quoniam aquosa & salina diuturno usu, qui tamen necessarius est, tubulos urinarios relaxant, cineribus

§. 397.

Olea pressa olivarum vel amygdalarum dulcium, emolliendo, spasmum viarum urinariarum soluunt, & urinam movent, quem effectum succus citri additus multum accelerat. Semina oleosa amygdalarum dulcium, imprimis si quædam amaræ adduntur, persicorum, cerasorum, cannabis, cum aqua petroselini, trita, emulsum exhibent, cujus maxima vis est ad acrimoniam humorum & urinæ temperandam. Rancida primarum viarum acrimonia, olea; acida vero emulsiones haud admittunt.

§. 398.

Terebinthina veneta & germanica, magis tamen balsama nobiliora de copaiba, de mecca, & similia, præter virtutes resolventes & aromaticas, diureticam quoque habent, imprimis vero urinam, vi balsamica imbuendo, ulcera viarum urinariarum blande abstergunt & mundant. Etsi vero hæc medicamenta mixturis concentratis & pilulis admisceri possunt, melius tamen cum vitello ovorum subacta & aqua diuretica excepta, spasmos cohibent & urinam movent.

§. 399.

Ex animali regno quidem insecta singulari acrimonia prædita sunt, qua urinæ vias potissimum stimulant. Cantharidum effectus certus est, cum etiam extrinsecus applicatæ urinæ vias adficiant. Internus tamen eorum usus vix concedi potest, cum magis venenatus sit, sæpe spasmos excitet & mictum cruentum faciat. Millepedes vero imprimis

ſylveſtres tutius exhibent medicamentum, ſi recentes cum vino rhenano terantur, & ſucci expreſſi aliquot cochlearia exhibeantur, juſculo vel vero lactis poſtea hauſto.

§. 400.

Lithontriptica ſive calculos ſolventia medicamenta, in magna horum diverſitate & denſitate incerta ſunt, aliqua tamen de acidis & alcalinis medicamentis tentamina proſtant. Etſi vero acidorum mineralium vix tanta doſis exhiberi poteſt, quæ ad vias urinarias penetret, & terreas calculi particulas diſſolvat, mitiora tamen acida vegetabilia §. 394. ob reſolventem aliquam virtutem in mucum, terreas particulas compingentem, agunt; ſubadſtringentium quoque fructuum, pruneoli & cynosbati, hac in re efficacia cognita eſt.

§. 401.

Alcalina, recenter calcinata, hunc mucum potentius ſolvunt, quamquam vero eorum acrimonia, ſapone copioſius addito, temperatur, magna tamen cum cautione exhibenda ſunt. Conſtat tamen eorum uſum interdum poroſam & friabilem ſubſtantiam calculi in omni ſuperficie quaſi emollitam abraſiſſe, & cum urina ſubduxiſſe. Thermis carolinis quoque vim calculi ſolvendi tribuunt; & aqua calcis vivæ ſimiles effectus habet, ſi recenter parata ſatis copioſa bibitur. Uſus lactis horum medicamentorum effectum mirifice juvat.

§. 402.

§. 402.

Diureticis, jejuno ventriculo hauriendis, paulo post aquosus potus in ptisanis demulcentibus addendus est, quo liberius ad vias urinæ deferantur, præstat tamen potus frigidus calido. Regio etiam lumbaris interdum fricari, vel epithematibus humidis, sive potius fomentis siccis, tractari potest. In spasmo vesicæ, urinam impediente, præter alia emollientia cepæ assatæ, forma cataplasmatis, regioni pubis & perinæo applicentur.

§. 403.

Diuresis nimia ab acrimonia fermentescente; acida, alcalina & venenata, lacte & oleis recenter pressis optime compescitur, decocta emollientia & emulsiones simili sæpe effectu sunt. Licet tamen cum his medicamentis cataplasmata, ex emollientibus & resolventibus parata, lumbis, pubi & perinæo applicare. Quod si vero spasmi nimium urgeant, opiata negligenda non sunt, præcipue cum sudor, iis excitatus, impetum humorum versus renes imminuat. Et purgationes antiphlogisticæ utiles sunt. Etsi vero roborantia & subadstringentia medicamenta nimia urinæ profluvia, a laxitate viarum urinariarum oriunda, compescunt, ad dispositionem tamen ægri attente respiciendum est.

SECTIO III.

SIALAGOGA.

§. 404.

Salivam, in usum digestionis secretam, non expuendam esse, diaeta praecipit; quod si vero varia acrimonia inquinetur & excretionem urgeat, haec variis medicamentis juvanda est. Sunt igitur sialagoga medicamenta, quae salivam copiosius ad oris cavitatem derivant, ejusque excretionem accelerant. Alia ex his, stimulo oris cavitati inducto, & agitatione maxillarum, glandularum salivalium profluvium hoc augent, alia, ipsa humorum massa resoluta, peculiari quadam vi serum & pituitam acrem copiosius per vias salivales subducunt.

§. 405.

Salivam copiosius movendam & evacuandam esse, ex his indiciis apparet; si mucus tenacior oris cavitatem & fauces obsideat, & in glandulis folliculosis copiosius secretus, spuendo rejici nequeat, salivae excretio adjuvetur; si critici motus omnem vel aliquam materiae morbosae partem, ad vias salivales derivent; si miasma malignum v. c. in lue venerea, variis medicamentis resolutum, has vias petat. Qui inter aegros, putridis & contagiosis morbis affectos, versantur, crebrius expuendo arceant contagium.

§. 406.

Secretio vero salivæ non augenda est, nisi humorum copia adsit, macilentis enim optimos humores subducendo, siccitas facile augetur. Quod si igitur, sicut in venereis, hæc evacuatio necessaria judicetur, corpus antea humectandum est; & cum hoc nutrientibus fieri nequeat, decocta plantarum leniter resolventium & demulcentium, radicum bardanæ, scorzoneræ, fœniculi, chinæ & præcipue sassaparillæ, cum victu ex cerealibus diu propinanda sunt.

§. 407.

Si orificia vasorum, muco tenaci obsessa, siccitatis faucium caussa sunt, collutiones oris ex aqua simplici, acidulata, mellita crebrius adhibeantur. Hæ in febribus, sæpe sitim levant, quando non ea potus aquosi copia concedi potest, quam sitientes ægri postulant. Etsi vero nauseosa imprimis purgantia medicamenta salivam vehementer movent & crebram sputationem excitant, iis tamen salutaris salivæ fluxus moveri nequit.

§. 408.

Masticatio sola salivam prolicit, & corpus quodlibet durum v. c. globulus plumbeus, in ore agitatus, idem efficit; stimulantium autem herbarum & radicum v. c. nicotianæ, salviæ, pimpinellæ albæ & pyrethri masticatio longe efficacior est, si viscida pituita faucium, & saliva spissa, stagnans, in odontalgia angina catarrhosa & paralysi linguæ a caussa pituitosa fortius movenda sint.

 Quam-

Quamquam vero & aromatica, semen fœniculi, fructus caryophyllorum, & cortex cinnamomi, masticata salivam proliciunt, iis tamen non abutendum est, quippe siccitatis caussa fiunt. Grana mastichis optimum masticatorium medicamentum sunt.

§. 409.

Quemadmodum herbæ nicotianæ masticatio salivam elicit, sic etiam stimulus fumi, cum per tubulos sugitur, eadem vi esse solet. Quæ consuetudo ut in diæteticis sanitati noxia dicitur, sic usum medicamentosum iis concedendum apparet, qui in doloribus dentium, aliisque catarrhosis affectionibus faucium, viscida pituita cum saliva liberandi sunt. Forte etiam ex ea parte indulgeri potest, quod vi anodyna dolores & tensiones molestas mitigat.

§. 410.

Mercurialia medicamenta humores viscidos, in glandulis potissimum stagnantes, resolvunt, & in hunc usum varie præparantur, §. 231. quando vero in morbis venereis aliisque, pituita & serum stagnans, miasmate inquinatum, per vias salivales subducendum est, tunc mercurius, cum salibus præparatus, interne propinetur, vel vivus cum terebinthina & pinguedine subactus externe inungatur. Vapores mercuriales fumigatione ad cutim admittere, est incerto remedio uti. Aegri vero & morbi dispositio ostendunt, qua dosi medicamentum & quamdiu opus sit: quæ res in singu-

ſingularibus curationibus ſingulatim dijudicanda eſt.

§. 411.

Largius ſalivæ, profluvium, variis medicamentis, imprimis mercurialibus, excitatum, juvatur potu copioſo decoctorum diluentium, plus minus acrium & reſolventium §. 226 405. Inter ea vero in aere temperato commoretur æger, caput, cervicem & collum pannis calidis foveat, omneque refrigerium, imprimis ſubitaneum, evitet. Quod ſi enim humores moti ſubito cohibeantur, non tantum in anguſtiis vaſorum ſtagnant, ſed ſi ad partes internas nobiliores converſi fuerint, graviſſimos morbos & ſæpe mortem ſubitam inducunt. Eluere os emollientibus §. 406. ardorem faucium temperat, & ſalivæ fluxum juvat. Victus tenuis lubricans acrimonia carens, his ſuadendus eſt.

§. 412.

Quando ſalivatio nimia aut ſupprimenda aut moderanda eſt, decocta emollientia vel emulſiones blandæ, imprimis papaverinæ, ex ſeminibus recentibus tritæ, largius hauriendæ ſunt. Purgantia mannata, admiſſo etiam interdum ſennæ ſtimulo, aucta ſubinde doſi propinata, ſalivationis impetum ſenſim imminuunt, vel prorſus infringunt. Et opii uſus interdum convenit, imprimis ſi regimine diaphoretico humores ad peripheriam deriventur.

§. 413.

§. 413.

Salivatio autem mercurialis non tantum in morbis venereis, sed aliis quoque, imprimis partium obstructionibus, cum fructu prolicitur v. c. in amaurosi, ex obstructione nervi optici orta. Sic certe etiam incipientibus glandularum & viscerum obstructionibus opponi potest summa tamen cum attentione, nam si pertinaciores sint, & materia jam corrupta moveatur v. c. in scirrho confirmato, & in phtisicis, facile viscera destrui possunt. Gravidis non tuta hæc curatio est, etsi quarumdam prostant exempla, quibus salivatio non nocuit.

SECTIO IV.

ERRHINA.

§. 414.

Pituitaria membrana, in narium cavitate expansa, in sano corpore seri & muci moderatam copiam secernit, & per saccum lacrymalem aliqua pars lacrymarum in hanc cavitatem defluit. Amplissimum quoque hoc cavum per sinus varios calvæ & maxillæ superioris auctum, ex variis caussis, imprimis si humores in morbis catarrhosis ad caput deriventur, in catarrho pituitoso mucum tenacem, in coryza serum acre copiose effundit. Medicamenta, quibus excretio hæc promovetur, errhina dicuntur.

§. 415.

§. 415.

Ad errhina quidem medicamenta ea potissimum referuntur, quæ stimulo quodam naribus illato, sternutationem, violentam & profundam inspirationem, & paulo post similem exspirationem efficiunt, & sæpe insignem vim humorum ex naribus excutiunt. Hæc sternutatoria appellantur. Cum his vero simul considerari & ex indicationibus variis dijudicari possunt ea medicamenta, quæ emolliendo & resolvendo, nullo vehementiori motu excitato, mucum, in naribus hærentem, diluunt & excretionem hanc juvant. Analeptica & nervina §. 63. *seqq.* huc suo quoque modo referri poterunt, quoniam naribus admota interdum tunicam pituitariam vellicant, & sternutationem movent.

§. 416.

Hanc vero secretionem per nares promovendam & adjuvandam esse cognoscitur, si in gravedine tenax puituita in angustis sinuum orificiis hæret, & pressione molesta est, si copia seri, perspiratione suppressa, humida potissimum & frigida tempestate, huc derivatur, mucum resolvit & ad excretionem disponit; si acre & ichorosum serum, in variis humorum morbis ad nares derivatum, in coryza excernitur; si lacrymarum affluxus oculis molestus vel nimia seri & muci copia, in pulmonibus collecta, ex parte huc derivenda est.

§. 417.

Quamquam vero magna superflui nec raro morbosi humoris copia per has vias educitur, usus ta-

tamen errhinorum ex mera consuetudine sine idonea indicatione facile in abusum vertitur, quoniam stimulo continuato affluxus seri superflui ad nobiliores capitis partes allicitur, & nares sæpe nimis siccantur, ex qua re varia incommoda oriuntur. Cerebrum quidem ipsum his medicamentis non afficitur, ob nexum tamen vasorum & nervorum nobiliores secretiones turbari, nervos nimium irritari, & molestas capitis tensiones & dolores excitari, in aperto est. Hinc non nisi magna cum attentione hæc derivatio tentetur, sæpe etiam, si nimia fuerit, coerceatur.

§. 418.

Pulvis tenuis, inodorus, cum aliqua vi in nares ductus, vellicationem efficit, & sternutationem movet, si igitur plantarum, oleo essentiali aromatico præditarum, pulveres v. c. rosmarini, salviæ, majoranæ cet. vel per se vel cum saccharo tritæ, naribus attrahantur, tunicam pituitariam magis irritant. Pulvis herbæ nicotianæ & florum liliorum convallium fortius præbet sternutatorium; euphorbii vero pulvis nimis vehementi & noxio stimulo pollet, quam ob rem inter errhina referri nequit.

§. 419.

Pulveres sternutatorii, imprimis nicotianæ, oleis destillatis additis, gratiores redditi, vel spiritu salis ammoniaci aliisque acribus admistis, incitati non nisi tum locum habent, cum pituita narium copiosa, non adeo tenax, sed quodammodo mobilis est, ut, capite, sternutando, aliquantum concusso, per angusta sinuum orificia eliminetur. In siccitate tamen

tamen cavi narium, vel a defectu seri affluentis, vel a muco nimis sicco & tenaci oriunda, in acribus item & ichorosis fluxionibus, nares sæpe arrodentibus, minus recte applicantur, & ut in universum, sic in his morbis noxa ex nimio pulverum sternutatoriorum usu metuenda est.

§. 420.

Huic itaque narium dispositioni vapor aquæ calidæ vel lactis, melle & saccharo nonnunquam additis, optime convenit. Simili quoque modo infusa plantarum emollientium malvacearum, vel interdum plantarum discutientium & lenter resolventium, betonicæ, agrimoniæ cet. tandem etiam croci, ut antispasmodici medicamenti, cum lacte vel in vaporibus applicari, vel in nares injici possunt, quo mucus siccus & tenax, emolliendo & resolvendo, ad excretionem præparetur.

§. 421.

Hæc remedia quoque prosunt adversus stimulum fortiorem acrium sternutatoriorum, naribus applicatorum, & adversus colluviem ichorosam & ulcerosam, in nares translatam: non solum enim acrimonia sic obvolvitur & obtunditur, sed spasmi etiam mitigantur. Si laxitas nimia tunicæ pituitariæ affluxum seri efficit & auget, sicci vapores sive fumi ex benzoe, ladano aliisque gummi resinis balsamicis, naribus excepti, robur excitant. Convenit tamen simul variis evacuantibus blandioribus serum ad alia loca derivare.

SECTIO

SECTIO V.

VESICATORIA CET.

§. 422.

Si serum acre variis in locis corporis hæret, nec medicamentis internis protinus corrigi & discuti potest ad exteriora & remotiora corporis loca derivandum est. Hoc quidem irritatione integumentorum communium plus minus vehementi efficitur, quoniam non solum nervi cutanei, sed allii quoque, ad mobilitatem seri stagnantis efficiendam, excitantur.

§. 423.

Medicamenta itaque rubefacientia dicuntur; quæ cutis parti applicata dolorem, ruborem, ideoque & lenem inflammationem cient. Vesicatoria ceteris asperiora sunt, & cuticulam a cute removendo, serum acre in vesiculis elevatis colligunt, & ulteriorem ejus affluxum efficiunt. Ulcera artificialia, in cute ipsa & contextu celluloso vicino excitata, fonticuli nimirum & setacea eo valent, ut serum continuo & diu affluat. Tandem & caustica varia vehementioris doloris, celerioris affluxus & majoris exulcerationis caussæ sunt.

§. 424.

Plantæ acrimonia caustica præditæ, v. c. ranunculi quædam species, recentes contritæ & cuti adhibitæ rubefaciunt; pulvis seminum sinapi recentium & acrium, si cum fermento panis ut

cata-

cataplasma applicatur, vel emplastro spisso largius inspergitur; efficacius agit; farina secalina cum aceto subacta; addito pulvere piperis nigri, etiam emplastrum rubefaciens est. Hæc remedia temporibus, post aurem, nuchæ, carpis, suris & plantæ pedis imponuntur, ut dolores & spasmi, in vicinis locis a sero stagnant & acri orti, discutiantur; hinc in doloribus dentium, obtusis & incompletis podagricis insultibus aliisque partium spasmis cum fructu adhibentur.

§. 425.

Dropaces sive emplastra, ex pice aliisque acribus medicamentis facta, simili ratione, sed longe vehementius agunt. Urticæ caulis & folia imprimis juniora, spiculis copiosissimis, quibus superficiem consitam habent, cutim irritant, leniter inflammant & pustulas excitant; si igitur partes corporis, imprimis extremitates, paralysi laborantes, iis cæduntur, nervis irritatis, dolorem excitant, & serum stagnans movent. Desquamatio cuticulæ, quæ in his partibus fit, perspirationem etiam juvat.

§. 426.

Vesicatoria, quæ irritando cuticulam elevant, & serum copiosum in vesicas colligunt, ex pulvere cantharidum fiunt. Hic fermento panis, vel emplastro de meliloto copiosius inspergitur, &, quo promptius agat, aceto acerrimo irroratur; & ita parti cutis, frictione ad rubedinem incitata, applicatur. Horum usus continuatus serum

copiosum subducit, & erosione cutim ad tempus exulceratam sistit, interea vero sistema nervoso irritando movet, quo serum acre resolutum ad peripheriam corporis dirigatur. Morborum diversitas definit loca singulis in morbis aptissima, temporis intervallum, per quod imposita manent, etiam illud declarat, an repetenda sint.

§. 427.

Rubefacientia igitur & vesicatoria ut in systematis nervosi languore a sero copioso, nervis inhaerente, oriundo applicantur, sic in apoplecticis etiam paralyticis & soporosis morbis valde utilia sunt. In acutis febribus, praecipue tempore cruditatis, systema nervosum vehementer incitant, & motus vitales instaurant. Serosas congestiones, ad organa nobiliora ductas, derivant, quod in morbis oculorum & narium, a serosa caussa oriundis, cognoscimus. In siccioribus & imbecillis corporibus, nec non in gravioribus inflammationibus caute applicanda sunt, quod interdum spasmos vehementes inducunt.

§. 428.

In chronicis ſeri congeſtionibus ad partes nobiliores, imprimis ad caput, & organa ſenſoria, ſetacea cervici applicantur. Fila ſcilicet goſſypina, in faſciculum collecta & contorta, acu ſub cute ducuntur, &, quo inflammationem & ſuppurationem moveant, irritantibus medicamentis illiniuntur. Affluxus autem ſeri in ulcere hoc artificiali, mutatis ſubinde medicamentis vel excitatur vel temperatur, donec derivatio ſeri acris facta eſt.

§. 429.

Ulcera autem artificilia, e quibus ſæpe per plures annos continuo ſerum effluit, ſunt fonticuli. Hi ſimili modo ſub cute in contextu celluloſo formantur, vel enim ſcapello vel cauterio potentiali v. c. lapide infernali cavum efficitur, quod piſum ſuſcipit, cujus extenſione ſerum ad hanc partem copioſius allicitur, fluxuſque variis medicamentis piſo, vel ſimilibus globulis illitis, regitur. Etſi vero hæc ulcera chronica variis in locis fieri poſſunt, præcipue tamen ad humeri ſuperiorem & anteriorem partem & circa genua fieri ſolent.

§. 430.

Fonticuli potiſſimum in chronicis morbis aperiuntur, ut ſerum acre diutius emanet, in primis ſi correctio humorum medicamentis internis efficienda non ita ſuccedat, ut æger partiali hoc affluxu carere poſſit. Si in ſenibus negligentia curationis exſiccantur, haud raro maxima incommoda inferunt, ſi vero in his ſponte ſiccantur,

tur, sæpe mortis proximæ indicia sunt. Simili modo ulcera alia, imprimis ad crura ex congestione acris seri enata, incommoda quidem sunt, corpus tamen a gravioribus morbis tuentur, & tum demum, cum latius serpunt, idoneis remediis coercenda, minime vero exsiccanda sunt, nisi forte fonticuli eorum locum occupent.

§. 431.

Ulcera artificialia causticis quoque excitantur vel potentialibus vel actualibus. Dicuntur vero caustica potentialia, quæ non ipsum ignem, sed tantum caussam ei similem applicant. Sic spiritus salis ammoniaci in ulcera fistulosa injicitur, lapis causticus chirurgorum ex alcali fixo & calce viva paratus, butyrum antimonii &, qui commodior ad usum est, lapis infernalis vel luna caustica huc referuntur. Si enim hoc modo vehementissimus dolor, & inflammatio, humores copiosius ad aliquam corporis partem allicit, & escharam inducit, hac soluta, vel ulcera munda redduntur, vel, si opus est, ulterius aperta servantur.

§. 432.

§. 432.

Actualia vero cauteria sunt instrumenta ferrea variæ figuræ, quæ candefacta, vel cuti sanæ vel ulceri impuro admota, vehementissimum quidem dolorem excitant, sed serum acre copiose alliciunt, evacuant, & gravissimorum morborum curam juvant. His commodius substituitur moxa; quæ inter Japonenses ex lanugine artemisiæ apud nos vero ex gossypio in pyramidalem formam cocto efficitur, apice ita accenso sensim descendit ignis vis usque ad basin cuti affixam, ubi vehementissimum dolorem & escharam cutaneam format, quæ separata ulcus artificiale relinquit, cujus effluxu non raro pertinacissimi rheumatissimi discutiuntur.

PARS V.

INDICATIO SYMPTOMATICA.

§. 433.

MEdicus ad normam indicationum therapiæ generalis ductus, vires vitæ conservat, caussas mali removet, & ipsas corporis morbosas mutationes corrigit, in hac vero re per varia remedia efficienda, nonnunquam turbatur, si interim symptomata quædam graviora oboriantur. Quando itaque hæc ægrum ita afficiunt, ut ordo curationis perturbetur, & sæpe vitæ periculum immineat; reliquis indicationibus ad tempus neglectis, gravissimum symptoma compescatur. Hæc indicatio urgens dicitur, attamen non nisi palliativa est, quoniam effectus aliquis morbi ad tempus tantum mitigatur.

§. 434.

Symptomata sunt actiones, præternaturali dispositione partium corporis solidarum & fluidarum, læsæ, ideoque effectus vel morbi, vel caussæ morbi vel aliorum symptomatum, *Physiol.* §. 194. Etsi vero effectus nunquam, nisi caussa sublata, plane cessent, interdum tamen hac superstite, vehementiores effectus morbosi coerceri & quodammodo mitigari possunt. Methodus medendi igitur

igitur genuina non leviora, sed gravissima & urgentia symptomata coercere jubet.

§. 435.

Ad symptomata urgentia ut plurimum referuntur anxietates præcordiorum & hypochondriorum, spasmi, dolores, sitis, vigiliæ protractæ, excretiones, ultra modum auctæ. Quoniam vero in his omnibus ad caussas & reliquas morbi mutationes respiciendum est, in universum de iis agi nequit. Ne vero specimen aliquod indicationis symptomaticæ deficiat, dolorum lenimen & excretionum moderamen, ut exempla, propositurus sum.

CAPUT I.

DOLORUM LENIMEN.

§. 436.

Dolor est molesta sensatio a læsione fibrarum nervearum oriunda, quam vel acre lædens obstruendo vel obstruens distendendo inducit. Neque vero dolor a læsione qualibet continui pendet, unitate enim solidorum soluta, dolor cessat: si vero unitas ita soluta sit, ut quædam fibræ vicinæ tendi possint, tunc in his doloris sedes est; aliæ enim harum fibrarum, quæ inæqualiter tensæ sunt, influxu fluidi nervei moventur, aliæ, nimi-

rum vicinæ, non ex vi sua; sed per consensum trahuntur.

§. 437.

Cum vero ácre lædens corrigimus & diluimus, obstruens vero resolvimus & discutimus; dolores tandem tolluntur. Calculus v. c. angulosis & acutis eminentiis lædit & in angustis canalibus hæret, ideoque dolorem excitat, qui non, nisi auxiliis variis promoto excretoque calculo, cessat. Quod, cum non semper fieri possit, videndum est, an, caussa superstite, effectus medicamentis leniri possit.

§. 438.

Fibra tensa aut propter elasticitatem auctam, aut propter vehementem fluidi nervei influxum dolorem excitat, itaque palliativam opem adfert, qui aut elasticitatem, a solo particularum nisu pendentem, relaxat, aut nimium fluidi nervei impetum in has partes retardat, ita enim, relicta caussa, emolliendo & sopiendo, dolores ad tempus mitigari possunt.

§. 439.

Partibus itaque, vehementi dolore affectis, applicentur fotus & balnea aquæ callidæ vel lactis, iisque herbæ emollientes addantur. Injectiones, clysmata & cataplasmata similia, vel additis oleis validiora, fibras, quas attingunt, ita emolliunt & relaxant, ut caussa, dolorem creans, eas non tam vehementer afficiat, sic calculus, in tractu viarum

viarum urinariarum hærens, his quidem interdum promovetur, interdum tamen fibræ tantum ita relaxantur, ut doloris sensus obtundatur.

§. 440.

Anodynam simul vim habent ea emollientia vegetabilia, quæ odore gravi prædita sunt, flores sambuci, chamomillæ & summitates meliloti, si, ut fotus & cataplasmata, applicantur, dolores efficaciter sopiunt, magis tamen si pulveres herbæ & seminis hyoscyami, nicotianæ; & cicutæ adduntur. Olea pressa & cocta, ex his præparata, in linimentis applicata, vim emollientem & anodynam habent, & opium ipsum simili modo, ut medicamentum externum, adhiberi potest.

§. 441.

Internus vero anodynorum usus sæpe perquam necessarius est & tuto adhibetur, quamquam enim particularum indoles agendique modus non plane explicari potest, effectus tamen in sopiendis nervorum motibus certus est. Semina papaveris albi & flores papaveris rheados lenissima sunt medicamenta, opium vero ipsum & varia medicamenta ex eo parata §. 382. idonea dosi propinata, egregiam, ad dolores & spasmos sedandos, vim habent.

§. 442.

Etsi vero opii vis certa & sæpe salutaris est; sanguinemque simul resolvendo commovet, omnis tamen ejus efficacia tandem ad nervos refertur.

Quemadmodum igitur post opii, imprimis largiorem, usum nervoso systemati debilitas infertur, sic, ubi hæc jam animadvertitur, illud caute adhibendum, & in universum notandum est, palliativam tantum opii vim esse, cujus abusu stupor nervorum, & pessimi morbi chronici inferuntur.

CAPUT II.

EXCRETIONUM MODERAMEN.

§. 443.

De excretionibus nimiis moderandis vel cohibendis, passim jam, cum de evacuationibus variis dictum est, egimus & imprimis, excitata evacuatione alia v. c. sudoris in diarrhoea, eam, quæ nimis urget, tolli posse, declaravimus. Quoniam vero caussa excretionum nimiarum in laxitate & debilitate, nec non in unitate soluta posita est, quæ ex indicatione curatoria sensim tantum corrigitur, effectus vero velocissimi & pessimi deprehenduntur, disquirendum est, quomodo præsenti, etsi tantum palliativo auxilio, excretiones cohibeantur.

§. 444.

Adstringentia medicamenta interne sumta, profluviis humorum sistendis minus idonea sunt, lentius enim operantur, & primas vias magis siccant, ad secundas vero vix penetrant. Si vero forma

forma epithematis ficci vel humidi externe appli-cari poffint, plus conducunt. Aqua frigidiufcula, cuti applicata, fudores, a laxitate oriundos, compefcit, neque tamen perfpirationem fupprimit. Epithemata roborantia, lumbis, perinæo & pubi applicata, urinæ & feminis mafculini nimia profluvia coercent.

§. 445.

Adftringentia vel potius roborantia interdum cum opiatis conjungere, & contraria quafi ratione agere confultum eft: roborantibus enim laxitas corrigitur, opiatis fpafmus, ex illis metuendus, avertitur. In diarrhoeis & aliis ventris fluxibus rhabarbarina vel alia quoque roborantia, addito opio, excretionem nimiam fine fpafmo & tenefmo cohibent. Num medicamenta ex plumbo humores coagulando excretiones profufas cohibeant? quæritur. Tentamina adducunt, fed faturnina nervis inimica funt.

§. 446.

Sanguinis profluvia ex arteriofis & venofis vafis minoribus cohibentur refrigerio externo, afperfa aqua frigida vel epithematibus refrigerantibus ex aceto, fale ammoniaco & nitro paratis, variifque corporis partibus applicatis; his enim vafa fubito conftringuntur, & coagulatur fanguis. Graviores hæmorrhagiæ, ex læfis vafis majoribus obortæ, fi in internis partibus eveniunt, raro coerceri poffunt & ut plurimum lethales funt, in externis vero compreffiones & ligaturæ, de quibus in inftitutionibus chirurgicis agitur, fæpe opem ferunt.

§. 447.

§. 447.

Si vulneri, ex quo ſanguis fluit, medicamenta applicari poſſunt, & pulvilli ſicci, ex linteis carptis parati, non ſufficiunt, pulvis boviſtæ, telæ aranearum vel alia adhibentur, quæ cum ſanguine coagulato paſtam ſpiſſam formant, qua orificia vaſorum obturantur. Spiritus vini optimus aliique liquores ſtiptici, ex acidis mineralibus potiſſimum parati, orificia vaſorum conſtringunt & fluxum ſanguinis cohibent Quemadmodum vero illa remedia vulnus impurum, ſic hæc nimis calloſum reddunt, agarici igitur querni partes, dextre applicatæ, præſtantiſſima ſanguinem ſiſtendi adjumenta ſunt, lene coagulum efficiunt, nec vaſa ultra modum ſtringunt.

INDEX

INDEX

NUMERUS §. INDICAT.

Soli-